

HIF-Rapport

2003:9

Triumfslekta, Áidejávri fjellstue og Mikkel Triumfs tragiske skjebne

Odd Mathis Hætta

Høgskolen i Finnmark

	PUBLIKASJON: HiF-Rapport 2003:9 ISBN: 82-7938-089-2 ISSN: 0805-1062
Publikasjonens tittel: Triumfslekta, Áidejávri fjellstue og Mikkel Triumfs tragiske skjebne	Antall sider: 99 Dato: 31. oktober 2003 Pris: kr 70,-
Forfatter: Odd Mathis Hætta	Avdeling: Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag
Godkjent av: 1.amanuensis Stein R. Mathisen, Høgskolen i Finnmark 1.lektor Kjell Olsen, Høgskolen i Finnmark	
Oppdragsgiver:	Prosjekt:
Utdrag:	
Vi bestiller ____stk av publikasjonen: Navn: _____ Adresse/postnr: _____	

Odd Mathis Hætta:

**Triumfslekta, Áidejávri fjellstue og
Mikkel Triumphs tragiske skjebne**

Tillegg:
Sameutstilling i Tyskland 1930

Høgskolen i Finnmark
Alta, oktober 2003

Odd Mathis Hætta:
**Triumfslekta, Áidejávri fjellstue og
Mikkel Triumphs tragiske skjebne**

Tillegg: Sameutstilling i Tyskland 1930

HiF-Rapport 2003:9

ISBN 82-7938-089-2

ISSN 0805-1062

Tillegnet mitt andre barnebarn

Mikkel Hætta Jørgensen

født i Vadsø 15. august 2003

Forord

Dette er historien om en del av Triumfslekta og Áidejávri fjellstue: Del I omhandler Triumfslektas opphav og Statens fjellstue i Áidejávri. Del II er en slektsoversikt med vekt på etterkommerne av Daniel Adamsen Triumf og noen av broren Johan Petter Aidijerves etterkommere. Slektstavla viser tette og sterke slektsbånd over landegrensene i nord.

I den siste delen, Del III, følger vi Mikkel Danielsen Triumfs tragiske skjebne. Dessuten følger en del dokumenter som vedlegg, og et tillegg om samer og en sameutstilling i Tyskland 1930 der en fra Triumfslekta deltok. Denne begivenheten har visstnok ikke tidligere fått en bred skriftlig framstilling.

Arbeidet med denne HiF-Rapport begynte høsten 1994, men det har vært lange avbrudd på grunn av problemer med å finne dokumenter og intervjuobjekter.

Idéen kom da jeg begynne å undersøke Mikkel Triumf og hans skjebne. Det var få - trodde jeg - som visste om han i tiden fra han måtte reise fra sitt barndomshjem og til hans siste dager. Det meste av Mikkel Triumfs historie er basert både på dokumenter og på muntlige opplysninger fra mange informanter. Men det var vanskelig å få til en samlet framstilling pga. lite dokumenter og problemene med å finne fram til informanter. Når jeg fant fram til dem, har det ikke vært vanskelig å skrive fordi jeg møtte stor velvilje.

Det har også lyktes å finne fram til en del av Johan Petter Aidejerves slekt og etterkommere. Det sentrale i dette heftet er bl.a. en slektstavle og en slektsoversikt over etterkommere av Daniel Adamsen Triumf og Brita Grete (f. Lantho) Triumf. På s. 74 er det et bilde av dem, tatt omkring 1922-24. De var forøvrig undertegnedes oldeforeldre.

I dette arbeidet har jeg forsøkt å gi en fyldig empirisk framstilling av Mikkel D. Triumf skjebne og Daniel M. Hættas Tysklandsreise i 1930.

Alta, 5. oktober 2003

Odd Mathis Hætta

Innhold

Forord	1	
Innhold	2	
Kilder	3	
DEL I		
1.0	Triumfslekta og Áidejávri fjellstue gjennom 150 år	5
1.1	Adam Triumfs reise til Norge	5
1.2	"Fjeldpostrusten" Torneå-Alta	6
1.3	Triumfslektas opphav	7
1.4	Kristine Henriksdatter foreldre og besteforeldre	8
1.5	Adam og Kristines barn	9
1.6	Statens fjellstue i Áidejávri	9
1.7	Den første oppsitter	10
1.8	Yngste sønn overtar som oppsitter	11
1.9	Isak Danielsen Triumf (3. generasjon) overtar	12
1.10	Avhending av Statens fjellstuer	14
1.11	Isak Matteus Triumf (4. generasjon) blir oppsitter	14
DEL II		
2.0	Triumf-slekta	15
	Adam og Kristine Triumfs barn	15
	Johan Petter Aidijerves etterkommere	15
	Alfred Johannes Aidejerves etterkommere	16
	Daniel og Brita Grete Triumfs barn	17
2.1	Brita Greta Michelintyttö Lantho	18
2.2	Samisk resyme: Adam og Brita Greta Triumf	18
2.3	Internordiske slektsbånd	19
2.4	Slektsoversikt fra 1870-tallet til 1970-tallet	19
DEL III		
3.0	Mikkel Danielsen Triumf: En tragisk skjebne	27
3.1	Sammenfatning	27
3.2	Et guttebarn blir født på vidda	28
3.3	Først og fremst jakt og fiske	28
3.4	Én forklaring: En fatal spøk	30
3.5	En annen versjon: Uforklarlige syn og opplev.	30
3.6	Siste reise	31
3.7	Vitneavhørene om Mikkel Danielsen Triumf	31
3.8	Hva forteller avhørene og informantene	33
3.9	Distriktslegens journal er avskrift av lensmannens vitneavhør	36
3.10	Fra Bodø til Hammerfest	37
3.11	Tiden på Skreifjordeidet	38
3.12	Hvordan var Mikkel Triumf?	39
3.13	Til Nuvsvåg med Inga	41
3.14	For første gang på nesten 20 år i kontakt med Kautokeinofolk	42

3.15	Dagliglivet hos Karl og Inga	44
3.16	Hvordan finne ut hvor det var blitt av Mikkel Triumpf	44
3.17	Om Mikkel Triumfs siste dager	46
3.18	Mennesket Mikkel og hans liv	47
3.19	Mikkel Triumpf dukker fram i lyset igjen	49
	Kilder og informasjon om Mikkel Triumpf	52

Vedlegg I:	1841: Eiendommer i Alta	53
Vedlegg II:	1860: Avhending av eiendommene	54
Vedlegg III:	1870: Kautokeino formannskaps vedtak	55
Vedlegg IVa:	1874: Sietadus sameædnam amtman ...	56
Vedlegg IVb:	1874: Kontrakt mellom Amtmanden ...	57
Vedlegg V:	1924: Godtgjørelse for oppsitteren	58
Vedlegg VI:	1924: Kontrakt om fjellstuedrift	59
Vedlegg VII:	1945: Protokoll fra begravelsen av M. T.	60
Vedlegg VIII:	1923: Utdrag fra avhørsprotokollen	61
Vedlegg IX:	1923: Utdrag fra legevurdering	63
Vedlegg X:	1934: Utskriving fra Bodø	64
Vedlegg XI:	1934: Om plassering i Hammerfest	65
Vedlegg XII:	1881: Utdrag "Midnattsolens land"	66
Vedlegg XIII:	1995-99: Intervjuene	75

SLEKTSOVERSIKTER

Kristine Henriksdtrs foreldre og besteforeldre	8
Adam Triumpf og Kristine Henriksdatters barn	15
Johan Petter Aidijerve og Anna Øyens barn	15
Alfred og Emma Aidijerves barn	16
Daniel Triumpf og Brita Greta Lanthos barn	17
Slektsoversikt 1870- til 1870-tallet	19

KART

Pello-Áidejávri-Kautokeino	4
Detaljert kart over Skreifjord og Eidvågen	40
Kart over Nuvsvåg, Skreifjord og Eidvågen	43
Kart over Lofoten	48
Bilde av Daniel Adamsen og Brita Greta Triumpf	74

TILLEGG

1.0	Sameutstilling i Tyskland 1930	85
1.1	Deltakerne	85
1.2	Reisen og utstyret	86
1.3	"Så reiste vi med dampbåt til Königsberg"	88
1.4	Utstillingene i tyske byer; Chemnitz og Leipzig	90
1.5	München og oktoberfesten	91
1.6	Hjemreisen	92
1.7	Deres egen vurdering og tanker i ettertiden	93
1.8	Sameutstillinger fra 1700- til 1900-tallet	93
1.9	Deltakernes bilde og navn	95

HiFs skriftserier og skrifter	97
-------------------------------	----

Kautokeino

Aidejavri

Hetta

Palojoensuu

Muonio

Kolari

Pello

Övre Anarjokka nationalpark

Lemmenjogen kansallispuisto (nationalpark)

LAPPLAND

INSLAN

F

DEL I

1.0 Triumfslekta og Áidejávri fjellstue gjennom 150 år

Triumfslekta er sterkt knyttet til Áidejávri fjellstue.

1.1 Adam Triumphs reise til Norge

En ung mann, Adam Triumph, f. i Pajala-Pello-området i Sverige 1801, kom til Norge en gang på slutten av 1820-tallet. Han gikk enten til fots langs Torneelva forbi Muonio og via Palojokensuu og Áidejávri til Kautokeino og fortsatte videre til Alta, eller så reiste han samme vei på vinterføre med reinkaravane til høst- eller vårmarkedet i Bossekop. Bossekopmarkedet var kjent og hadde eksistert meget lenge, kanskje fra midten av 1600-tallet. Både reiseruta og stedene langs ruta var velkjent for folk i Tornedalsområdet. Dessuten var en 14. daglig postrute fra Torneå over Muonio, Áidejávri og Kautokeino til Alta realisert allerede i 1798. Etter dagens bilvei ligger Áidejávri vel 9 km fra finskegrensen, og 34 km fra Kautokeino kirkested. Men etter datidens kjerreveier og stier var det over en mil til grensen og nærmere fire mil til Kautokeino.

Det er lange avstander, og det var langt fra Pello-Pajala til Alta. Pello er et lite sted ved Tornelva, like nord for Polarsirkelen. Etter bilveien fra Pello nedover Torneelva er det ca 130 km til Haparanda og oppover omtrent like langt til Muonio. Om sommeren var elvebåten og apostlenes hester de eneste befordringsmuligheter for en ung mann som ville ut å søke arbeid ute ved kysten.

Han reiste sannsynligvis til Alta tidligst på midten av 1820-tallet. Det er trolig at han behersket både svensk og finsk. Han søkte arbeid, og fikk ikke bare arbeid, men fant også ei jente som han giftet seg med omkring 1830. Denne jenta, Kristine Henriksdatter fra Øvre-Alta, var av kvensk opprinnelse og snakket finsk.¹ De slo seg ned i Alta, og kjøpte flere jordeiendommer, i alt fem fra Sandia og oppover mot Savtso, nr. (2), (3) og (4) i Storelvdalen. Tinglysningene om avhendig er fra 1860, dvs. flere år etter at de flyttet fra Alta: (1) Matr.nr. 20, løpenr. 8; Øvergaard v/Vesiniva, (2) Matr.nr. 23, lnr. 1; Taloniva, (3) Matr.nr. 23, lnr. 4; Sandi, (4) Matr.nr. 23, lnr. 9; Skjæramella, og (5) Matr.nr. 23, lnr. 5; Stangensari (Vedlegg I og II).

¹ Steen, A: Kautokeino-slekter. Revidert og utvidet av Ola Aarseth. Side 432-436. Oslo 1986.

Da staten tok til å bygge fjellstuer på vidda og langs strategiske ferdelsårer mot Finland og Sverige, kom spørsmålet til Adam om han kunne tenke seg å bestyre Statens fjellstue i Áidejávri. Han kunne jo både svensk og finsk. Han slo til, og dermed danner Adam og Kristine opphavet til Triumfslekta i Kautokeino, - en slekt som har mange etterkommere både i Finland og Sverige. Dette er et eksempel på at tross krig og bitter strid og rivalisering like fra middelalderen mellom Danmark-Norge og Sverige-Finland, var det gode naboforhold mellom folk på Nordkalotten. Riksgrensene var ikke en avgjørende hindring for samkvem mellom folk. Gamle ferdselsårer og nye postruter forsterket samkvemmet.

1.2 "Fjeldpostruten" Torneå-Alta

Postverket i Norge ble opprettet i 1647, men posttjenesten omfattet den gang bare Sør-Norge med Trøndelag. Det gikk mange år før det ble sendt post til Nord-Norge. I 1663 bestemte kong Christian V at det skulle sendes post to ganger i året langs kysten til Finnmark. Men postgangen var uregelmessig langs den værharde kysten i små båter.

I 1723 ble postruta delvis lagt over land, bl.a. fra Alteidet til Alta, og videre derfra til Porsanger, og mellom Tana og Varangerfjord.

Allerede i 1719 hadde en av Thomas von Westens misjonærer, lærer Isaach Olsen, foreslått å opprette en postrute gjennom Sverige. På den måten ville landet også bli bedre kjent, og

"Finderne som der vandre omkring blive bragt tilrette, og især de vilde Lapper, som svæve omkring paa Nordlandenes Fjelde, komme for Lyset."

Noen år seinere, i 1722, tok Amtmanden i Finmark opp igjen forslag, men uten resultat. Tanken om en postrute gjennom Sverige ble holdt varm, men det skulle gå mange år før man fikk gjennomslag.

Postruta ble omsider realisert. Ved Kgl. res. av 1798 ble det bestemt at fra november til april skulle ruta betjenes 14. daglig fra Torneå over *"Karungi, Hietaniemi, Øfver Torneå, Kengis, Muonioniska, Lippajärvi, Kautokeino og Alten."* Av timeseddel fra 1800: *"Denne post som nu gaar til Alten kom til Lippajärvi 23. Januar om Aftenen, til Kautokeino 27. Januar Kl. 2 Em. Afgang til Alten 28. Januar Kl. 8 1/2. (...) Posten kom til Alten 2. Februar Kl. 8 om Aftenen. Har hat slemt Veir. Afgang 3. Februar Kl. 9 Aften. Veiret godt, men tungt Føre. Væsken*

i god Stand."²

Den siste melding om postgang skriver seg fra 6. august 1807 gitt av Generalpostamtet. Som følge av krigen med Sverige stanset Torneåposten vinteren 1807-08. "Fjeldposten" kom ikke i gang igjen før i 1822, denne gang fra Haparanda fordi Finland var i mellomtiden (1807) kommet under russisk overherredømme. Postruta gikk til Karesuando og et par mil nordover til Mauno, - og derfra til Galanito og Kautokeino. Den dag i dag kan man vandre langs den gamle poststien fra Galanito mot Karesuando. Man passerer tufta etter posthytta i Cirra /tjir:a/ ved finskegrensen.

Men ferdselveien over Áidejárvi var kjent lenge før postgangen, og ble enda mer brukt i de 10 år postruta passerte stedet. Dessuten var det her at vinterveien til Bossekopmarkedet gikk. Høstmarkedsdagen var første onsdag i desember, og vårmarkedsdagen første onsdag i mars.

Selv om postruta ikke lenger gikk over Áidejárvi, tråkket stamfaren til Triumfslekta på kjente stier da han kom. Kanskje hadde han vært med på markedsdagene før han først slo seg ned i Alta, - og seinere i Áidejárvi for å bestyre den nyopprettede Statens fjellstue.

1.3 Triumfslektas opphav

Tilbake til slektsnavnet Triumf. Hvordan har dette slektsnavnet oppstått?

Det vet man ikke med sikkerhet, men ifølge muntlig tradisjon var opphavet til navnet en soldat som utmerket seg i krigen. Etter svensk tradisjon ga man gjerne en soldat som hadde utmerket seg i krig, et hedersnavn. Offiseren kalte soldaten for Triumf, og han tok dette til etternavn. Til fornavn hette han enten Daniel eller Anders, eller hadde begge disse til fornavn. I følge tradisjonen skulle hans opprinnelige etternavn være Andersson, og han skulle bo i Pello i Sverige. Det er han som i følge tradisjonen er far til Adam som igjen ble stamfar til Triumfslekta i Kautokeino.

Når kan det ha skjedd at soldaten fikk hedersnavnet Triumf? Hvis vi foretar et tankeeksperiment og tenker oss at han var født rundt 1760-65, så kunne han ha deltatt i krigen mot Russland 1788-89, - en krig som Sverige tapte, men som styrket kongemakten og gjorde kongen, Gustav 3., eneveldig. Samtidig, høsten 1788, gikk Danmark-Norge med norske soldater til en meget kortvarig krig mot Sverige som kalles "tyttebærkrigen".

² Eriksen, E. B. (postmester): Torneåpostens historie. Post, nr. 1/1957, s. 18-22

Årsaken til at Danmark-Norge gikk til krig var en traktat med Russland:
*"I 1773 hadde de to statene undertegnet "Den evige alliansen" der de forpliktet seg til å komme hverandre til hjelp i tilfelle av angrep. Traktaten var ensidig vendt mot Sverige."*³

For å oppfylle sitt løfte om å komme Russland til hjelp, sendte Danmark-Norge norske soldater over Svinesund mot Göteborg. Krigen ble meget kortvarig. Det var høstvær med regn og stormer, og soldatene var dårlig rustet og hadde lite mat. De levde dels av bær de plukket i skogen, derav navnet "tyttebærkrigen". Ingen hadde egentlig lyst på krig, aller minst offiserene. Men nordmenn falt de svenske styrker i ryggen og tok 800 fanger, uten at noen av partene hadde nevneverdige tap. Det var noen få svenske og norske soldater som falt. Derimot er det antatt at så mange som 1500 norske soldater (mest bondegutter fra Østlandet) døde av sult og sykdom.

Det er lite trolig at den første Triumf deltok i "tyttebærkrigen" fordi den foregikk i sørvest Sverige⁴. Hvis han har fått sitt slektsnavn for krigsinnsett, må det altså være i øst; krigen mot Russland 1788-89.

1.4 Kristine Henriksdatter foreldre og besteforeldre

Mathis Henricksen	Margrethe Olsdtr. f. 1756	Hans Johannesen f.1745?	Kirsten Jonsdtr.	
Henrich Mathiesen Alten, f. 9.6.1776		Anne Hansdatter Rafsbotten, f. 13.12.1782		
<table border="1"> <tr> <td>Kristine Henriksdatter f. 20.10.1806</td> </tr> </table>				Kristine Henriksdatter f. 20.10.1806
Kristine Henriksdatter f. 20.10.1806				

³ Aschehougs Norges historie, bd. 7, s. 26. Oslo 1996

⁴ Apenes, G. & Dyrhaug, T: Tyttebærkrigen; det norske felttog i Sverige 1788. Oslo 1988

Kristines foreldre var Anne Hansdtr. og Henrick Mathiesen, begge fra Alta. I 1805 giftet Henrich seg med den 6 år yngre enken Anne fra Rafsbotn. Også besteforeldre til Kristine var fra Altaområdet. Det er ingen opplysninger om at Kristine var av samisk, kvensk eller norsk opphav.

1.5 Adam og Kristines barn

Tilbake til Adam: Adam Triumpf og Kristine Henriksdatter slo seg ned i Áidejávri i 1847 (se neste avsnitt Statens fjellstue i Áidejávri). En fransk oppdagelsesreisende, Paul B. du Chaillu /sjai:j:/ (1835-1903) reiste 1870-72 rundt i i nord. Han skriver i boka *Midnattssolens land om folket i Áidejávri* at "De hade bott härstädes i tjugusex år och hade fått tolf barn"⁵ (Vedlegg XII). I boka *Kautokeinoslekter* (1986) er de ført opp med bare fire barn, men det er stor aldersforskjell, hele 20 år, mellom den eldste og den yngste. Det kan derfor godt være at de har hatt 12 barn, men at de fleste døde som spedbarn eller barn. På den tiden var det meget stor barnedødelighet.

Adam Triumpf og Kristine Henriksdatters eldste barn, (1) datteren Anna Maria (f. 1831) giftet seg "tilbake" til Sverige, (2) Johan Petter (f. 1842) søkte mot kysten og bosette seg i Hammerfest. Han etterlot seg en stor slekt. De fleste av etterkommerne bor i kyst-Finnmark. Noen få av dem bruker fortsatt Aidijerve som etternavn, og (3) sønnen Adam (f. 1845) slo seg ned i Muonioniska i Finland.

Den yngste, (4) Daniel (f. 1851) overtok bestyrerstillingen i Aidejávri etter sin far. Han fant seg en pike på finsk side, Brita Grete Michelsdtr. Lantho fra Vuonttisjärvi (sam. Vuottesjávri) i Enontekiö kommune. Sammen fikk de 8 barn, hvorav fem av dem har videreført slekten. Under Del II er det en skjematisk framstilling av deler av Johan Petters etterkommere og en oversikt over etterkommere etter Brita Greta og Daniel Adamsen Triumpf.

1.6 Statens fjellstue i Áidejávri

På 1840-tallet opprettet staten flere fjellstuer på vidda. Det første "fylkesting" i Finnmark ble holdt i 1840. Her ble det besluttet å bevilge midler til oppsittere for "at nedsætte sig på Stedet til Veifarendes og Reisendes Nytte og Bequemmelighed."

⁵ du Chaillu, Paul B: *Midnattssolens land: sommar- och vinter-resor i Sverige, Lappland, Norge och Norra Finland*. [Oversatt av] Hugo Gumælius. Lindhska bokhandeln, Örebro 1881

Statens fjellstue i Vina [Gargia] ble opprettet i 1840. I 1843 kom "Solovomb" og "Biggejavre" fjellstuer. Og i 1847 kom det ytterligere tre nye fjellstuer: "Raudijavre" [Ravnastua], "Jodkijavre" og "Paivejok" [fra 1874: "Aitijavre"].

Statens fjellstuer har skiftet navn flere ganger. Så også her, den første fjellstua fra 1847 ble kalt "Paivejok fjellstue".

Men hvorfor Päiväjok og ikke Aidejávri? Navnet kommer sannsynligvis av at elva som renner fra vannet (Áidejávri) mot Oskal, Bievjaveajjohka, ble tilpasset finsk tungemål til Päiväjoki. Men et vedtak i Kautokeino formannskap av 17. juli 1870 heter det at "opsidderen i Aitejavre" (...) bør han oppebære det samme tilskud som før, saalænge han vil forblive der og kan utføre sit hverv." (Vedlegg III).

Ved ny kontrakt i 1874 mellom Amtmanden i Finmarkens Amt og Kristine Henriksdatter, heter det Aitejavre. I kontrakten heter det forøvrig at "Opsidderen forpligter sig til at bebo Stuen Aaret rundt. (...) Han pligter til hvilkensomhelst Tid av Døgnet paa givet Tegn at aabne Huset for hvilkensomhelst Reisende." Kontrakten er undertegnet 10. desember 1874 av Daniel Adamsen Aitijerve på vegne av mora (Vedlegg IVa og b).

Ved en ny forordning i 1903 om salg av statens jord til private ble det bestemt at den som skulle kjøpe jord, måtte tale og lese norsk språk, og at jordeiendommene skulle gis "særskilt norsk navn". Dermed ble Suolovuobme endret til Myrsletten, Biggeluobal til Lien og (nå) Aiddejavrre til Solelvnesset fjellstue. I dag er det lett å se at "Solelv" kommer av finsk "Päiväjoki" og da bygningene sto på et nes, føyde man "nesset" til. Etter forslag fra professor Konrad Nielsen ble samiske navn tatt i bruk igjen i 1917.

Etter de første oppsittere på Statens fjellstue, Adam Triumph og Kristine Henriksdatter overtok deres sønn Daniel Adamsen Triumph og hans hustru Brita Greta Lantho, og deretter deres etterkommere igjen. En del av Triumphslekten er sterkt knyttet til Áidejávri.

1.7 Den første oppsitter

Adam Triumph og Kristine Henriksdatter giftet seg omkring 1830, han 29 år og hun 23. De hadde etablert seg i Alta og hadde i 1841 bl.a. fire jordeiendommer i Alta; Taloniva, Sandi, Seramella og Stangen saari, alle i Stor-elvdalområdet (Vedlegg I). Men det ser ut til at de seinere, i 1858, avhendet eller solgte sine eiendommer (Vedlegg II).

I 1847 flyttet de til Áidejávri. Adam var da 46 år og Kristine 41. De hadde tre barn som levde: Anna Maria som da var 16 år, Johan Petter på

5 og Adam på 2. Noen år etter at de flyttet dit, fikk de enda et barn som levde opp, Daniel. Det var han som skulle komme til å føre slekten videre i Áidejávri og Kautokeino kommune.

Paul B. du Chaillu oppgir som nevnt at Adam og Kristine har 12 barn; "hade fått tolf barn". du Chaillu traff både Adam og Kristine. Adam døde i april 1872. Når vi ser at det første barnet var født i 1831 og det siste i 1851, er nok forklaringen den at de fleste ikke levde opp. (Vedlegg VIII).

Staten reiste oppsitterbolig, gjestestue og seinere også en såkalt "Folkestue". I en "Extract af Regnskabet over Vestfinnmarkens Brændevinsafgiftskasse" går det fram at det "er udbetalt i Understøttelse til følgende Nybyggere (...) af 22de october 1847; Adam A. Triumph i Paivejok [...] 40 Spd [spesiedaler]." I 1870 kom det forslag om å avkorte godtgjørelsen for oppsitteren. I et formannskapsvedtak i Kautokeino blir dette frarådet, og Finnmarkens Amt sluttet seg til dette (Vedlegg 4).

Den 24-årige datteren i huset, Anna Maria, giftet seg med Gustav Raatamaa og flyttet til Karesuando. Johan Petter flyttet hjemmefra i slutten av 1860-tallet. Han flyttet ut til kysten og bosatte seg der hvor han også stiftet familie. Det er trolig at også den 3. i rekken av de gjenlevende barn, Adam, flyttet hjemmefra før 1870. Han giftet seg og bosatte seg i Muonio-niska, - ikke så langt i fra sin fars barndomstrakter.

To av dem, Anna Maria og Adam går ut av denne slektsoversikt fordi det mangler opplysninger om dem.

1.8 Yngste sønnen overtar som oppsitter (2. generasjon)

Den yngste, Daniel, bodde hjemme i 1871: "En af sönerna vistades hos dem, men var icke hemma, då jag gjorde mitt besök." du Chaillu skildrer

"Adam Triumf var till växten medelstor och en hyggelig gubbe, ehuru han med sitt långa, svarta, gråsprängda hår, som föll ned på axlarna, såg en smula egendomlig ut." Og vidare: "Hans hustru Kristina var någonting i sitt slag alldeles särskilt. Hennes hufvud pryddes af en tätt åtsittande, slät mössa, att hon var til åren, hade hon ännu knappast ett enda grått hårstrå."

I 1872 døde Adam, og hans hustru Kristine overtok formelt som oppsitter i 1874. Godtgjørelsen er nå steget til 40 spesiedaler pr. år. Blant de mange plikter som oppsitteren hadde, var å "være forsynet med Renmose og udsælge til de Reisende mod saadan Betaling som af Amtmanden

bestemmes." Der vinterveien var "opstaget, pligter [han] at føre Tilsyn med Opstagingen, ... ". Kristine var nå 68 år gammel, og det er hennes sønn, Daniel, som "m.p.P"(=med påholden penn) undertegner: "Paa min Moders Vegne" kontrakten, som er både på norsk og samisk (Vedlegg IVa og IVb).

Det er ukjent når tid Kristine døde, og hvor hun ble begravet. Da det ikke går fram av kirkebøkene i Kautokeino (jfr. Kautokeionoslekter), kan det tenkes at hun på sine gamle dager oppholdt seg i Alta, og at hun døde og ble begravet her. Hun døde antakelig rundt 1880, 75 år gammel.

Daniel Adamsen Triumph giftet seg som 25-åring rundt 1875-76, med den jevngamle Brita Greta Lantho fra Vuonttisjärvi.

Deres første barn ble født i januar 1877. Daniel kan ha overtatt som oppsitter flere år før han giftet seg, - om ikke formelt, så i alle fall reellt. I et brev der han sier opp fra 1. juli 1924, heter det: "I over 50 år har jeg innehatt stillingen som oppsitter her". Han regner altså fra 1874 da han underskrev kontrakten på vegne av sin mor.

Mens Paul B. du Chaillu skilder Adam og Kristine, finnes det ett bilde av Daniel og Brita ("Riide-áhkku"), tatt på begynnelsen av 1920-tallet (se bilde s. 74). Liksom sin far, var Daniel en slank, atletisk type med gråsprenget helskjegg og fyldig hår som er lite grånet. Brita Greta var en slank, vever kvinne.

1.9 Isak Danielsen Triumph (3. generasjon) overtar

Isak Danielsen Triumph [Dánel-Issát] (1891-1983) gift med Anne Grethe A. Oskal (1897-1986), overtok formelt som oppsitter fra 1. juli 1924, men hans tilsettingsforhold går tilbake til 21. november 1923. Da skogforvalteren overtok ansvaret fra Finmarkens Amt for Statens fjellstuer, var det skogforvalteren som "paa det offentliges vegne" opprettet kontrakten med "Isak Danielsen Triumph som opsitter paa fjellstuen AIDDEJAVRE i Kautokeino herred." (Vedlegg V og VI).

Kontrakten er praktisk talt identisk, også rettskrivningen, med den fra 1874. Grunnlønnen i 1924 var kr. 350,- pr. år. Gasjen økte etterhvert, særlig etter krigen. Lønna var ikke så høy, men "Oppsitteren har fritt hus og gårdsbruk."

Áidejávri fjellstue ble brent under krigen, i slutten av november 1944. Etter krigen fikk Hotell- og Turistdirektoratet overta militærbrakkene som var satt opp på fjellstuenes eiendommer. I et brev av 9. november 1946 fra direktoratet til "Militærsjefen for Finnmark" vises det til at militærsjefen

har gitt "tilsagn om at fjellstuevesenet kan få overta de militærbrakker som vinteren 1944/45 ble satt opp på Aiddejavre Fjellstue i Kautokeino og nå brukes som boliger der. Ved senere gjenoppbygging av Aiddejavre Fjellstue har man planlagt å få brakkene flyttet og ombygd til permanente gjeste- og folkestuer."

I et brev (29. juli 1947) fra inspektør Astri Tonberg i direktoratet heter det:

"Byggeprogrammet for Aiddejavre for 1947/48 er altså:

Kjøp og transport av uthusmaterialer.

1948/49: Bygging av uthus, ombygging av brakker til 1. oppsitterbolig med folkestue og 2. gjestestue med 2 rom.

Senere: stabbur, badstue, sommerfjøs, flaggstang."

Det var rimeligere overnatting på folkestuen enn i gjestestuen. Folkestuen var enkelt innredet med bord og benker, og kunne ta opp til 10 gjester fordi folk sov på gulvet. Gjestestuen var finere og var utstyrt med bord og stoler, og sengene var godt utstyrt med laken og dyner, men det var ikke innlagt vann og toalett. Værelsene hadde overkøyer. Det var som regel norske tjenestemenn og turister som brukte disse rom. Fram mot slutten av 1950-tallet har jeg ved selvsyn sett at standarden etter datidens normer var god.

Under brenningen av Finnmark gikk det meste av innbo og inventar tapt. I overnevnte brev oppsummerer inspektøren at dette "fjellstueutstyr" er berget:

"7 kaffekopper, 9 tefat, 11 flate tallerkener, 17 dype tallerkener, 12 asjetter, 1 fløtemugge, 9 glass, melkeglass m.vignett St.Fj., 4 kniver, 7 gafler, 2 spiseskjeer, 1 vannøse, 2 små gryter, 1 lite flagg, litt slitt."

Fjellstuene var kanskje ikke så godt utstyrt med kjøkken- og spiseredskaper, men det ser ut til at fjellstueopsitteren fikk berget bare en del av utstyret før brenningen.

I begynnelsen av 1950-tallet ble nye bygninger reist. Driftsbygning med låve, stall og fjøs til 6 kyr ble ferdig i 1951. Året etter ble hovedbygningen ferdig. Bygningen på to etasjer har en grunnflate på vel 120 m². Første etasje rommet oppsitterens leilighet og gjestestue med to kombinerte sove- og oppholdsrom. Oppsitterens leilighet besto av flere rom i første etasje og hele andre etasje. Den tjente også som folkestue. Etter den tids forhold var det rødmalte fjøs og den rødmalte hovedbygning av de største bygninger

i hele Kautokeino kommune.

1.10 Avhending av Statens fjellstuer

Etterhvert avhendet staten de fleste fjellstuer, Skogforvaltningen beholdt noen få, og noen få er blitt overført til Reindriftsadministrasjonen. Aidejavre fjellstue ble overtatt av oppsitteren: "Aidejavre fjellstue, matr. nr. 10, løpe nr. 5" ble overdradd fra Samferdselsdepartementet v/Hotell- og turistdirektoratet til Isak Danielsen Triumph for en bestemt sum med virkning fra 15. august 1962.

1.11 Isak Matheus Triumph (4. generasjon) blir oppsitter

Vel 10 år seinere, rundt 1975, overtok 4. generasjon Triumph, Áidejávri fjellstue. Det var den yngste sønnen, Isak Matheus Triumph (f. 1936). Han drev fjellstuen de første år etter overtakelsen, men etter bare noen år avviklet han hele fjellstuedriften. I dag er det en og annen av de gamle rypejegerne som kommer tilbake under jakttiden og leier rom for en eller to uker (oppl. Isak Triumph pr. tlf. 25.8.03).

Den første generasjon (Adam Triumph og Kristine Henriksdatter) bestyrte fjellstua i 25 år, den neste (Daniel og Brita Greta Triumph) i 50 år og den 3. generasjon (Isak Danielsen og Anne Grethe Triumph) nærmere 50 år, og 4. generasjon drev i flere år fra ca. 1975.

I 1997 kunne man ha feiret ett jubileum hvor samme Triumph-familie har vært på post i hele 150 år.

Del II

2.0

TRIUMF-SLEKTA

Adam Danielsen Triumpf, f. Sverige 1801, d. Áidejávri 18.4.1872
=**Kristine Henriksdatter**, f. Alta 20.10.1806, d. ca 1880
De hadde flere barn, men følgende fire levde opp og fikk etterkommere

Fire barn med etterkommere:

Anna Maria , f. 1831, =1855 Gustav Raatamaa, f. 1832, Karesuando	Johan Petter , f. 1842, =Anna Olufina Øien, f.Tromsø 1847. Bodde i Hammerfest	Adam , f. ca 1845, =Eva Stina Soutakova, f. 1824 Muonioniska	Daniel , f. 1851, =Brita Greta Lantho, f. 1851. Bodde i Áidejávri
---	--	---	--

Adam Danielsen Triumpf (1801-1872) var født i Sverige fordi Finland hørte til Sverige fram til 1807. Adam kom først til Alta, men flyttet til Áidejávri i 1847 der han ble fjellstueoppsitter. Han giftet seg med Kristine Henriksdatter (f. 1806), fra Alta. De bodde en tid i Øvre-Alta. Tinglysning viser at de avhendet skjøter over eiendommer som hadde tilhørt dem (Vedlegg I og II). De hadde altså fire barn som vokste opp; Anna Maria f, 1831, Johan Petter f. 1842, Adam f. 1846 og Daniel f. 1851.

Johan Petter Aidijerve, f. Kautokeino 1842, d. Hammerfest etter 1900
= 1870 **Anna Olufina Øyen**, f. Tromsø 1847, d. Hammerfest etter 1900

Johan Petter og Anna Olufina hadde 7 barn (3. generasjon regnet etter Adam som første generasjon):

1	2	3	4	5	6	7
Alfred Johannes f. 1871 =1891 Emma f. Vadsø 1870	Christian Leonard, f. 1873	Olufine Marie f. 1875	Oluf, f. 1878	Johan, f. 1880	Daniel, f. 1883	Anna, f. 1889
(4. generasjon) 1. Fanny Mathilde, f. 1892 2. Karl, f. 1893 3. Alvilde, f. 1894 4. Oluf, f. 1899 5. Dagmar Agnethe, f. 1901 6. Anna, f. 1903						

**Alfred Johannes Aidijerve, f. Hammerfest 1871, d. Hammerfest etter krigen?
= 1891 Emma, f. Vadsø 1870, gravlagt i Skjøtningsberg. De hadde 6 barn:**

(4. generasjon, regnet etter Adam som første generasjon):

1	2	3	4	5	6
Fanny Mathilde Aidijerv f. 1892 =1912 Halfdan Emil J. Karlsen 1891	Karl Aidijerve, f. 1893 =Ragna Persa	Alvilde Aidijerve, f. 1894	Oluf Aidijerve, f. 1899 =Kristine	Dagmar Agnethe Aidijerve, f. 18.2.1901 =Halfdan Kornelius Olsen, f. 12.8.1889	Anna Aidijerve, f. 1903, gift i Trondheim, flyttet seinere til Røros
(5. generasjon) 1. Emma Marie, f. 1913, g. Tømmerbakk 2. Karluf Alfred, f. 1915 =Åse-Mathilde Øyen, f. 1920 3. Haldis Fredrikke, f. 1917, g. Nilsen 4. Olufine Leonore f 1919 =Osvald Josefsen, f. 1913 5. Willy Brandes, f. 1921, =Gunnvor Konstanse Nicolaisen, f. 1920, d. 6. Kitty, f. 1922-94 =Eivind Johan Arne Nøstberg, f. 1920 7. Malfrid, f. 1926, g. Karlsen	1. Oluf 1920-81 (bosatt: Notodden) 2. Dordy 1921-82 (bosatt: Notodden) =Øyvind Kleppe 3. Helga f. 1922 g. Fosse 4. Randi f. 1924 =Atle Akselsen 5. Dagmar f. ca 1926. d. før 1995 g. Meier		1. Knut Bjørnar Aidijerve (bosatt: Glomfjord) 2. Arnt Roar	1. Reidun, f. 29.5.1922 =Karl Oliver Johan Johansen f. 27.10.1918 2. Ferdinand 7.12.1923 3. Elsa, f. 20.4.1925 =Edmund Aldor Akselsen, f. 24.2.1916 4. Kåre Halfdan f 1927 5. Alfred Petter 1.1.1929 6. Bjarne, f. 193 ? 7. Halfdan f. 10.9.1931 8. Harder Martinus, f. 4.10.1933	9. Karl, f. 6.2.1935 10. (tvill.) Henny og 11. Dagmar, f 28.9.1936 12 Olaf Jens 20.8.1938 13. Jan Asle 14.1.1942

Daniel Adamsen Triumf (80) (1851-1931)
=Brita Greta M. Lantho (75) (1851-1925)

8 máná:

1	2	3	4	5	6	7	8
Johan Henrik (1876-ca 1900)	Kristine (82) (1879-1961) =Mathis M.Hætta (82) (1869-1951)	Mikkel (63) (1882-1945) Ugift. Død 28. mai 1945 Borge i Lofoten.	Adam (73) (1884-1957) =Inga Näkkäläjär. (80) (1898-1978)	Elen Maria (93) (1888-1981) =Antti Näkkäläj. (78) (1876-1954)	Isak (91) (1891-1983) =Anne G. Oskal (89) (1897-1986)	Berit Anne (98) (1894-1982) =Ele Leppäjärvi (82) (1893-1975)	Anders (87) (1899-1986) =Marit Rist (70) (1901-1971)
1.	Karen Marie 1902		Adam 1916	Karen Marie 1917	Ellen Margret. -24	Johan Daniel 21	
2.	Daniel 1904		Salomon 1918	Isak Tuomas 1922	Brita 1925	Priita Kristiina 21	
3.	Brita Oleanna -07		Daniel 1920	Daniel 1924	Anders 1927	Anna Louise 1922	
4.	Kirsten 1909		Berit Anne 1922	Brita 1929	Margrethe 1929	Hilja Josefina -25	
5.	Ole Mathis 1911		Brita 1926	Elli Kristiina 31	Inga Kristine -31	Elli Maria 1927	
6.	Berit 1914		Ellen Kristine -24		Johan Daniel -34	Iisakki Kalle -29	
7.	Anders 1916		Isak Salomon -28		Isak Matheus -36	Iida Kristina -32	
8.	Mikkel Isak 1918		Johan Henrik -30			Hilda Henrikka	
9.	Anne Margr. 1922		Inga 1931			Lempi Esteri -37	
10.	Johan Klemet -26		Marit 1933			Antti Arvi 1940	
11.			Mathis Thom. -36			Aimo Vilho 1941	
12.			Ole Mikkel 1937				

Johan Petter brukte Aidijerve til slektsnavn. Grunnen til at han brukte dette etternavn i stedet for Triumf kan henge sammen med at faren hans i 1874 undertegnet Daniel Adamsen Aidijerve (med påholden penn) kontrakten mellom Amtmanden i Finmarkens Amt og "opsidder paa Fjeldstuen". Det var nok Amtmandens representanter som holdt pennen og skrev Aidijerve og ikke Triumf. Det er også mulig at Daniel i blant brukte Aidijerve som slektsnavn.

Johan Petter flyttet til Hammerfestområdet der han slo seg ned sammen med en Tromsøjente, Anna Øien. De har mange etterkommere. Noen få av de eldre bruker fortsatt Aidijerve som slektsnavn.

2.1 Brita Greta Michelintyttö Lantho

Daniel Adamsen Triumf (Dánel-áddjá), født 27. juni 1851 og død 10. april 1931. Han ble nesten 80 år gammel. Han giftet ca 1876 med **Brita Greta Michelintyttö Lantho (Riide-áhku)**, født 22. september 1851, og død 1. mars 1926. Hun ble 75 år gammel.

Foreldrene til Brita Greta hette Michel Puljujärvi Lantto (1793-1867) og Margareta Leppjärvi (f. 1803). Han kom fra Puljujärvi ved Kittilä og hun fra Leppjärvi. De slo seg ved i Peltovuoma (i nærheten av Vuonttisjärvi) hvor de hadde gårdsbruk. De hadde fem barn, hvorav Brita Greta var den yngste. De eldste var Ella Maria (f. 1826) og Johan Eric (f. 1830), den tredje i rekken var Anna Caisa (1835-66) og den fjerde var Michel (f. 1841). Mellom disse fem barn er det flere år - opptil ti. Det er derfor sannsynlig at Michel og Margareta hadde mange flere barn, men at de døde som spebarn eller i meget ung alder.

2.2 Samisk resume: Adam og Brita Greta Triumf

Adam Danielsen Triumf (1801-1872) gii lea rieġádan Ruota bealde ja fárrii Áidejávraí gos son orui. Su eamit lea Kristine Henriksdatter, r. Álttás 1806. Sutnos ledje 4 máná geat elle rávisin: Anna Maria, r. 1831, Johan Petter, r. 1842, Adam r. diekku 1846 ja Daniel r. 1851.

Johan Petter fárrii mearragáddái gos dál ain gávdnojit olbmot geaid goargu lea Aidejavre, omd. Lebesby gielddas, gaska Finnmárkkus.

Otne ain gávnnojit duodastusat ('skjøter over fast eiendom') mat čájehit ahte ledje moadde stuora eatnama Álttás (Øvre-Alta), muhto eatnamat leat mannan earáide (Vedlegg II).

Daniel-áddjá maŋisboahit leat geat dál gullet Triumf-sohkii.

Triumf-soga olbmot leat gitta otná dán beaivái doallahan máttuid namaid, earenoamážit Kristine (Kristiiná, Ristiinná), Brita (Riitta, Rihttá, Riide), Daniel (Taneli, Johan Daniel) ja Adam.

Dán girjjis siidu 74 lea Dánel-áddjá ja Riide-áhku govva mii lea árvi-deames govvejuvvon geasset birrasit 1920, dalle go soai leigga badjel 70 jagi boarrásat.

Sutno mánát ja mánáidmánát orro ja orrot dál Áidejávrris, Oskalis, Siebes, Guovdageainnus, Snásas, Suoma ja Ruota bealde, ja eará báikkiin. Soai oruiga ieža Áidejávrris. Sutnos ledje 8 máná ja 44 mánáidmánát:

Fuomáš;

(1) Dat geat leat olles nummáriiguin, omd. 1, 2, 3 jnv, lea oappážat ja vielljážat.

(2) Dat main leat 3 nummára, muhto vuosttaš nummár seamma, lea vuosttaš vilbealit ja vuosttas oarbmebealit (søskenbarn, dahje "tomenning", sátni mii ii gávdno dárogielas), omd. 4.1.1 ja 4.5.1.

(3) Dat namat main leat 3 nummára, ja vuosttaš nummár ii seammalágán, leat nubbe vilbealli ja nubbe oarbmebealli (tremenning), omd. 2.2.1. ja 7.10.1.

Obs:

(1) *De navn som har bare ett siffer foran, f.eks. 1, 2, 3 osv, er søsken.*

(2) *De navn som har 3 siffer foran, men første siffer likt, er søskenbarn, f.eks. 4.1.1 og 4.5.1.*

(3) *De som har 3 siffer foran, men første siffer ulikt, er tremenninger, f.eks. 2.2.1 og 7.10.1.*

2.3 Internordiske slektsbånd

Landegrensene hindret ikke at folk knyttet vennskaps- og kjærlighetsbånd seg i mellom. Ett eksempel er Adam Triumpf og Kristine Henriksdtr. To av barna deres giftet seg i Norge. Johan Petter giftet seg med en Tromsøjente og bosette seg i Hammerfestområdet, men den yngste, Daniel, fant seg kone i Finland og bodde i Áidejávri. Den eldste, Anna Maria, giftet seg og flyttet til Sverige, mens Adam fant seg kone i Finland og slo seg ned der.

Av Daniel og Brita Greta sine 6 barn (en av dem var min farmor, Kristine) som stiftet familie, giftet to av dem seg i Finland; Elen Maria og Berit Anne. Elen Maria fikk 5 barn, hvorav en av dem fant seg kone på norsk side. Noen av Berit Annes barn er gift på svensk side. Min far, Daniel, hadde like mange søskenbarn på finsk side som på norsk. Derfor har jeg kanskje like mange tremenninger i Finland og Sverige som i Norge.

Et annet eksempel som også viser dette, er etterkommere av Morten Mortensen Tornensis (1834-1914) og Ellen Andersdtr. Bæhr (1842-1930). De hadde 8 barn, hvorav de to eldste var gutter. De stiftet ikke familie. Av de 6 jentene (en av dem min mormor Sara) giftet 3 av dem seg på norsk side, og 3 på finsk side. Min mor, Susanne, hadde like mange søskenbarn på finsk side som på norsk. Dette betyr igjen at jeg har mange tremenninger på finsk side.

Den personlige betraktningen er ikke enestående for de to familier. Det er mange i Kautokeino kommune som har nære slektsbånd til Finland og Sverige. Men i det moderne samfunn svekkes disse, og mange vet ikke lenger at de har stor slekt på den andre siden av riksgrensene.

2.4 Slektsoversikt fra 1870-tallet til 1970-tallet

Daniel Adamsen Triumpf (Dánel-áddjá) og Brita Greta Michelintyttö Lantho (Riide-áhkku).

8 barn:

1. **Johan Henrik**, r. 14.1. 1877, j. birrasit 1900. Heavvanii Čábardas-johkii muhtin dulve gidda birrasit jagi 1900. Sii ledje - Jovsset Sálmmo (Sálmmo-Iŋgá áhčči, geahčá 4) ja Poasta-Juhán, luoittime fatnasa ja fanas gopmanii Soahtefielmma buohta. Jovsset-Sálmmo ja Poasta-Juhán gáijuiga iežaska, muhto Johan Henrik heavvanii dan

garra rávnjjiis ja ii leat goassege gávdnon.

Johan Henrik druknet ved Soahtefielbma i Čábardasjohka under vårflommen, mens Salomo J. Näkkäljärvi og Johannes Andersen Eira kom seg i land og berget livet.

- 2. Kristine (Badje-Siebe-áhkku)**, r. 24.1.1879, j.13.9.1961 (82 jagi).
=1902 Mathis M. Hætta (Gárena-Máhtte), r. 24.6.1869, j. 24. 10.1951
(82 jagi).

10 máná:

- 2.1 Karen Marie**, r. 20.2.1903, j. 6.1.1985 (82 jagi), =1925 Isak A.
Oskal (Oskal-Issát), r. 8.2.1893, j. 15.1. 1964 (71 jagi).

2.1.1 6 máná:

Margrethe 1926,	Kristine Oleanne 1928,
Mathis 1930,	Anders Olav 1934,
Berit Anne 1936,	Daniel Mikal 1938.

- 2.2 Daniel (Máhte-Danel)**, r. 9.9.1904, j. 11.9.1995 (91 jagi),
=19.4.1938 Ellen Susanne M. Hætta, r. 3.7.1909, j. 30.9.1994 (85
jagi).

2.2.1 6 máná:

Odd Mathis 1940,	Ole Andreas 1942, j. 1944,
Sara Inger Anne 1944,	Solveig Kristine 1947,
Johan Daniel 1949,	Britt Ellen Marie 1952.

- 2.3 Brita Oleanna (Máhte-Riihtta)**, r. 11.2.1907, =1946 Frans
Joel Väilitalo (Rigut-Fránse), r. 21.1.1903, j. 11.6.1981 (78 jagi).
Eai mánát.

- 2.4 Kristine (Máhte-Risten)**, r. 16.1.1909, j. 6.4.1999 (90 jagi),
=1941 Morten I. Hætta, r. 17.6.1904, j. 14.4.1990 (gosii 86 jagi).
Eai mánát.

- 2.5 Ole Mathis (Kásserár-Ovlla)**, r. 15.9.1911, j. 10.6.1953 (gosii
42 jagi), =1949 Berit Magdalena J. Oskal, r. 2.3.1924, j.
30.7.1998 (74 jagi).
Eai mánát.

- 2.6 Berit**, r. 5.11.1914, j. 5.3.1915 (jámii mánnán).

- 2.7 Anders (Máht-Ántte)**, r. 25.2.1916, j. 14.4.1985 (69 jagi), =1952
Anne K. Hætta, r. 3.5.1926.
Eai mánát.

- 2.8 Mikkel Isak**, r. 13.10.1918, j. 12.8.1964 (gosii 46 jagi), =1946
Brita I. Triumpf, r. 10.11.1925.

2.8.1 6 máná.

Kristine Julie 1947, Anne Grethe 1948,
Isak Ole 1950, Brita Inger Marie 1953,
Else Berit Karen 1957, Åse Merete 1965.

(*Geahččá maid nr. 6.2.1.*)

2.9 **Anne Margrethe**, r. 19.2.1922, =1947 Ole Henrik Per N. Hætta, r. 25.11.1912, j. 27.11.1991 (79 jagi).

2.9.1 8 máná: Isak Thomas 1946.

Nils Mathis 1948, Olaf 1949,
Åne Ristiinna 1951, Johan Daniel 1954,
Mikkel 1955, Brit Inger Mathilde 1957,
Berit Anne 1961.

2.10 **Johan Klemet**, r. 27.8.1926. Orui Grønlanddas 1954-72. 1974 rájes lea orron Snåsas. =1958 Katrine Paulsen, r. 7.2.1933.

2.10.1 4 máná:

Ole Frank 1958, Kristine Laila 1961,
Marit Monika 1964, Mathis Ivan 1965.

3. **Mikkel**, r. 24.2.1882, j. 28.5.1945 ja hávdaduvvui Borge girkogárdái 4.6.1945. Oažžui oaivesiiva birrasit 1922-25, ja šattai geahču vuollái. Álggos lea Bodø gávpojis, de Eidvågeidas ja maŋemus jagiid orui Karl Johan ja Inga Klemetsen luhtte, Nuvsvåg báikkis Loppa gieldda. Eai mánát.

4. **Adam (Vildon)**, r. 5.1.1884, j. 16.12.1957 (gosii 74 jagi), =1915 Inger Marie S. Näkkälä (Sálmmo-Ingá), r. 25.3. 1898, j. 29.5. 1978 (80 jagi). 12 máná:

4.1 **Adam (Áttama-Ánte)** r. 20.10.1916, j. 13.9.1979 (gosii 63 jagi), =1941 Elli A. Palojärvi (Ergon-Elle) r. 6.5.1918, j. 17.4.1999 (81).

4.1.1 9 máná:

Inger Anna 1942, Anders Daniel 1943,
Isak Thomas 1946, Johan Mathis 1948,
Berit Ellen 1950, Ole Adam 1951,
Mikkel Salomon 1954, Nils Aslak 1959,
Henrik 1962.

4.2 **Salomon**, r. 17.9.1918. Jámii spánska-dávdii; 13.6.1919.

4.3 **Daniel (Áttama-Dánel)**, r. 8.5.1920, j. 3.8.1981 (61 jagi), =1952 Sara A. Palojärvi (Ergona-Sará), r. 6.4.1925.

4.3.1 5 máná:

Inger Anni 1949, Marit 1952,
Anders Adam 1953, Isak Thomas 1955,
Daniel 1957.

- 4.4 **Berit Anne (Áttan-Ánne)**, r. 19.6.1922, =1949 Arvid Dahl, r. 17.9.1909, j. 4.12.1987 (78 jagi).
- 4.4.1 3 máná: Inger Marie 1946.
 Anton 1949, Aina 1952,
 Astrid Marie 1962.
- 4.5 **Brita (Áttama-Riihtta)**, r. 23.7.1924, =1958 Johan K. Hætta (Lemeha-Juhan), r. 24.12.1918.
- 4.5.1 3 máná:
 Johan Mathis 1957, Adam Klemet 1958,
 Isak Ole 1960.
- 4.6 **Ellen Kristine (Áttan-Elle)**, r. 12.7.1926. 1.x.=Nils Peder Nilsen Sara, r. 12.1.1921, j. 23.1.1949 (28 jagi), 2.x.=1954 Aslak Nilsen Logje, r. 2.7.1926, 16.3.1999 (72 jagi).
Eai mánát.
- 4.7 **Isak Salomon (Áttan-Issát)**, r. 6.5.1928, =1963 Inga Susanne M. Hætta, r. 26.2.1938.
- 4.7.1 1 máná:
 Isak Mathis 1965.
- 4.8 **Johan Henrik (Áttama-Juhan)**, r. 13.2.1930, =1963 Ellen Inger Anne O. Vars, r. 21.10.1940.
- 4.8.1 6 máná:
 Inger Ellen Marie 1960, Marit Anne 1963,
 Brita 1965, Berit Ragnhild 1967,
 Ole Johan 1970, Sara Kristine 1978.
- 4.9 **Inga (Áttan-Ingá)**, r. 8.12.1931, =1959 John A. Biti, r. 17.11.1934.
- 4.9.1 4 máná:
 Ole Adam 1959, Johan Anders 1961,
 Else Marie 1963, Annbjørg 1967.
- 4.10 **Marit (Áttama-Máret)**, r. 20.10.1933, =1960 Anders Bendigtsen, r. 3.8.1921. Rognan.
- 4.10.1 3 máná:
 Inger Helene 1961, Ole Bendik 1964,
 Lars Johan 1969.

- 4.11 **Mathis Tomas (Áttama-Máhtte)**, r. 21.1.1936, j. 13.1.1985
(gosii 49 jagi). (Máná eatni: Ellen J. Hætta)
- 4.11.1 Máná:
Berit 1963.
- 4.12 **Ole Mikkel (Áttam-Ovlla)**, r. 6.10.1937, =Susanne N. Bongo,
r. 11.5.1948.
- 4.12.1 3 máná:
Nils Ole 1969, Adam 1973,
Inga Karen Anne 1981.
5. **Elen Maria**, r. 30.6.1888, j. 24.10.1981 (93 jagi), =1916 Antti
Salomonpoika Näkkälä (Gájon-Ánte), r. 23.1.1876, j. 30.4.1954 (78
jagi). Oruiga Näkkälis.
- 5 máná:
- 5.1 **Karen Marie**, r. 14.5.1917, =1956 Einari Kangosjärvi, r.
16.8.1896, j. 11.4.1983. Muonio.
- 5.1.1 Máná:
Iisko Taneli, 1957.
- 5.2 **Isak Tuomas**, r. 10.5.1922, =1950 Kristine Oleanne I. Oskal, r.
20.4.1928 (geahča 2.1.2). Näkkälä.
- 5.2.1 8 máná:
Elli Margareta 1951, Karen Marja Liisa 1952,
Riitta Julianna 1954, Anni Kristiina 1956,
Inga Siri 1957, Juho Antti 1959,
Iisko Matti 1961, Maarit Birgitta 1963.
- 5.3 **Daniel**, r. 1.3.1924, =1966 Anni Oskar. Vanhapiha, r. 27.7.1939.
- 5.3.1 2 máná:
Veikko, 8.8. 1966, Ulla, 30.9. 1967.
- 5.4 **Brita**, r. 13.5.1929, =1952 (ja earanan) Armas A. Kelotti, r.
1932.
- 5.4.1 2 máná:
Kylikki 1953. Tuulikki 1959.
- 5.5 **Elli Kristiina**, r. 15.1.1931, =1953 Frederik Benjamininpoika
Leppäjärvi, r. 1928. Leppäjärvi.
- 5.5.1 7 máná:
Raja 1954, Urho 1955,
Ulla 1958, Leena 1962,
Aila 1963, Keijo 1965,
Päivi 1967.

6. **Isak (Dánel-Issát)**, r. 17.9.1891, j. 25.1.1983 (92 jagi), =1923 Anne Grete A. Oskal, r. 11.5.1897, j. 31.3.1986 (gosii 89 jagi).

7 máná:

- 6.1 **Elen Margrethe**, r. 16.9.1924, j. 7.12.1924 (jámii mánnán, nu dadjon 'krybbedød').

- 6.2 **Brita (Áidejávrr-Riihtá)**, r. 10.11.1925, =1946 Mikkel Isak M. Hætta, r. 13.10.1918, j. 12.8.1964 (gosii 46 jagi).

6.2.1 6 máná:

Kristine Julie 1947, Anne Grethe 1948,
Isak Ole 1950, Brita Inger Marie 1953,
Else Berit Karen 1957, Åse Merete 1965.

(*Geahččá maid nr. 2.8.1.*)

- 6.3 **Anders**, r. 22.4.1927, j. 13.10. 1941. 14 jahkásažžan heavvanii go leai luisteme čakčajieŋa nalde, Áidejávrris, Bivjavai-johknjálmmis. [Druknet som 14-áring i elva ved Áidejávri].

- 6.4 **Margrethe (Áidejár-Márgreda)**, r. 5.1.1929, =1962 Nils Aslak M. Skum, r. 25.9.1934.

6.4.1 7 máná: Anne Astrid 1951.

Isak Mathis 1964, Sara Margrethe 1966,
Brita Julianne 1967, Inger Helene 1968,
Marit Aili 1970, Nils Ole 1975.

- 6.5 **Inga Kristine (Áidejár-Ingá)**, r. 29.5.1931, =1955 Johan Nils A. Näkkäljärvi (Vilgon-Juhan), r. 24.4.1923. Muotkajärvi.

6.5.1 6 máná:

Antti Juhani 1956, Anni Margrete 1957,
Riitta Inga 1959, Elli Marja 1961,
Isak 1963, Leila Kristine 1964.

- 6.6 **Johan Daniel (Áidejár-Dánel)**, r. 22.8.1934, =1960 Berit Anne I. Oskal, r. 8.3.1936.

6.6.1 4 máná:

Anne Marit 1961, Karen Marie 1963,
Brita Grete 1964, Astrid 1969.

- 6.7 **Isak Matheus (Áidejár-Issát)**, r. 20.6.1936, =1969 Kristine M. Siri, r. 1.2.1943.

6.7.1 5 máná:

Isak Nils 1969, Johan Matheus 1972,
Eli Margrethe 1974, Ole Magnus 1977,
Per Anton 1983.

7. **Berit Anne (Áidejár-Biret-Ánne)**, r. 24.7.1894, j. 10.11.1992 (98 jagi), =23.4.1919 Johan Israel Leppäjärvi (Juhaš Ele, "Ele" lea oani-duvvon Israel), r. 25.6.1893, j. 9.3.1975 (81 jagi). Kultamaa.
11 máná:
- 7.1 **Johan Daniel**, r. 2.2.1920, =30.3.1952 Anne Marie Palojärvi (Erkke-Juntte Anne Márjá), r. 11.2.1926. Kultamaa.
 7.1.1 2 máná:
 Juhani Iisakki, 15.11.1952, Erkki Taneli, 8.7.1957,
- 7.2 **Priita Kristiina**, r. 31.7. 1921, j. 13.10. 1921.
- 7.3 **Priita Anna Loviisa**, r. 14.8.1922, 1.x.=23.4.1943 Janne Abraham Vittikko, r. 2.12. 1902, j. 13.1.1946. 2.x.=19.4.1948 Juhani Mikkelin Palojärvi, r. 30.5. 1921. Näkkälä.
 7.3.1 7 máná:
 Hilja Johanna, 17.12.1943, Saara Inga, 23.4.1950, Johan Iisakki, r. 6.1.1952, j. 19.1.1968.
 Antti Mikkelin, 7.2.1953, Iisko Taneli, 3.8.1954, Johan Erkki, 27.3.1956, Aimo Kalevi 30.4.1962.
- 7.4 **Hilja Josefina**, r. 18.2. 1925, =11.2.1946 Johan Frederik Skoglund, r. 25.2. 1902. Tärendö, Sverige.
 7.4.1 8 máná:
 Stefan, 25.12.1946 =Dagny, 2.6.1953, Birgitta, 8.3.1947 =Rune, 22.4.1940, Oskar, 24.1.1950, Åke, 16.3.1952 =Dagny, 20.4.1953, Astrid, 12.3.1954 =Urban, 29.5.1955, Holger, 1.11.1955, Erik, 10.5.1957, Bengt, 27.10.1961 =Ann Kristin, 9.3.1963.
- 7.5 **Elli Maria**, 28.4. 1927, j. 2.6. 1936.
- 7.6 **Iisakki Kalle**, r. 28.11.1929, =26.12.1955 Anni Saara Välihalo, r. 26.11.1934. Kultamaa.
 7.6.1 2 máná:
 Tuomas Kalevi, r. 9.12. 1956, j. 26.1. 1993, Inger Elli, 23.1. 1958 =6.12.1976 Kalevi Johannes Laakso.
- 7.7 **Marja Kristiina (Iida)**, r. 29.4. 1932, j. 19.3.1975. (Rievdadii 1974is Iida nama eret Marja namain). =22.3.1953 Antti Palojärvi (Juntte-Ánte), r. 22.3.1914.
 7.7.1 4 máná:
 Birit Selina, 2.1.1954, Juhani Antti, 9.4.1955,

Nils Lasse, 21.7.1956, Tarja Kylikki, 3.4.1964.

7.8 **Hilda Henriikka**, r. 3.9.1934, =12.7. 1952 Isak Valfrid Töyrä, r. 1914. Kuttainen, Sverige.

7.8.1 3 máná:

Iisakki 1952,

Marianne 195x,

Martti 195x.

7.9 **Lempi Esteri**, r. 5.1. 1937, =29.6.1955 Toivo Johannes Pellikka, r. 24.1. 1914. Kuttainen.

7.9.1 6 máná:

Pertti Toivo, 19.3.1956, Leena Marjatta, 27.3.1956,
Hannu Ilmari, r. 4.6.1957, j. 20.2.1985.

Liisa Anneli, 25.6.1958, Sirkka Talvikki, 5.2.1960,
Voitto Johannes, r. 9.3.1961, j. 26.2.1962.

7.10 **Antti Arvi**, r. 3.2.1940. Palojokeensuu.

Eai mánát.

7.11 **Aimo Vilho**, r. 25.11.1941, =30.12. 1973 Raili Marjatta Kelottijärvi, r. 5.3. 1953. Palojokeensuu

7.11.1 3 máná:

Vera Magdalena, 28.1.1973, Eeva Maaret, 27.3.1975,
Sami Mikael, 7.8.1978.

8. **Anders (Áidun-Ántte)**, r. 13.4.1899, j. 26.4.1986 (87 jagi), =1953 Marit J. Rist (Márjos-Máret), r. 1.1.1901, j. 16.6.1971 (70 jagi).

Eai mánát.

Del III

3.0 Mikkel Danielsen Triumpf: En tragisk skjebne

Mikkel Danielsen Triumfs (Áidejávri-Mihkkil) skjebne er en historie om en mann som ble umyndiggjort og fratatt frihet, ære og verdighet. Det er nesten utenkelig at man selv i datidens samfunn ville bli utsatt for en slik vilkårlighet som han. Men det skjedde.

3.1 Sammenfatning

Mikkel Triumpf (1882-1945) bodde i Áidejávri fram til noen år før hans mor Brita Greta (1851-1926) døde i 1926, 75 år gammel. Far til Mikkel, Daniel døde i 1931, 80 år gammel.

Mikkel Triumpf blir karakterisert som meget dyktig både som arbeidskar og som jeger- og fangstmann. Han var ungkar, men i slutten av 1922 ble han mer og mer innesluttet, og til slutt meget taus. Familien ble engstelig, og i 1923 fikk de sendt han bort. Mikkel var da 41 år. Her skulle han bli på asyl i over 11 år, - det meste av tiden i gårdsarbeid, men under tilsyn av Rønvik asyl i Bodø. Noen år etter at Hammerfest Pleiehjem ble åpnet, ble han overført dit. Det skjedde 16. desember 1934.

I midten eller første halvdel av 1930-tallet kom Isak og Lilla Andreassen til Seiland. Han hadde aner i Hammerfest-området, mens hun var fra Rødøy i Nordland. De kjøpte et småbruk og bosatte seg på Skreifjord-eidet. De tok til seg bl.a. Mikkel Triumpf og flere andre eldre menn; Pedersen fra Nordland og Utsi fra Finnmark. Seinere hadde de også Hans Ludvig L. Hætta (Ludden, Doainnu viellja), sønn til Lars J. Hætta, hos seg. Han hadde fått problemer med nervene etter at kona og flere av barna deres druknet i vårflommen, mens de skulle ta seg over Cabardasjohka. Bare Hans Ludvig berget livet. Alle tre "ambulerte" mellom Isak Andreassen og Inga Nilsen i Eidvågeid. Det var en kjærkommen kontantinntekt å ha tilsyn med dem. Før krigen giftet Inga seg med Karl Johan Klemetsen fra Nuvsvåg. Hun tok med seg både Mikkel Triumpf, Pedersen og Hans Ludvig Hætta til Nuvsvåg. Det var her at Mikkel traff sine slektninger Mikkel Isak M. Oskal (Oskal-Máhte Mihkkel-Issát) og Nils Peder A. Oskal (Oskal-Unit Nils-Pedar).

Klemetsen evakuerte høsten 1944 først til Lødingen og siden til Holdal i Borge hvor Mikkel døde, 28. mai 1945, 63 år gammel (Vedlegg VII). Han er begravet på Borge kirkegård. Slektningene i Kautokeino hadde fått budskap om at han var død, men ingen av de gjenlevende på 1990-tallet husket eller visste når og hvor han døde. De visste heller ikke hvor han var

begravet. Først i 1995 ble det kjent at hans grav var på Borge i Lofoten. Graven var stedfestet, men det var ikke reist gravstøtte. Slektningene i Kautokeino samlet inn et pengebeløp slik at det ble mulig å reise en gravstøtte på gravens han. Det skjedde sommeren 2000.

Denne framstillingen har fem deler:

1. Mikkel Triumphs liv i Aidejávri og hans siste reise som også skulle bli hans avskjed med Kautokeino
2. Livet på Skreifordeidet på utsiden av Seiland
3. Tilværelsen på Nuvsvåg i Loppa, og hans gjensyn med slektninger fra Kautokeino
4. Hans siste tid; oppholdet i Holdal i Lofoten
5. Mennesket Mikkel Triumph og hans psykiske problemer
6. Om informanter og kilder

3.2 Et guttebarn blir født på vidda

En iskald februar dag, med lav vintersol og bitende sno, fredag den 24. februar 1882, kom et guttebarn til verden. Barnet visste ikke at om vel 40 år skulle det bli tvangssendt fra sitt hjem til et asyl for sinnslidende. Dette skulle bli hans siste farvel med hjemmet og hjembygda.

Noen uker seinere ble han hjemmedøpt (gástašuvvot) slik som det er vanlig i Kautokeino. Han fikk navnet Mikkel etter sin morfar. Dette navnet har mange varianter på mange språk. Navnet kommer av et indo-europeisk ord som bety "mye", "mykje", "magnum", "mektig", men også "stor", "sterk", osv., i navn som Magnus, i indisk "Maharaja" (=storkonge), det gamle Miklagaard (=den store, el. mektige, byen), Taj Mahal i India (mektige, kronepalasset), osv. Det skulle vise seg at når gutten vokste opp, kom han med rette til å bære navnet Mikkel (Áidejávri-Mihkkil).

3.3 Først og fremst jakt og fiske

Mikkels besteforeldre hadde vært oppsittere på statens fjellstue i Áidejávri siden 1847. Nå var det hans foreldre, Daniel Adamsen Triumph og Brita Grete Lantho, som hadde overtatt fjellstuen og det vesle gårdsbruket på vidda. Den karrige jorden og det barske klimaet kunne ikke gi grøde nok for et større gårdsbruk, men med notfiske om sommeren og garnfiske under isen (juonastit) om vinteren sammen med rype- og andejakt ellers i året, levde de et fritt og godt liv på vidda. Dessuten hadde de en liten kontantgodtgjørelse fra staten, som sammen med en og annen embets- og tjenestemann som gjest ga kontanter slik at de kunne få handelsvarer som mel og

sukker, båt og garn, redskaper og materialer. Da sønnene, der i blant Mikkel, ble voksne, hadde de begynt å holde noe tamrein (gesáгат). De hadde torvgammer både for mennesker og dyr ved Duolljejavri, ca en halv mil vest for fjellstua. Her passet både Mikkel og hans yngre bror Adam reinen samtidig som de fisket sik og gjedde. Siken ble spekesaltet i tønner som de om vinteren fraktet til Sverige der det var stor etterspørsel etter saltet sik.

Mikkel hadde en eldre bror, Johan Henrik (f. 1876) som druknet rundt 1900 i Čábardasjohka ved Soahtefielbma, en eldre søster, Kristine (f. 1879), en yngre bror, Adam (f. 1884), samt flere andre yngre søsken.

Mikkel var en ekte friluftsmann som likte å gå på jakt, ikke minst fordi han var en dyktig jeger og hadde et godt haglgevær. Derfor kunne han ofte komme med store knipper med ryer om høsten, eller ender om våren.

På 1910-1920-tallet bodde en brorsønn til Brita Grete, Henrik (Heikki) Lantho, i Áidejávri. I samme tidsrom bodde det dessuten en eldre mann, kanskje i 60-årene, sammen med sin hushjelp, seinere kone, tidvis i Áidejávri. Han hette på samisk Sálkko-Sálmmo, og var visstnok fra Näkkäläområdet i Enontekiö i Finland. Han fulgte med i livet på stedet, og var imponert over Mikkels dyktighet som jeger. Mikkel på sin side hadde et lyst sinn og var litt av en skøyer. Han var nå en mann på 40 år, og kunne finne på å spille den gamle mannen et puss. Og i følge den ene av to muntlige tradisjoner var det en slik spøk som resulterte i at Mikkels liv ble totalt forandret.

Den første versjonen der Sálkko-Sálmmo spiller en aktiv rolle, er fortalt av min far, Daniel M. Hætta (1904-95) som var sønn av Mikkels eldre søster, Kristine. Den andre versjonen er av Brita Oleanna M. (f. Hætta) Väilitalo (f. 1907). Hun er yngre søster av Daniel og datter av Kristine. De er usikre på når tid Mikkel ble sendt fra Áidejávri, men hadde likevel noen holdepunkter: (1) Begge primærinformanter kan utfra forskjellige spørsmål og problemstillinger bekrefte at mora, Brita Grete levde. Hun døde 1. mars 1926. (2) Brita mente å huske at Isak (f. 1891) var gift med Anne Grete Oskal (f. 1897), men det stemmer ikke. De giftet seg først et halvt år etter at Mikkel var reist, høsten 1923.

Da var Brita 17 år og Daniel 19.

Begge informanter husker at reisen skjedde helt på tampen av vinterføre med skareføre og lyse netter. Følget med Mikkel Triumf passerte Siebe seint på kvelden 19. mai 1923.

3.4 **Én forklaring; en fatal spøk**

Daniel M. Hætta hadde denne forklaring på årsaken til Mikkel Triumfs problemer: En vinter hadde Mikkel skutt en ugle eller våk (skuolffi) som han formet til før han frøs den og satte på en av spilene som stikker opp av en høystake. Så gikk han bort til Sálkko-Sálmmo og tipset ham om at det satt en ugle på staken bak fjøset. Som den ivrige jeger som også Sálkko-Sálmmo var, ba han om å få låne geværet. Mikkel lånte ham geværet, og den gamle mannen kavet gjennom snøen for ikke å bli oppdaget. Da han kom på skuddhold, fyrte han av (rojahahtii), men uglen leet ikke på hodet engang. Han fyrte av en gang til (rojahahtii fas), men fuglen rørte ikke på seg. Da skjønnte han at han var blitt lurt.

Sálkko-Sálmmo gikk inn og sa til Mikkel at med dette geværet kom han ikke mer til å jakte fugler. Og etter dette var geværet ubrukelig. For Sálkko-Sálmmo kunne trolle (noaidut).

Mikkels mor, Brita Grete (Riide-áhkku), kunne også mer enn sitt fadervår. Hun rådet sønnen til å gå på en jakttur, men før han tok til å jakte, skulle han finne en tue, gjøre fra seg på tuen, og så skyte på det. Sønnen gjorde som mora rådet, - og etter dette ble geværet like godt som før.

Da Mikkel kom hjem den kvelden med dagens resultat, sto den gamle mannen, Sálkko-Sálmmo, på tunet. Han spurte hvordan geværet var, og Mikkel svarte som sant var, at nå var geværet godt som aldri før. "Å, ja" bemerket den gamle, "det skal altså sterkere krutt til, skal det ha virkning på deg".

Etter denne dag ble den friske ungekaren innesluttet og fåmælt. Det ble sagt at Sálkko-Sálmmo hadde satt onde ånder (neavrrit) på ham. Kan hende opplevde Mikkel dette som noe traumatisk, og dermed gikk den gamle mannens forbannelse i oppfyllelse.

3.5 **En annen versjon: Uforklarlige syn og opplevelser**

Det finnes også en annen forklaring til at Mikkel Triumpf ble innesluttet. Denne versjonen stemmer godt overens med lensmannens vitneavhør av familiemedlemmene. Brita Oleanna Väitalo forteller at før Mikkel ble syk, hadde han en vinter hatt uforklarlige syn og opplevelser om verdens ende. Det var ikke så mange år siden første verdenskrig var slutt, og han var jo en voksen mann som leste både Bibelen og salmeboka. Han var derfor godt kjent med bibelens beretninger om katastrofer og profetens visjoner om straffedom. Han fortalte dette til de andre, men ingen ville høre på ham. Etter disse sterke opplevelser reagerte han med innesluttethet og taushet. Familien ble engstelig fordi de opplevde ham som truende. Familien ønsket

å få ham bort før snøen tinte. Om sommeren var det ingen kommunikasjoner.

3.6 Siste reise

En sein vårkveld - onsdag om kvelden 19. mai 1923 - stoppet en reinraide i Øvre-Siebe. Med i følget var Mikkel Triumph, ledsaget av lensmann Hjalmar Grape og Mikkels yngre bror Adam Triumph som nå bodde i Kautokeino. Alle tre kom inn mens de lot kjørereinene få en kjærkommen pause etter minst tre timers tur fra Áidejávri. Her bodde Mikkel og Adam sin eldre søster, Kristine, sammen med sin mann Mathis M. Hætta (Gárena-Máhtte) og ni av deres barn, den minste på under ett år. Det var så seint på kvelden at foreldrene og de minste barna hadde lagt seg. De eldste, blant dem Daniel og Brita, sov i storkjøkkenet som også var dagligrom. De satt oppe og snakket med gjestene. De visste at Mikkel var blitt meget fåmælt i det siste, - nærmest taus.

Etter en stund brøt selskapet opp, men så snudde Mikkel plutselig og kom tilbake. Han sa at han ikke fikk tatt avskjed med sin søster og sin svoger. Brita husker at "han la seg ned på gulvet som om han skulle slå seg til ro for natta." Men etter ham kom Adam og lensmannen, tok han under armen og sa "nå skal vi reise videre" forteller Daniel, - han satte seg ikke til motverge, men fulgte frivillig med.

Dette var hans siste avskjed med sine nærmeste.

3.7 Vitneavhørene om Mikkel Danielsen Triumph

Lensmannen foretok i alt fire vitneavhør, tre av dem da han hentet Mikkel Triumph i Áidejávri 19. mai 1923. Men det første vitneavhør ble foretatt på lensmannskontoret i Kautokeino av hans yngre bror, 32 år gamle "gårdbruker Isak Danielsen Aidejavrrre". Dette var i forbindelse med Isaks reise til kirkestedet for å anmode lensmannen om å hente Mikkel. Vitneavhøret av Isak er grundig. De andre som blir avhørt, sluttet seg til hans forklaring (Vedlegg VIII).

De andre vitneavhør er avgitt 19. mai 1923 på "Aiddejavre Fjellstue" av foreldrene Brita Grete og Daniel som da var over 70 år, og av yngste broren, Anders, 24 år gammel. Lensmannen er altså bare to dager seinere i Áidejávri for å avhøre de andre og for å hente Mikkel Triumph. Alle vitneavhør ser ut til å være foretatt på norsk. Det var lensmannen selv som førte pennen. Lensmannen verken snakket med eller avhørte Mikkel Triumph.

I avhøret forteller Isak at Mikkel begynte "at anrope Jesus, [...] for nu var det verdens ende og nu kom Jesus selv [...] i november 1922 Etter de 2

dagers forløp blev han taus, bestilte ingenting." I slutten av mars 1923 besøkte en lege ham. Legen var antakelig tilkalt, men han fant ikke at det feilte Mikkel noe, men sa bare at han behøvde ro.

Torsdag 10. mai som var Kristi himmelfartsdag, hadde Mikkel fiklet med sin hagle, spent opp hanen og tatt noen patroner i sin tobakksveske. Anders hadde gjømt geværet, og Mikkel var blitt rasende. På tross av at dette var tiden for andejakten, legges det stor vekt på nettopp denne episoden.

Søndag 13. mai var Mikkel fortsatt rasende, han følte seg truet og de andre følte seg truet av Mikkel. Han åpnet også salmeboka og beskyldte Isak for å ha forfalsket skriftens ord. Mikkel var nå blitt så rasende på sin mor at han truet henne på livet. De andre måtte flytte til gjestestuen for natten. Samme kveld blir Henrik Lantho sendt til Kautokeino for å varsle at de ikke turde å ha Mikkel hjemme i Áidejávri. Og torsdag 17. mai kjører Isak med rein til lensmannen i Kautokeino hvor han blir avhørt.

Til slutt i avhøret forsøker Isak å finne en rimelig forklaring på Mikkels tilstand med å vise til at Mikkel

"som ganske ung [var] blit skremt ute i marken, [...] og fortalte at han hadde hørt barnegråt like ved siden av sig uten at se noget. Det var på vårparten."

Isak viser også til en annen episode da Mikkel hadde drukket seg full på vei til Bossekopmarkedet og var blitt "ræd for folk. [...]. Da han kom hjem, var han helt frisk igjen, [...]"

Det er ingen grunn til å tvile på at familien er engstelig. Lensmannen har - uten å ha sett Mikkel D. Triumpf og bare på grunnlag av Isak D. Triumfs vitneavhør - allerede tatt et avgjørende standpunkt. Vitneprotokollen har tittelen

"Efterretning [...] om [...] å pågripe den farlige sindsyke Mikkel Danielsen Triumpf."

Lensmannens protokoll av "19/5 23 på Aidejavrrre" med avhør av "mor til den sindsyke Mikkel Danielsen", viser igjen lensmannens forutinntatte standpunkt. Brita Grete slutter seg til sønnens forklaring. Hun nevner de samme episoder som Isak. Hun føyer til at "Det er nu mangfoldige år siden han overhodet har smagt brændevin." Hun forteller videre at han går i badestuen minst en gang i uka, og at hun siste høst (høsten 1922) nevnte for ham, at "nu måtte [han] se at gifte sig", for å overta gården. "Han svarede mig, at han bröd sig ikke over hele gården." Hun viser også til et tilfelle som

hun har hørt i Finland, at en sønn var blitt "sindsyk" og "næsten dræpte sin mor og såret flere av sine søskende ...". Brita Grete forteller også at Mikkel en av de siste dagene hadde sagt "at hans far (Gud) kom nok snart for at hente ham, .."

Faren, Daniel, "forklarte overensstemmende med de 2 foregående vidner". Også han var redd for sønnen fordi han "er en stor og meget kraftig mand." Den yngste sønnen, Anders, hadde ikke noe å tilføye utover det de andre hadde sagt.

Disse avhørene er verdifulle fordi de er samtidige og foretatt på stedet, inkludert avhøret av Isak som ble foretatt i Kautokeino noen dager i forveien.

3.8 Hva forteller avhørene og informantene?

I Áidejávri bodde det bare en familie. Det var Daniel og Brita Grete med sine tre voksne sønner. Om sommeren tok det minst 6-7 timer å gå til Kautokeino kirkested. Til nærmeste nabogård, Siččajávri fjellstue (privat til 1946), tok det minst 3 timer, til Oskal det samme, og til den nærmeste bygda på finsk side, Palojärvi, var det enda lenger. På vinterføre gikk det litt fortere fordi man kjørte med rein. Fra midten av mai til St.Hans var det vanskelig å ferdes på grunn av snøsmelting og flom.

Siččajávri hadde fått en 14-daglig postrute i 1911 og meteorologisk observasjonsstasjon rundt 1924. Áidejávri fikk posten først i 1937, samtidig som en telefonlinje ble ført fram til de to fjellstuene. Men den gamle Fjeldpostruta hadde gått fra Sverige og Finland over Áidejávri til Alta. Selv om ruta for lengst var nedlagt, var vinterveien viktig, ikke minst for Bossekopmarkedet og reindriftsnæringen på begge sider av grensen. Det er på bakgrunn av dette at familien ønsket å få sendt Mikkel bort mens det enda var vinterføre.

Hovedbygningen hadde oppsitterbolig og gjesterom. Fjøset og noen stabbur, skjåer og uthus hørte til. Foruten Henrik Lantho, onkelen til Brita Grete, bodde også Sálko-Sálmmo med sin tjenestepike/samboer mer eller mindre permanent i Áidejávri. De bodde kanskje dels i hovedbygningen og dels i et av uthusene eller stabburet, i alle fall i perioder, særlig på sommerstid, forteller Brita Oleanna Vålitalo.

Livet i Áidejávri ser ut til å ha vært ganske rolig og harmonisk, med tre voksne sønner som gikk på jakt vår og høst, drev med slåttearbeid, fiske og reinpass om sommeren, med lavsanking og vedrøysing på senhøsten. De reiste på Bossekopmarkedet i desember og mars, og ellers temmet de arbeids- og kjørerein til seg og flyttsamene i området. Foreldrene var blitt

gamle, og de ventet at den eldste, Mikkel, skulle gifte seg og overta fjellstuen og gården. Men det var praktisk talt ikke jevnaldrende jenter i nærmeste omegn, slik at guttene var ikke så vant å omgås det andre kjønn. Mikkel kan ha følt seg nokså brydd når mora maser på om at han som eldste sønn nå skal finne seg ei jente, gifte seg og så overta gården. Han avviser dette bryskt med å erklære at han ikke er interessert i å overta gården. Kanskje er heller årsaken sjenanse og mangel på mot og initiativ til å komme i kontakt med jenter.

Mikkel "er en stor og meget kraftig mand", forteller faren Daniel A. Triumph. Daniel M. Hætta, som er dattersønn til Daniel A. Triumph, forteller i et opptak om Mikkel sin arbeidskapasitet: En dag midt i slåttonna rundt 1920, kom Mikkel fra Kautokeino kirkested til øvre Siebe. Han overnattet hos sin søster Kristine og Mathis M. Hætta. Mathis spurte sin svoger om han kunne hjelpe til med å slå et jorde. Ja, det kunne han. Fra han begynte å slå om morgenen og til utpå kvelden, hadde han slått mer enn to voksne menn kunne gjøre på samme tid, forteller Daniel. Han føyer til at en ting er å ha styrke, noen annet er god teknikk og ikke minst å kunne bryne de finske håndsmidde ljåer. Av egen [OMH] erfaring vet jeg at de håndsmidde finske ljåene krevde en egen slå- og bryneteknikk. Å bryne dem var en kunst. Fra midten av 1950-tallet ble de avløst av norske fabrikkerte ljåer. Det var en stor teknisk framgang.

Når Mikkel begynte å snakke om katastrofer og verdens ende, og deretter ble taus og innesluttet, måtte dette skape uro og engstelse, en uro som seinere gikk over til redsel. Denne antakelsen styrkes ved at Isak i avhør forteller at man hadde hatt legebesøk fra Alta. Legen ville neppe ha kommet om han ikke var tilkalt, men han fant ut at det ikke var noe som feilte Mikkel. Legen kunne verken samisk eller finsk. Han snakket ikke med Mikkel, men med de øvrige familiemedlemmer. De kunne heller ikke være særlig stø i norsk, deres daglige talespråk var finsk, men de kunne samisk. Så seint som på 1960-tallet foretrakk brødrene Isak og Anders finsk når de snakket med hverandre, forteller Isaks yngste sønn Isak Matheus Triumph.

Tilliten til legen var svekket, neste gang henvendte man seg heller til lensmannen som straks var villig til å erklære Mikkel for sinnsyk og det uten engang å ha sett ham!

I begynnelsen og midten av mai 1923 var Mikkel fortsatt fåmælt, men ikke verre enn at han kranglet med sin mor og med broren Isak. Han skal til og med ha truet mora. Den alvorlige trusselen kommer fram både i Isaks vitneavhør og i Daniel M. Hætta versjon. Trusselen må ha vært den direkte foranledning til at Isak reiser til Kautokeino for å anmode lensmannen om

å hente Mikkel før snøen forsvinner.

Trusselbildet forsterkes av Mikkel som om formiddagen 13. mai hadde gått ut på gangen og fiklet med haglgeværet sitt som hang der. Han hadde også tatt to patroner og puttet i tobakksvesken sin. I en situasjon hvor man på forhånd var redd ville man gjerne finne argumenter for å forsterke trusselbildet. Denne episoden er derfor meget viktig. Men i hverdagssituasjonen var ikke dette med gevær uvanlig. Man hadde geværet eller geværene opphengt i gangen sammen med ammunisjonen hele året. Man låste ikke dørene. Om våren og høsten var man påpasselig med at det var tilstrekkelig med patroner i tasken fordi man måtte raskt ut å skyte ender eller ryper, eller kanskje en rev som lusket ved søppeldungen eller en ulv som hadde forvillet seg mellom husene. Med eget [OMH] kjennskap til oppbevaring av jaktvåpen kan dette stadfestes. Etter som jeg store deler av året fram til 1960-tallet gikk min fars landspostbudrute i Siččajávri, Áidejávri, Oskal og Siebe kunne jeg se at i alle gårdene hadde man haglgevær og rifler sammen med patronveska opphengt i gangen. Dørene var aldri låst. Så seint som på 1970-tallet hadde min far [Daniel M. Hætta] hagla med ammunisjon hengende i yttergangen.

Lensmann Hjalmar Grape tok Mikkels bror Adam Triumpf, som var gift i Kautokeino, med seg til Áidejávri der de henter Mikkel som ikke setter seg til motverge. Når lensmann Grape er i Áidejávri, benytter han høvet til å avhøre de andre familiemedlemmene, men ikke Mikkel. Derfor får ingen Mikkels egen versjon av saken, - verken da eller seinere.

I avhørene foretatt 17. og 19. mai 1923 forekommer flere sentrale elementer både fra kristendom og folketro. Mikkel har som unggutt hørt barnegråt i marka, og Sálko-Sálmmo har satt onde ånder på Mikkel. Mora vet råd mot dem, men Sálko-Sálmmo har sterkere lut. Resultatet var at den friske og livsglade mannen blir innesluttet!

Mikkels taushet ble oppfattet som farlig og truende. Årsaken til denne tausheten kan være at Mikkel opplevde den gamle mannens trolldom som reell. Forventningene ble til realitet for Mikkel. Dessuten hadde han uten tvil alvorlige religiøse anfektelser. Man aner en konflikt som har utviklet seg til uvennskap mellom brødrene, særlig mellom Mikkel og Isak, der mora tar parti for Isak. Ved å bo så avsides og isolert med lite besøk er det naturlig at det blir gnisninger.

Disse tre forhold; religiøse anfektelser, folketroelementer og gnisninger mellom brødrene virket i sum så sterkt inn på Mikkels mentale tilstand at han av omgivelsene ikke ble oppfattet som frisk.

Det er derfor ingen tvil om at uro og engstelse hos familien vokste til

redsel utover vinteren 1923, redsel som var så berettiget at familien måtte kontakte lensmannen for å få Mikkel bort.

3.9 Distriktslegens journal er avskrift av lensmannens vitneavhør

Selv om Mikkel Triumph ikke med makt motsatte seg tvangstiltaket, tyder episoden i Siebe på hans motvilje. Men verken han eller de andre visste om at han på livstid skulle ble stemplet som "sinnsyk" eller "åndssvak" og fratatt alle sine menneskelige rettigheter.

Fra den siste reise fra Áidejávri 19. mai 1923 og fram til 16. desember 1934, var han på Rønvik sinnsykeasyl i Bodø eller under tilsyn av asylet, - i over 11 år.

På siste vinterføre reiser følget over Alta til Talvik hvor distriktslegen holder til. Her blir det gitt

"Læge=oplysninger om den sindsyke Mikkel Danielsen Triumph, som ønskes optat i Rönvik asyl, avgitt den 26/V 23 av Trygve Gjessing."

Distriktslegen har ikke fylt skjemaet etter egne undersøkelser, men med opplysninger fra lensmannens vitneavhør av familiemedlemmene.

Det er ikke på grunnlag av distriktslegens undersøkelse at Mikkel Triumph blir erklært sinnsyk og sendt til Bodø, men etter ordre fra "Vestfinnmark Politimesterembete Hammerfest" som 28. mai 1923 skriver til legen om at "hr. distriktslægen [skal] foranledige den sinssyke Mikkel Danielsen Triumph, født i Aidejavre, hjemstavn i Koutokeino innlagt på Rønvik Sinssykeasyl." Distriktslegen tar politimesterens anmodning til følge. "Fattigstyret" i Kautokeino gir 2. juni 1923 "Garanti for betalingen", i et telegram til Rönvik asyl.

Distriktslegen bekreftet i brevet "Til Direktøren for Rönvik asyl, Bodø", datert "Talvik 28/mai 1923" at han ikke forsto Mikkel D. Triumph:

"Undersøkelsen vanskelig gjordes i stor grad av at patienten og hans følge ikke kunde norsk. Alt måtte foregå gjennom tolk."

Legens undersøkelse virker overfladisk og summarisk, men likevel skriver han ut "sindsykeerklæring", og ber "om at manden snarest vil kunne bli mottatt [...]" i Bodø (Vedlegg IX)

Under personalia på pkt. 3 om foreldrene, er spørsmålet "Var de beslegtet". Legens svar er "Ja". Dette er feil fordi Adam og Brita Greta ikke er i slekt med hverandre. Distriktslegens undersøkelse og konklusjon slik det framkommer i dokumentet virker ikke betryggende og tillitsvekkende.

Lensmannen i Alta sender følgende telegram til sykehuset: "Sindsyk

Aidijav med hurtigruten 6te. Lensmannen."

Den 6. juni 1923 er Mikkel Danielsen Triumpf i Bodø. Dette kommer fram i "kontrollkommissionens møte d. 6/6 1923". Dette er det siste dokumentet før utskriving desember 1934.

3.10 Fra Bodø til Hammerfest

I de 11 1/2 år Mikkel D. Triumpf var i Bodø, er det svært få opplysninger om ham. Den 11. desember 1934 kommer et telegram til Fylkesmannen i Finnmark fra "Overlægen Rønvik asyl Bodø":

Mikkel Danielsen Triumpf bør utsettes privatforpleining i Finnmark. Bestyreren Hammerfest Pleiehjem for sinnsyke er gitt fornøden underretning med anmodning om aa ta skritt til aa faa patienten overflyttet foreløpig til Hammerfest Pleiehjem. Videre henvendelse bes rettet til Pleiehjemmets bestyrer."

I en rapport av 24. september 1934 fra Rønvik asyl heter det at

"Er med i arbeidet på Gårdsbruket, svært vilig, men går mest op i å snakke med sig selv." (Vedlegg X)

Gården det er tale om, er enten under sykehusets egen drift, eller et gårdsbruk der Mikkel er utplassert. Ut fra den knappe stilen og vaklende rettskriving er det gårdbrukeren eller gårdsbestyreren som har skrevet rapporten. Hele rapporten avsluttes med følgende:

16.12. Spisste sin mad ver maaltid renslig, ver dag arbeide utte paa gaarsarbeide klæde paa ver morgen, og klæde av ver aftten delvis snakket med sig selv. Reist den 16/12 1934."

At han snakket med seg selv, viser at han ikke lenger er taus og innesluttet. Dette bekreftes av alle informanter fra "Hammerfest-tiden".

En interessant opplysning er at han arbeidet på et gårdsbruk. To informanter (Daniel M. Hætta og Brita H. Vålitalo) har uavhengig av hverandre fortalt at Mikkel arbeidet på en gård, og at han var en meget flink hestekar. Dette tyder på at man før krigen visste eller hadde noe kontakt med Mikkel, sykehuset eller bonden på gården.

Det som har vært tilgjengelig for meg er kun dokumenter av vitneavhør og distriktslegens undersøkelse som fulgte med ved innleggelsen i Bodø. "Selve journalen har det ikke lyktes å finne. Ved utskriving ble pasienten overflyttet til Hammerfest Pleiehjem." (Brev av 19. november 1999 fra Nordland psykiatriske sykehus).

Ved bygging av et nytt sykehus i Hammerfest, ble det også bygd et "asyl for sinnslidende". Denne avdelingen sto ferdig i desember 1929. Sykehuset hadde én lege, en kirurg, men ikke noe personell som hadde kompetanse innen psykiatri¹. Hit kom det etter hvert en rekke samisktalende pasienter. Nettopp på 1920-tallet var det en markant økning i antallet psykiatriske tilfeller i den samiske befolkning, - uten at man har fått en fullgod forklaring på fenomenet².

Det siste dokumentet er "Mottagelsesbevis" utstedt i Hammerfest:

*Den sinnsyke Mikkel Danielsen Triumf av Kautokeino for hvis behandling i Hammerfest Pleiehjem omkostningene er garantert av Finnmark fylke, er i dag mottatt i Pleiehjemmet.
Hammerfest den 18/12- 1934 [uleselig signatur]*

Mikkel D. Triumf ble ikke utskrevet, men overført fra Bodø til Hammerfest der han ble plassert under tilsyn av en vertsfamilie i nærområdet til Hammerfest (Vedlegg X).

3.11 Tiden på Skreifjordeidet

Vinteren 1935 befinner Mikkel Triumf seg på Seiland i Vest-Finnmark, stedet heter Skreifjordeidet og ligger mellom Skreifjord og Jøfjord på utsiden av Seiland. Nærmeste større steder i dag er Kårhamn og Hønseby i Hammerfest kommune.

Han bodde hos et par i 35-40 års alderen, Isak Andreassen opprinnelig fra Hammerfest (han hadde en bror i byen) og hans kone Lilla Andreassen. Hun kom fra Rødøy. De kom til Skreifjord på midten av 1930-tallet, muligens 1933-34, slo seg ned her etter å ha kjøpt et gårdsbruk med tilhørende naust (skjå, brukshus) med redskap, juksa og garn, "fjæraskjå" på Jøfjord sida. Her drev de et kombinasjonsbruk: "Han var fisker, ja, han var både fisker og gårdbruker", forteller Emma Johannesen. "De hadde ikke barn selv men hadde en liten gutt, et fosterbarn. Det var et poliorammet barn som ikke kunne bevege føttene".

De hadde med seg "pasienter" som de førte tilsyn med. De stelte godt med sine "pasienter", vi kalte dem for åndssvake, sier Karina Olsen. Det var "han Triumf, Pedersen og han Hans." Pedersen var fra Nordland, Hans fra

¹Iversen, K: Krise, utslettelse og nytt liv. Hammerfest etter 1914. Hammerfest 1989

² Tlf.oppl. 10.1.1995 av fylkespsykiater Arne J. Bjerkheim (d. 1998)

Finnmark; "Hans var heller ikke så gammel, men han brukte å fiske lamme han (Isak). Han var med han overalt".

"Han Triumph var en sånn landmann, han var ikke med å fiske. Han stelte mest med gårdsbruk og fjøsstell fordi Andreassens hadde både med sauer, geiter og kyr." Det var nybrottsarbeid med bearbeiding av jord og rydding av steina. Gårdbrukeren fikk på den tiden jorddyrkingsbidrag. Andreassen var rimelig mot dem han førte tilsyn med: "Han var ingen slave-driver." Mikkel bodde i perioden også hos Inga Nilsens foreldre på Eidvågen.

3.12 Hvordan var Mikkel Triumph?

Informantene Emma Johannesen (f. 1927) og Fredrik Nilsen (1924) gir gode skussmål når det blir spørsmål om hvordan de husker Mikkel Triumph. "Mannen var nå snill, han gjorde aldri noe med oss ungan. Han var veldig glad i ungan. Hele mannen, - ansiktet i smil når ungan kom og han prata med dem. [...]. Han prata samisk med ungan, og litt norsk. Nei, han satt ikke taus. Han brukte å snakke litt norsk også med de "here fosterforeldran, Isak og Lilla"."

"Dem stelte godt med pasientan sine. De satt sammen med dem rundt bordet og hadde fellesmåltid med dem. Fast spisetid hadde de."

Fredrik Nilsen føyer til: "Triumpf prata med seg sjøl når det ikke var noen andre som prata med ham." En gang da han så opp mot himmelen ble han spurt:

"maid bat don dal oainnat, - maid don dál geahccat?"

"Dál, dál mun gal in geahccá eará go engela hárccegaskii!"

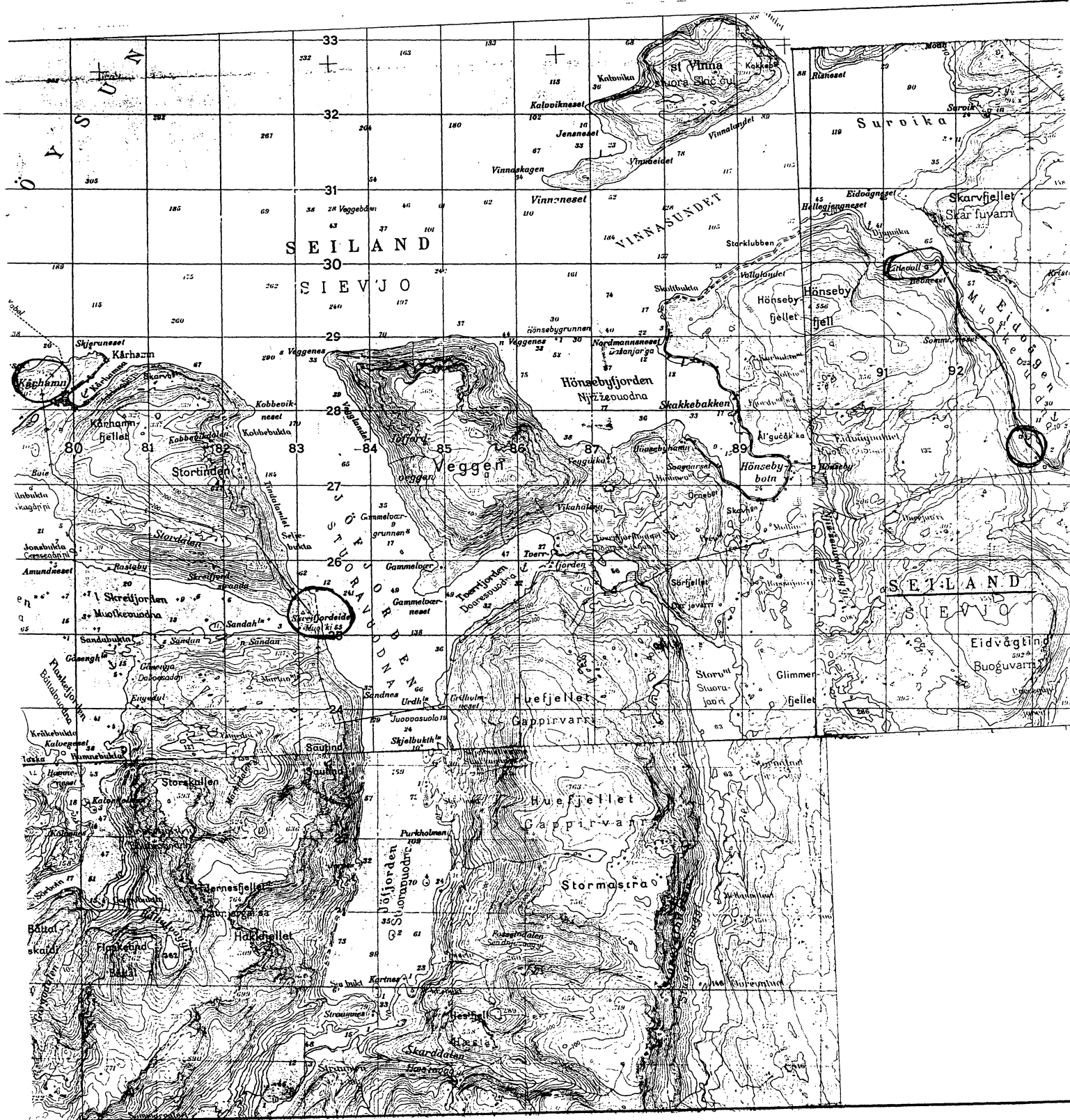
(=hva er det du ser, - hva er det du ser etter?)

Nåja, nå ser jeg nå bare under engelens skjørtekanter!)

"Han var en tynn mann, - han var ikke så liten, sånn alminnelig. [...]. Han hadde bart, tynn og mager ansikt. Han hadde mye hår, mellomblond." Emma understreker: "Det var en pen mann, veldig pen var han, det husker jeg." Karina Olsen (f. 1925) søster til Emma Johannesen, husker godt Mikkel Triumph: "Triumpf snakket ekte samisk, og finsk. Han var "veldig barnegod". En episode husker jeg; "vi var på tur over Eidet, vi kom roende. Triumph sto midt på eidet og snakka samisk, veldig høgtalt mann, vridde alle veier, vi stoppa opp og snakka;

"vuoi harpmat, dat soahti mii dál buolaskka. Vuoi harpmat varra golggas. Ja buot sajiid šaddá máilmmi šleahttu helt olggos."

(=forskrekkelig, - krigen som nå kommer til å bryte ut. Blodet flyter. Og hele verden vil bli utslettet.)

Detaljert kart over Skreifjorden og Eidvågen

Han så store børser ("stuora bissut"), geværer og kjørevogner. Han så at de slapp ned fra himmelen. "Kan vi tro hva han Triumpf snakka om."

Mikkel Triumpf hadde opplevd 1. verdenskrig, så han visste godt hva krig var og hva en krig innebærer. Han hadde kanskje også fulgt med i Nuorttanaste og i finske aviser. Hele familien hadde jo god kontakt mot Finland og Sverige. Også for Karina Olsen har det samme festet seg i minnet som for Fredrik Nilsen: "Så såg han opp i himmelen og så sier mamma; *"Maid don doppe oainnát?"* forsetter Karina. *"Sån gal guovllala engela hárcegaskki!"*, svarte Triumpf.

Det var kanskje en ungers hint til kvinnfolk, eller bare en narraktig replikk. Vi drog litt på smilebåndet. Triumpf hadde mye godt også. Men han "brukte å sitte hele natta og kommentere. [...]. Han snakka fryktelig mye, både finsk og samisk, men lite norsk. [...]. Derfor fikk ikke Isak forståelse av nokka av det han prata. [...]. Han kunne prate og prate, flire og flire. Snakka ikke norsk, bare samisk."

Karina Olsen husker ham som en flott kar: Han hadde bart, og hadde slett fint ansikt. "Jeg må karakterisere han som en som hadde en pen, velskapt kroppsbygning. [...]. Han hadde veldig tett, fint hår, med kanskje litt måne midt på hodet". Han hadde litt fyldigere nese, fint ansikt. Han var nokså stor, høg slank kar. [...]. Det husker jeg at han hadde lang, slank kropp, og mørkt hår, en liten bart hadde han og."

Det ser ut til at Mikkel Triumphs opphold på Eidvågeid og Skreidfjordeidet varte i nesten 6 år (1935-40). Han var en mann på 59 år i 1940. Den neste stasjon var Nuvsvåg i Loppa kommune. Han kom til å bli nesten like lenge i Nuvsvåg (1940-44) som i Skreifjordområdet.

3.13 Til Nuvsvåg med Inga

Ut på seinsommeren eller høsten 1940 flyttet de tre som Andreassen hadde tilsyn med, med Inga Nilsen til Nuvsvåg i Loppa kommune. Å flytte fra nærområdet til Hammerfest sykehus var ikke uproblematisk fordi overlegen hadde tilsyn med både vertsfolket og med de personer som var plassert hos dem. Det var flere familier i Eidvågen som hadde tilsynsoppgaver mot godtgjørelse. Det var også slik at personer under tilsyn ambulerte mellom flere vertsfamilier.

Emma Johannesen forteller: "De byttet pasienter, noen hos Andreassen, noen hos Inga, og noen hos Trondstad. Han Trondstad holdt brødstumpen i mellom beina og smurte på gammel grakse, og så skar han brødiskiva. De døde av dårlig kosthold, - og så henta de nye pasienter. (...). Pasienter ble bytta (ambulerte) mellom Skreifjord og ho Inga." Foreldrene

til Inga Nilsen førte formelt tilsyn med noen, men i praksis var det Inga som tok seg av dem.

Inga Nilsen (5.8.1905-1.8.1968) var blitt kjent med Karl Johan Klemetsen (17.1.1908-11.9.1989) som rodde fiske i området rundt Seiland. "De gifta seg en stund etter at krigen kom til Finnmark. Jeg tror det var i juli måned, fredag før Olsok (29. juli 1940) ble søstra min konfirmert, og de gifta seg søndag." Inga var da 35 år og Karl 32. De slo seg ned på Karls hjemplass i Nuvsvåg. Det var Inga som hadde hatt ansvaret for "pasientene" fordi "foreldrene til Inga var så gamle at [...]. Inga var sånn liten og rund, sånn rund menneske."

Slik "havna Mikkel Triumpf inn i familien der" i Nuvsvåg.

3.14 For første gang på nesten 20 år i kontakt med Kautokeinofolk

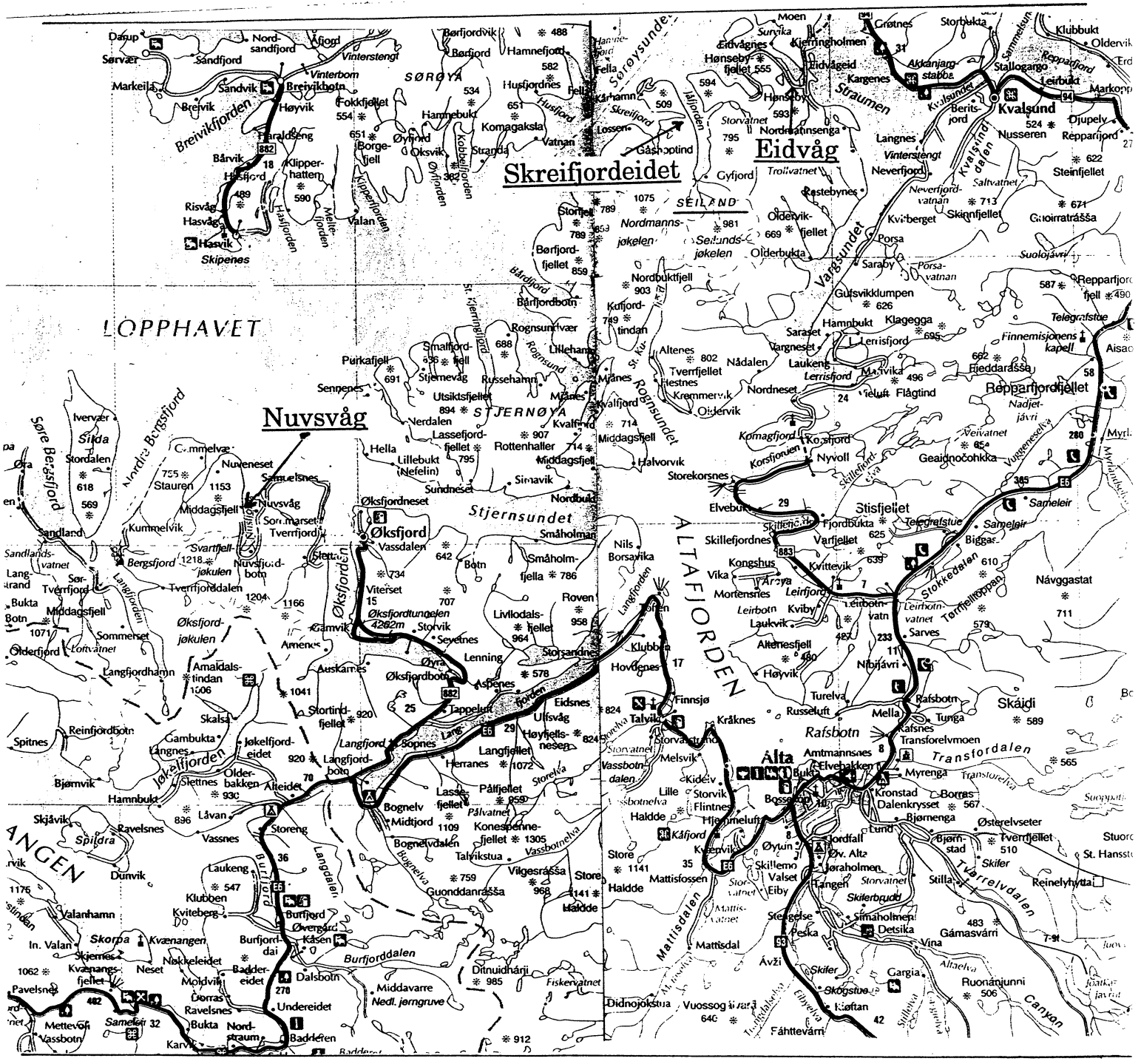
I Nuvsvåg kom Mikkel Triumpf i kontakt med flyttsamer fra Kautokeino, noen av dem også slektninger, bl.a. Mathis A. Oskal (Oskal-Máhtte) (1885-1945) og hans familie. Mikkel Triumpf og Mathis A. Oskal var nesten jevngamle. Mathis A. Oskal omkom i en mineulykke i Langfjordbotn 3. juli 1945, 65 år gammel.

På vårsommeren kom Mathis A. Oskal ned til Nuvsvåg og bodde hos sin verdde (vertsfamilie). Mathis kom med ferskt reinkjøtt og tok med seg sine geiter som var i "pensjon" over vinteren hos Karl og Inga. Mathis' sønn, Mikkel Isak Oskal (f. 1920) husker spesielt hvor sterk Mikkel Triumpf var. En gang da de skulle trekke i land en vasstrukken båt, drog Mikkel den aleine langt oppover fjæra. Mikkel gjorde ellers forefallende gårdsarbeid som å torve, grøfte, slå med ljå og bære høy på ryggen samt frakte brenselsved med båt. Han så frisk og ung ut, var rakrygget og fornøyd. Karl og Inga tok godt vare på "sine" folk, sier Mikkel Isak M. Oskal (f. 1920) som i 1940 var 20 år.

3.15 Dagliglivet hos Karl og Inga

Sigvart Svane (f.1942) bodde hos Karl og Inga Klemetsen fra 1954 til 1959. Sigvart Svane hadde bare hørt om Mikkel Triumpf, men Pedersen var fremdeles der. "Han Pedersen og broren hans som var fra Nordland, hadde hatt en fiskebåt, men det var gått over styr. Pedersen prøvde å berge dem fra konkurs, men det lyktes ikke, og dette hadde gått utover nervene."

Sigvart Svane husker godt tiden i Nuvsvåg. Han var jo der fra 12-års alderen og til han var 17 år: "De som var satt i pleie, var nærmest gårdsgutter, - og de gjorde alt mulig. Jeg hørte aldri noe ufordelaktig om Triumpf. Også han Pedersen var et arbeidsjern. Triumpf var flink med alt, han

Kart over Nuvsvåg, Skreifjord og Eidvågen

var en kraftkar og utførte arbeid nesten for to gårdsgutter. Han gjorde slåttarbeid fordi Inga og Karl hadde både sauer og geiter. (...) Karl var fortsatt i Nuvsvåg da jeg reiste derfra i 1959."

- Hva levde de av, - med andre ord; hva var deres næringsvei?

"De hadde geiter og sauer, - og det var fiske. Du veit, det var sånn kombinasjonsbruk. Karl Klemetsen drev med fjordafiske med åpen båt. Det var mye sildefiske. Men Karl satte også opp tørrfisk fordi det var god avsetning den gangen.

Inga var dyktig til å arbeide, men hun var meget svaksynt. Sauer og geiter? Du vet sauene var ute. Såfremt det var vær, så var sauene i fjæra og oppover marka der det var bart. Det samme med geitene. Det var ikke levering av melk, så man laget geitost, og det er ikke noe forskjell på smaken på saue- og geitmelk.

Om vinteren passet vi flyttsamenes geiter. Når de kom ned om våren, tok de geitene sine med til sommerstedene sine, bl.a. til Gammelvær der de hadde sine rein. De bodde også hos han Karl, og når de for tilbake til vinterbeitene, slaktet de rein til han Karl og så eltet de geitene sine hos dem. De hadde geit så lenge jeg var i Nuvsvåg, - til 1959."

- Det var en spesiell grunn til at Karl og Inga ikke holdt kyr?

"Nei, de holdt ikke kyr. Det fortelles at "det var satt gann på ho Inga for det holdtes ikke kyr i fjøset. Det var nokka med at ho ikke hadde vært snill med naboene sine (på Eidvågen). [...]. Kyrne fikk sjukdommer og døde. [...].

- Men hvorfor....?

Historien forteller at hun hadde gjort nokka: "Hun hadde bottet (bundet) geita til naboen; geita var så fortæranes, og kom inn på jordene demmes. Ho hadde bottet geita i fjæra så den holdt på å drukna i fløa."

Det var da naboen satte gann på henne!

- Geita var kommet inn på jorda ...?

"Du veit at geita er et sånt utspekulert dyr så du klarer jo nesten ikke å gjerde den ute. Den er jo så fantasifull når det gjelder å smyge seg under gjerdet."

3.16 Hvordan finne ut hvor var det blitt av Mikkel Triumph?

Her kan det passe å stoppe litt opp og oppsummere arbeidet med å finne opplysninger om Mikkel Triumph og om hans siste levedager: Da jeg startet

undersøkelsen, visste jeg ikke hvor han hadde oppholdt seg, men jeg regnet med at det var mulig å komme nærmere saken.

Etter tips av Anne Margrethe M. Hætta ringte jeg til Emma Karoline Williamsen (5.5.1909-9.7.1999) i oktober 1994. Hun var da 85 år, men hun husket godt Mikkel Triumpf for hun var vel 30 år under krigen. Hun hadde sett ham flere ganger i Nuvsvåg, og "han var fryktelig pen", men hun visste ikke så mye ellers fordi hun hadde ikke sett ham etter krigen, sa hun. Men hun føyde til at jeg kunne kontakte Ovedia Pettersen (f. 26.8.1913) i Nuvsvåg. Under krigen var Ovedia nærmere 30 år, - og hun husket godt Mikkel Triumpf. Også hun gav uttrykk for at det var en meget pen mann, men, tilføyde hun; "vi (jenter) måtte holde oss borte fra slike som han (dvs. "sinnsyke")."

Siden det ikke var mulig å finne ut hvor lenge Mikkel Triumpf oppholdt seg i Loppa, ikke når han døde og hvor han var gravlagt, startet jeg undersøkelsen her. Men nå visste jeg at han hadde vært her i Nuvsvåg under krigen.

Gjennombruddet kom en av de første dagene i januar 1995 da jeg kontaktet tidligere ordfører og sosialsjef, krigsveteranen Einar Fjelldahl (1913-2002) i Øksfjord. Både han og Osvald Bårdsen som jeg kontaktet pr. telefon etter tips av Fjelldahl, visste at Karl Klemetsen evakuerte til Lødingen, at Mikkel Triumpf kom ikke tilbake og at han var gravlagt i Lofoten. Men kirken i Lødingen kommune hadde ingen opplysninger. Det neste var å søke ut mot Lofoten. Kulturkontoret i Vestvågøy kommune pr. tlf. og ble satt over til kirkevergen Bjørg Volden. Det to ikke lang tid før hun hadde funnet ut av Mikkel Triumpf døde og ble begravet på Borge kirkegård i juni 1945. Jeg fikk oppgitt andre mulige informanter, bl.a. Otto Holdal, Bøstad i Lofoten.

Foruten Mikkel Isak Oskal fikk jeg kontakt med Ella Bårdsen, Nuvsvåg og Anny Amundsen, Gammelvær i Loppa. De to siste kontaktet jeg pr. telefon. Mikkel Isak Oskal og Otto Holdal besøkte jeg.

Både Ella Bårdsen og Anny Amundsen som var i 20-års alderen under krigen hadde festet seg mest med at han var "høg, slank, pen kar", og at han "hadde tjukt hår." Ella husker spesielt at Triumpf var så "flink å slå under slåttonna," mens Anny understreker at han "var høg og staselig (og) virket normal og avbalansert." Hun forteller at Mikkel Triumpf etter samtaler føyde til, - Anny siterer: "*nu dat čuožžu Daniel girjjis.*" (=slik står det skrevet i Daniels bok). Anny føyer til Inga var "en meget fornuftig dame", (kanskje underforstått; i forhold til Karl Klemetsen).

På tross av alle telefonene og intervjuene, hadde jeg ikke funnet ut

når tid Mikkel Triumpf ble sendt fra Kautokeino, ikke engang et sikkert årstall. Jeg skrev om et hefte Triumfslekta, Áidejávri fjellstua og Mikkel Triumfs skjebne (Alta 1999). Det var et lite hefte på vel 50 sider som ble kopiert i ca 50 eks. Deretter, 13. september 1999, skrev jeg til Nordland psykiatriske sykehus i Bodø og ba om opplysninger. Heftet la jeg ved. Etter litt korrespondanse og noen telefonsamtaler fikk jeg sendt kopier av vitneavhør, distriktslegens "oversendelse" av Mikkel Triumpf til Bodø, og dokumentet om overføring til Hammerfest Pleiehjem. Her kom de manglende datoer fram, og begrunnelsen for hvorfor han var sendt fra Kautokeino.

Det har vært stor interesse blant slektninger i Kautokeino om Mikkel Danielsen Triumfs skjebne. Selv har jeg med stor interesse og entusiasme arbeidet gjennom lang tid for å komme nærmere sakens kjerne. Jeg anser mitt arbeid med denne saken for avsluttet i og med utgivelse av dette heftet. Men tilbake til Mikkel Triumpf.

3.17 Om Mikkel Triumfs siste dager

Karl Johan og Inga Klemetsen evakuerte i november 1944 fra Nuvsvåg sammen med Mikkel Triumpf og Pedersen. Dessuten hadde de med seg ei jente på 5-6 år, Anny, som var i slekt med Inga. (Hun døde seinere, i 17-18 års alderen).

Evakueringen skjedde med båt i slutten av november 1944. De første par måneder var de evakuerte i Lødingen, men et stykke ut på nyåret 1945, ble - i alle fall Klemetsens - overført til Holdal i Bøstad (i dag; Vestvågøy kommune). De bodde i en brakke bare noen km fra Borge kirke. Brakka står den dag i dag, men er betydelig forfalt.

Otto Holdal (f. 1930) fra Bøstad i Lofoten var 15 år i 1945. Han husker Mikkel Triumpf som en godmodig og høgreist mann: "Det bildet jeg har av ham, var at han var en høgreist, kraftig kar og han hadde et pent ansikt. Han var ikke skallet, men hadde kraftig hår. (...). Han var høg og kraftig kar, - det var en muskuløs kar. (...). Han var veldig godmodig. (...). Klemetsen derimot var en liten, tettvokst kar, mindre enn Triumpf."

Også i Holdal der de bodde i en hytte, ble det en del jobbing med forskjellige ting, bl.a. bar de (brensels-)torv eller "drog dem på kjelken til hytta der de bodde. De var også på butikken på fiskeværet i Tangstad - tre km herfra. De drog varer derfra, fisk og annen proviant på kjelke. Det var tungt. Jeg husker spesielt at mora mi sa at hun syntes synd i de to fordi de måtte slite så hardt."

- De siste dager av Mikkel Triumphs liv?

I slutten av mai 1945 ble Mikkel Triumph plutselig meget syk. Alt gikk nå fort. Han var sengeliggende bare en kort tid. Etter knapt en uke døde han, mandag 28. mai 1945. Dødsårsaken er ukjent, men det er mulig at han ble angrepet av lungebetennelse.

Mikkel Isak Oskal hadde også hørt om Mikkels bortgang: "Etter evakueringen kom ikke Mikkel Triumph tilbake. Han skal ikke ha klaget over smerter da han ble syk. Han hadde meget kort sykeleie". Men Mikkel Isak Oskal visste ikke hvor Mikkel Triumph tilbrakte sin siste tid, eller hvor han ble gravlagt.

"Fra begravelsen husker jeg ikke noe, - det gikk vel nokså enkelt for seg", sier Otto Holdal. Mikkel Triumph ble begravet på Borge kirkegård mandag 6. juni 1945.

Graven er stedfestet, men hadde ingen støtte. Slektninger i Kautokeino samlet inn penger til gravstøtte som ble reist på graven hans sommeren år 2000.

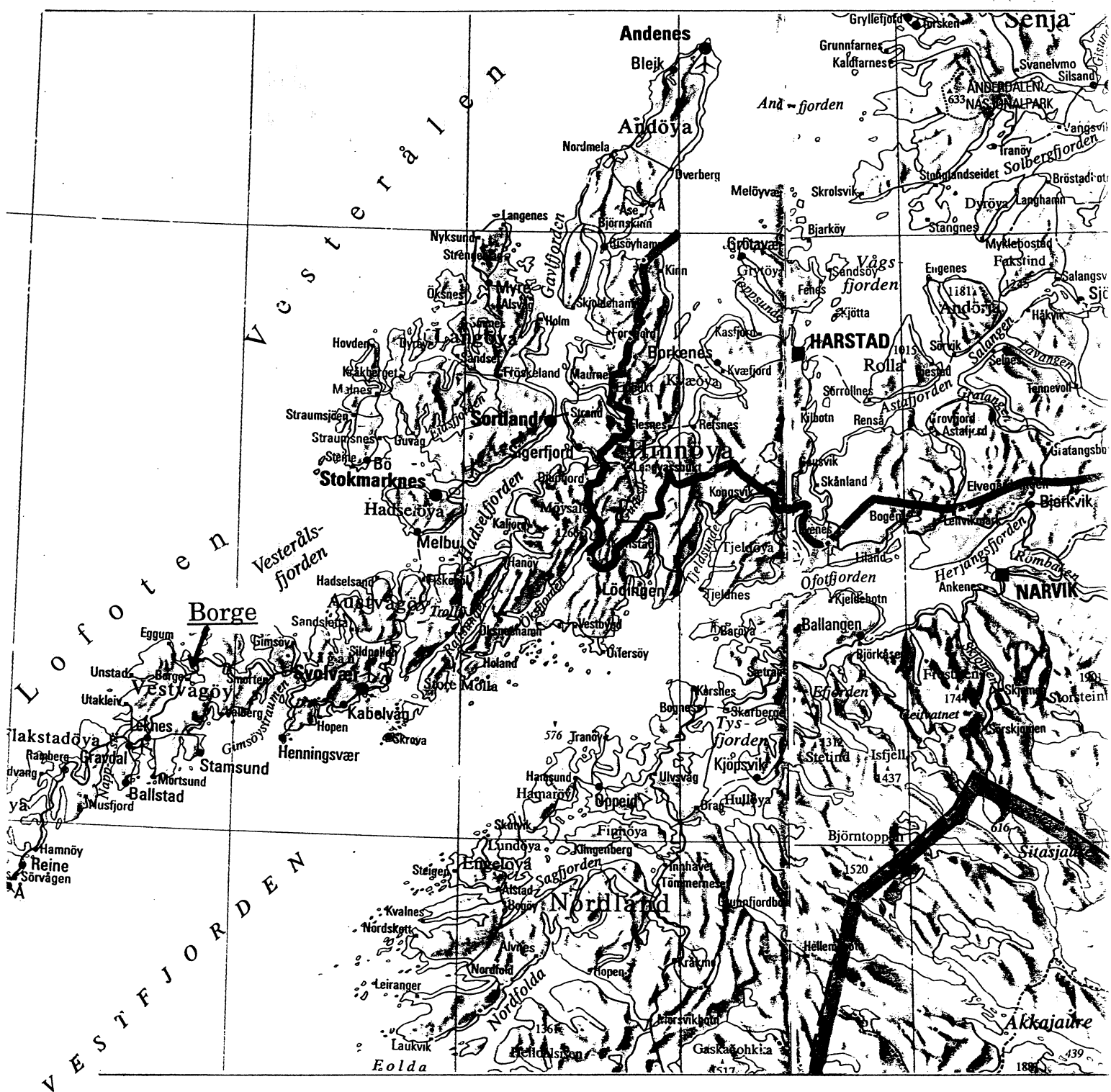
3.18 Mennesket Mikkel Triumph og hans liv

Mikkel Triumph levde et harmonisk og godt liv i Áidejávri med jakt og fiske. Han temmet arbeids- og kjørerein og hjalp til med gårdsarbeid på sine foreldres oppsittergård. Han var en dyktig jeger, flink å håndtere rein og arbeidssom. Hans søsken var gift og flyttet ut, både Kristine (gift 1902), Adam (1915), Ellen Maria (1916) og Berit Anne (1919). Bare de tre ugifte sønnene Mikkel, Isak og Anders var igjen hjemme.

Da Mikkel var vel 41 år, endret hans personlighet seg, enten gradvis over flere år eller etter en traumatisk opplevelse. Trauma er et følelsemessig sjokk som forårsaker varig forstyrrelse, eller en sterk sjelelig påkjenning (sjokk, sorg eller forskrekkelse).

Dette ytret seg ved at den glade og humørfylte ungkaren ble lite sel-skapelig; han snakket svært lite med folk. Han blir introvert, dvs. hans karakter og sinnsstemning vendes fra ekstroversjon til innadvendthet. Det kan ha lagt seg et ringhets-delirium over ham. Dette var en bevissthetsforstyrrelse som ytrer seg ved fantasering eller ørske, eller som en depressiv tvangside om eget mindreverd (f.eks. en forestilling om egen udugelighet, o.lign.).

Konsekvensen av hans depresjon var at han ble mer aggressiv eller han ble opplevd som aggressiv. Det blir et kjølig forhold - kanskje uvennskap - mellom brødrene Mikkel og Isak. Foreldrene hans var nå gamle. De opplevde situasjonen som utrygg og truende. Konsekvensen var

Kart over Lofoten

at de ønsket å få sønnen bort. Han fulgte frivillig med da lensmannen hentet ham. Men det verken foreldrene eller Mikkel kunne forestille seg er at dette skulle bli han siste farvel med Áidejávri og Kautokeino.

"Behandlingen" ble livsvarig! Spørsmålet om feil diagnose, manglende eller feil behandling er ikke vurdert av minst to grunner: Jeg har ingen faglig kompetanse til å foreta slike vurderinger, og dessuten er ikke journalene tilgjengelig. Men ut fra allminnelig legmanns skjønn, virker distriktslegens diagnose lite grundig, og denne livsvarige frihetsberøvelsen svakt begrunnet.

Folk var redd at det samme kunne skje noe med dem også. En kvinne som var født noen år seinere enn Mikkel, hadde problemer med nervene. Hun var under tilsyn i Siebe og Oskal på 1930- og 1940-tallet. Om våren kunne hun bli deprimert og innesluttet (nollát). Når hun kjente at symptomene begynte å komme, tryglet og gråt hun, og ba inderlig om at hun ikke måtte sendes bort. Hun ba om at de måtte heller binde henne på hender og føtter hvis hun gjorde noe galt, pleide Susanne M. Hætta (1909-1994) å fortelle. Kvinnen ble ikke sendt bort.

Det ble sagt at folk med nerveproblemer ble syk når elveisen gikk og det ble vårflom. Folk erfarte at det var motsatte av mørketida som førte til depresjon og nerveproblemer. Folks erfaringskunnskap var altså det motsatte av teorien om "arktisk hysteri" som skulle ha sammenheng med mørketid. Denne teorien fra 1920-tallet er forlengst forlatt.

Tilbake til Mikkel Triumpf: Etter over 11 års opphold i Bodø, havnet Mikkel Triumpf til slutt i Vest-Finnmark. Dette ser ut til å ha hatt en meget positiv virkning på ham.

3.19 Mikkel Triumpf dukker fram i lyset igjen

Hammerfest fikk sykehus i 1929, og noe seinere kom Hammerfest Pleiehjem som et "asyl for sinnslidende" med ansvar for psykiatriske pasienter. Mange av dem var plassert hos private som kunne tjene litt ekstra ved å ha tilsyn med slike som hadde fått diagnosen "psykiatrisk", enten de nå var blitt friske eller ikke.

Hammerfest Pleiehjem kunne enten ha skrevet ham ut, eller plassert ham under tilsyn i Kautokeino. Men hva ville skjedd om han var blitt utskrevet og reist til Áidejávri? Det får vi ikke svar på. For det første kunne han ha fått et "tilbakefall" slik at han ikke ville ha fungert der, og for det andre var foreldrene døde og broren Isak var gift, hadde flere barn under 10 år, og hadde overtatt gården og fjellstua. Mikkel kunne fortsatt stå ved "at

han brød sig ikke over hele gården", men det ville nok ikke ha vært lett for Isak og hans familie å ha Mikkel boende under samme tak. Den yngste broren, Anders, var fortsatt ungkar og ble boende der til 1953.

Hvis Mikkel skulle ha kommet til sin hjemplass, ville han enten ha vært under "tilsyn" på kirkestedet (Márkan) eller etablert seg der. Hans bror Adam med sin store familie bodde jo der. Mikkel var utvilsomt interessert i forholdene i Kautokeino. Han kunne ofte spørre hvordan folk hadde det. Han kunne spørre sin jevnaldrende Mathis A. Oskal: "*Vel go son dat leat nu ruskai go dalle lávii?*" (=Er folk fremdeles like djævlige som før?). Dette kan tyde på at han ikke hadde bare gode minner fra sin hjemplass.

Mikkel D. Triumph er helt fra begynnelsen av 1935 under tilsyn av Hammerfest Pleiehjem, men plassert hos den hjemvendte Hammerfestmannen Isak Andreassen og kona Lilla fra Rødøy. De hadde slått seg ned på Skreifjordeidet.

Det er her informantene mine først har truffet Mikkel Triumph. De forteller om en flott og sjarmerende eldre mann som gjorde inntrykk også på de yngre kvinnene som traff ham. Han får de beste skussmål ut fra idealene om et vakkert ansikt, fyldig hårmanke, rank holdning og atletisk kroppsbygning. Han var en humoristisk, pratsom og glad mann, men han snakket med seg selv også. Hvordan skal man kunne forstå hans gode humor?

Nærhet til barndomshjemmet og miljøskifte kan være sentrale faktorer: For det første var han kommet mye nærmere sitt barndomshjem enn han hadde vært på 12 år, og for det andre var han i et miljø der de fleste snakket samisk, og han likte gårdsarbeid. Omgangskretsen blir utvidet i og med at han dels var på Skreifjordeidet og dels i Eidvågen hos Inga Nilsens foreldre. Det som han helt sikkert savnet, var å gå på jakt, og det som han kanskje også savnet, var å stifte familie. Ingen av disse ønsker skulle gå i oppfyllelse.

I 1940 giftet Inga Nilsen seg med Karl Johan Klemetsen fra Nuvsvåg i Loppa. Mikkel, som nå hadde fylt 58 år, flytter med Inga til Nuvsvåg. Han trivdes i det nye hjemmet, kanskje ikke minst fordi han hele sommeren kan ha kontakt med kjentfolk fra Kautokeino, høre nyheter derfra og ellers høre om slekt og kjente. Ut i fra de mange og entydige utsagn fra informantene, må han, like fra han kom til Finnmark, ha følt seg mer som en dreng enn som en psykiatrisk pasient. Han fikk selvstendige oppgaver, kunne ferdes aleine, snakke på like fot med folk og ellers bli sett på og behandlet på en likeverdig måte.

Likevel, han må ha lengtet hjem til Áidejávri og Kautokeino. Denne

antakelsen styrkes av utsagn fra flere informanter som forteller at han ofte spurte nytt fra hjemplassen, og om hvordan folk hadde det der. Hans tanker kretset kanskje mer om barndomshjemmet enn vi kan forestille oss.

Kilder i kapitlet om Mikkel Triumf

Fra tiden i Kautokeino:

Daniel M. Hætta (1904-95), Siebe; flere intervjuer. bl.a. 20.1.1995

Brita Oleanna (f. Hætta) Väliatalo, Enontekiö; intervju 26.8.1998

Andre informanter: Kirsten M. Hætta (1909-99), Anne Margrethe M. Hætta (f. 1922), Johan Mathis Klemetsen (1916-98), Isak Matheus Triumf (f. 1936)

Fra tiden i Skreifjord, Eidvågen og Nuvsvåg:

Emma Johannesen (f. 1927), Lillevoll i Eidvågen; 22.7.1998

Fredrik Nilsen (f. 1924), Lillevoll i Eidvågen; 22.7.1998

Karina Olsen (f. 1925), Kårhamn; 9.8.1998

Mikkel Isak M. Oskal (1920), Kautokeino; 20.1.1998

Sigvart Svane (f. 1942), Hammerfest, 13.8.1999

Andre informanter: Emma Williamsen (1909), Øksfjord, Ovedia Pettersen (f. 1913), Nuvsvåg, Einar Fjell Dahl, Øksfjord, Ella Bårdsen, Gammelvær, Anny Amundsen, Gammelvær, Osvald Bårdsen, Nuvsvåg

Fra Lofoten:

Otto Holdal (f. 1930), Bøstad; intervju 4.8.1995

Bjørge Volden, Borge; 4.8.1995; formelle opplysninger. Hun var behjelpelig med å bestille og få gravstøtten på plass.

Kilde om Johan Petter Aidijerve

Liv Jorunn Nøstberg, Kjøllefjord (mormor; Fanny Mathilde, mor; Kitty), har bidratt med opplysninger om Johan P. Aidijerve og Anna Olufina Øyen og deres etterkommere.

Konsulenter

Britt Ellen Hætta, Siebe i Kautokeino, har gått i gjennom manuset. Hun har sjekket mange av dataer, gitt nye idéer og innfallsvinkler, kommet med nye faktaopplysninger og gitt sin vurdering av forhold. Lest korrekturen.

Eli Nordjord Hætta har vært språkkonsulent, diskutert opplegg for intervjuer jeg har foretatt og kommet med råd. Hun har lest korrektur; både dette manus og andre manuser som jeg har skrevet.

VEDLEGG I

Kilde:
Pantebok No 1 for Alten Folio 46

No 45 Amtsseddel

Fra Finmarkens Amt.

Mons Lie, Byfogd i Tromsø og const. Amtmand
i Finmarkens Amt, Gjør vitterligt: at det vorder herved tilladt Adam Triumph
at antage til Brug og benyttelse 4 Staten tilhørende udyrkede Jordstykke beliggende
i Øvre Alten, Altens Fogderi.

1. Et Stykke beliggende $3 \frac{1}{2}$ Miil op i Storelvdalen eller $\frac{1}{4}$ Miil ovenfor
det saakalte Sautso paa nordre Side af Altens Storelv i Alten Talvigs
Præstgjeld, hvilket kaldes Taloniva. Det grensder til Nord mod Fjeldet
til Syd mod Elven og til de andre Sider mod store Stener og udgjør efter
Udmaalingen fra Øst til Vest 300 Alen og fra Syd til Nord 100 Alen.

2. Et do, beliggende $\frac{1}{4}$ Miil længere ned, kaldet Sandi paa østre Side af bemeldte
Elv og er Omgivet af høie Fjeld paa 3 Sider og Elven paa den vestre Side.
Udgjør efter opmaalingen fra Syd til Nord 330 Alen og fra Øst til Vest
70 Alen.

3. Et do beliggende lidt længere ned kaldet Seravella paa samme Side af
Elven. Det er i Længde 100 Alen og i Brødde fra 10 til 20 Alen, er omgivet
med høie Fjeld paa de 3 Sider og Elven paa søndre Side.

4. Et do lit længere op kaldet Stangen Sari paa nordre Side af bemeldte Elv
der er omgivet af en brat Bakke paa de 3 Sider og Elven paa søndre Side, ud-
gjør efter Opmålingen fra Syd til Nord 350 Alen og fra Øst til Vest 80 Alen
Bemeldte Jordstykke /: See No 29 Folio 44 indtil skyldløgt. Denne Amts-
seddel som er grundet paa en af Lensmand Nordsolen den 18de Juli 1834
i Overvær af Vidherne Abraham J. Motka og Ole Knudsen afholdt
Forretning, bekræftes herved under min Haand og Amtets Segl.

Tromsø den 1ste Februar 1841

Som const. M. Lie /:LS:/

VEDLEGG II

Ekstraktutskrift

av pantebok nr. 3, 1859 - 1875, for Alta sorenskriverembete, autorisert den 19. september 1859.

.....

Fol. 32

No 29. Amtsskjøde.

Amtmanden i Finmarkens Amt Gjør vitterligt: at da den af Isak Johannesen Aro erhvervede Jordplads Øvergaard i Alten i Alten-Talvigs Præstegield, Altens Fogderi, er befunden ved Dyrkning saaledes forbedret at den ved en under 23° September 1858 afholdt Opmaalings- og SkyldsætningsFørretning er bleven skyldlagt for 2, to, Køer, saa bliver bemeldte Jordplads, hvis Strækning og Grændser ved Opmaalingen ere beskrevne saaledes:

Matr.nr. 1. Bopladsen Øvergaard, beliggende i Øvre-Alten, grændser i S. og V. 20, løpe- nr. 8 mod Bygdeveien, i O. mod Elven eller en Arm af samme, kaldet Vesiniva, og i N. mod Pladsen Heimnæs, Matr:No 45. I S.O. begrændses Pladsen af Hans Hansens Boplads Gordegorro, Matr:No 400. Maalt i N. 319 Alen og i O. 208 Alen.

Mnr. 23, 2. En Slaatte, kaldet Taloniva, beliggende øverst i Storelvdalen, lnr. 1 i oppmål. omtrent 1/4 Mill ovenfor Sausi^x). Den grændser i N. mod Fjeldet, i prot. står: "Sautso". S. mod Elven og forøvrigt af store Stene. Maalt i O. 300 Alen og i N. 100 Alen.

Mnr. 23, 3. En Slaatte, kaldet Sandi, i Storelvdalen paa østre Side af Elven, lnr. 4. er omgivet af høie Fjeld paa 3 Sider, og har Elven paa vestre Side. Maalt i N. 330 Alen og i V. 70 Alen.

Mnr. 23, 4. En Ditto, kaldet Skjøramella, i Storelvdalen paa samme Side af lnr. 9 Elven, grændser i S. mod Elven, og er forøvrigt omgivet af høie Fjelde. Maalt i S. 100 Alen og i V. 20 Alen.

Mnr. 23, 5. En Ditto, kaldet Stangensari, i samme Dal, grændser i S. mod lnr. 5. Elven og har en brat Bakke paa de øvrige Sider. Maalt i S. 350 Alen og i O. 80 Alen", paa vedkommende Regierings-Departements nærmer Approbation herved skjød det og overdraget bemeldte Isak Johannesen Aro til fuld Eiendom, dog paa efternævnte Vilkaar -----.

Tromsø 28° Marts 1860. Nannestad.

Foranstaaende Skjøde bliver herved ----- approberet.

Den Kongelige Norske Regierings Finants- og Told-Departement, Christiania den 26° Mai 1860. Lange / Helliesen.

.....

Tinglyst 2. juli 1860.

VEDLEGG III

Til

Amtmanden i Finmarkens Amt!

Var 1870 den 17de Juli afholdtes efter forudgaaende Indkaldelse Formandskabsmøde i Ordførerens Kontor. Samtlige Formænd vare tilstede nemlig, foruden Ordføreren, Morten Clementsen og Mathis Joh. Hætta. Hvor da forhandlede

Skrivelse fra det høie Amt af 30te f. M. hvori forlanges Erklæring fra Formandskabet om, hvorvidt Dpsidderen i Aitejavre kan taale nogen Afkortning i det ham tilstaaede Bidrag, saasænt han er ansat med Forpligtelse til at finde sig i saadan Afkortning eller til at flytte efter Opsigelse.

Man formener i denne Anledning, at da nævnte Dpsidder med megen Flid og Udholdenhed har opryddet Markerne ved Aitejavre og nu er gammel og skrøbelig, saa han uden det hidtil havde Tilflugt umulig kan sutinere, saa bør han vistnok oppebære det samme Tilflugt som før, saalænge han vil forblive der og kan udsøre sit Hverv.

Hvilket herved ærbødigst indberettes.

Routokino, 17de Juli 1870.

For Formandskabet
Ludv. Strømme.

Oversendes ærbødigst Finmarkens Amt.

Altens Fogderi 25de Juli 1870.

P. N. Hammer.

Enstemmig Beslutning:

Komiteens Indstilling bifaldes.

Sietadus

sameædnam amtman runa bælest ja
duodarstovo asse

Christine Henriksdatter

Sidjavarvøl gaskast.

1as §.

Asse bagjelassas valda dam gædnegasvuoda atte birra jage stovost assat. Daddeke i læk sudnji gioldos oanekab daihe gukkeb aigai baikest erit mannat, go su bæraš daihe gutte nuft æra alelessi læ dast matkalažaid vuostaivaldem ja divšodam diti. Son læ juokke aige (ija ja bæive) viases mærka mielde gædnegas juokke matkalažzi viste ravastet. Juokke matkalaš galgga vuollisvuodain ja sivoivuodain vuostaivaldujvut, ja sudnji galgga vistesagje addujvut dam haddai, maid amtman læ mærreram daihe dastmanqel mærrereda diettevassiaddujumi bokte stovost.

2be §.

Asseset galgga alelessi gavduut dat čacce ja boaldamuš, maid matkalažak darbašik, nuftgo maida dærvas goike suoinik daihe duorgak, mai alde oaddet. Dak matkalažak, gæk dam gusi kammarest mærreduvvum aleb daihe stuorab mavso addik, mattik sierra mavsotaga gaibedet darbašlaš balvalusa. Goas asse oudal læ diedo ožžum matkalaša boattem birra, de berre viste læt liagaduvvum su boattemi. Gusi kammir galgga alelessi læt buttis ja čorgad matkalažai vuostaivaldemi.

Vejulašvuoda mielde berre stovo asseset læt jægel vuovdet matkalažaidi amtman bokte mærreduvvum haddai.

Asse daina stovoin, mai lakka gæino læ dikkaduvvum, læ gædnegas dikkadæme bærraigæččat ja lensmannai diedo addet jos dikkadæmest vaddo fuomaša, daddeke nuft, atte sierra ræiso i dakkujuvvu goabbage (bærraigæččam ja dietæme) diti.

3ad §.

Asse læ gædnegas dam muddoi, man muddoi son appada, njaskat, garsat, ragjat ja vægatet dam ædnama, mi stoppoi gulla. Suoinek, oalgak ja vækka (gilva) i oazo baikest erit vuovdujvut. Nuft galgga son maida bærraigæččat, atte vistek æi billašuva fuolatesvuoda daihe nuskudaga gæčeld. Asse galgga boaldamuša čuoppam daihe čokkim harrai darkelet mænnotet lagamuš vuovdebagjeli-gæčče lagadusa mielde.

4ad §.

Assamguoimek æi oazo valdujvut alma valde (sunde) lovetaga vistai.

5ad §.

Asse oazžo æisevalde bokte jakkasažat

40 - njæljæ lagg
1874.
speise, mast njæljadasoasse sudnji

maksujuvvu jago njæljadasoase dievvamest, jos son nuft datto.

Æreb dam son adna dam vistai mærreduvvum ædnama guollejavriguim ja mi baikai ain gulaš, alma mange maksamušataga. Son oazžo bærrašines nutta duodarstovost assat. Stovo bisotæbme ja divotæbme i guoska sudnji æra go dalle, go divotæbme hadda darbašlažžan su fuolatesvuoda gæčeld, nuftgo son maida læ gædnegas čuovkanam klasaruttoi sagjai oddasid bigjat nuft farga go vejulaš læ, čuvki-jægjest mavso oazžom diti jos dat læ oazžomest.

6ad §.

Dat Sietadus famost bisso asse ja dam læska ællemakkai, læska diti nuft gukka go son læskadičest orro. Daddeke matta asse Sietadusastes bæssat jakkebæle oudal dietæme bokte. Jos asse

- doaima i ana ædnama buoredæme birra daihe visti bisotæme bærrai i gæča, daihe
- assamguimid lovetaga vistai valda, daihe
- vuolavutti ječas ašalažžan dakka daihe æra vuoge mielde rikko matkalažai vuostai, daihe boacosuoladæmest gavnatalla, daihe lovetes muorračuoppamest, daihe varetas mænnotæme bokte dolain dam dakka, atte vistidi læ buollam varra, daihe
- æra lagarikkosest dubmijuvvu rangaštusbargoi (tugthusi daihe šlavvavutti), daihe
- gædnegasvuodaides i ollašutte matkalažai vuostai sin vuostaivaldem ja sigjidi darbašid doaimatam harrai dam Sietadusa 1as ja 2be §§ mielde, daihe
- matkalažaid i oca ja vækked, go son diettet boatta sin vaddost, ja dam gædnegasvuoda matta ollašuttet ječas lægavarataga, daihe
- dam 2be §ast bægotuvvum gædnegasvuoda dikkai bærraigæččam harrai i ollašuttiš, de son læ eritvuojetæme naggo bokte gædnegas jakkebæle gæčest baikest eritmannat.

Jos asse ješ viste rakada baikai, dækeduvvu sudnji æigadvuotta vistai, daddeke nuft, atte son daihe su baccek læk gædnegasak, jos erit haddik baikest vuolget, viste erit valdet ja saje ragjat, go rudna i datuš dam lodnot dam haddai, mi dast gaibeduvvu.

Ædnambuoredæmest i oazo asse goassege maidege mavsoid.

Dam Sietadusa alde šittujuvvu.

Sameædnam Amtman amat. 10. Feb. 1874
J. H. S. S. S.
Daniel Stenham Chikjare
m. p. S.

Kontrakt

mellem Amtmanden i Finmarkens Amt paa det Offent-
 liges Begne og *Christine Henriksdatter*
 som Opsidder paa Fjeldstuen *Siljavee*

§ 1.

Opsidderen forpligter sig til at bebo Stuen
 Aaret rundt. Det er ham dog ikke forment for
 kortere eller længere Tid at forlade Hjemmet,
 naar kun hans Familie eller nogen Anden paa
 hans Begne til enhver Tid er tilstede for at kunne
 modtage og forpleie de Reisende. Han pligter
 til hvilkensomhelst Tid af Døgnet paa givet Tegn
 at aabne Huset for hvilkensomhelst Rejsende. En-
 hver saadan skal modtages med Velvillie og Æstlig-
 hed, og herbergeres for den Betaling, som af
 Amtmanden ved Opflag i Stuen er eller vorder
 bestemt.

§ 2.

Opsidderen skal til enhver Tid være forsynet
 med det til de Rejsendes Forpleining fornødne
 Forraad af Vand og Brænde, samt af tørt friskt
 Hø eller Ris til at ligge paa. De Rejsende,
 som erlægge den for Gæstefammet bestemte
 høiere Betaling, kunne uden Tillæg i Betalingen
 ogsaa kræve Opvarning. Naar Opsidderen forud
 er vidende om den Rejsendes Komme, bør denne
 modtages i opbarmet Rum. Gæstefammet maa
 altid være rent og ryddigt til Modtagelse af
 Rejsende.

Opsidderen bør saavidt muligt være forsynet
 med Menmose og udsælge samme til de Rejsende
 mod saadan Betaling som af Amtmanden be-
 stemmes.

Opsidder paa Stue, i hvis Nærhed Veien
 er opstøget, pligter at føre Tilsyn med Opflag-
 ningen, og naar nogen Skade paa samme eller
 nogen Mangel derved opbages, da at melde det
 for Lensmanden, begge Dele dog kun forsaavidt
 som det kan ske leilighedsvis og uden særskilt
 Reise.

§ 3.

Opsidderen er forpligtet til, saavidt han for-
 maar, at rydde og dyrke den til Stuen hørende
 Jord. Hø, Halm eller Gjødsel maa ikke bort-
 sælges fra Pladsen. Ligeledes skal han føre Til-
 syn med Husene, at de ikke forfares ved Vanrøgt
 eller Uvorennskab. Ved Indsamling eller Hugst
 af Brænde maa Opsidderen holde sig de For-
 skrifter, som meddeles ham af nærmeste Skovbe-
 stjent, nsie efterretlig.

§ 4.

Indtæster eller Husmænd maa ikke indtages
 uden med Fogdens Samtykke.

§ 5.

Opsidderen oppebærer af det Offentlige et

aarligt Pengelidrag, stort *40-firsk-*
 Spd., der, om han ønsker det, ud-
 betales ham hjerdingaarvis.

Han bruger derhos uden Afgift den Stuen
 tillagte Jord med Fiskevande og øvrige Herlig-
 heder. Han har frit Husrum for sig og Familie
 i Fjeldstuen. Denes Vedligeholdelse er ham
 uvedkommende uden forsaavidt angaar Udbedringer
 som ere en Følge af Mangel paa Tilsyn fra hans
 Side, ligesom det paahviler ham at besøfte itu-
 slagne Vinduesruder snarest muligt gjentudsatte
 mod mulig Erstatning af den, der har ituslaaet dem.

§ 6.

Nærværende Kontrakt er gjældende for Op-
 sidderens og Enkes Levetid, for den Sidstnævnte
 saalænge hun forbliver ugift. Dog kan Kontrak-
 ten af Opsidderen til enhver Tid opsiges med
 1/2 Aars Varjel. Dgaa fra det Offentliges Side
 kan Kontrakten opsiges med Forpligtelse for Op-
 sidderen til under Udstafestevang at fravige
 1/2 Aar efter Opsigelsen; saafremt han enten

- a) lader Jorden eller Husene vanskjættes, eller
- b) indtager Indtæster eller Husmænd uden Til-
 ladelse, eller
- c) gjør sig skyldig i Tyveri eller anden For-
 nærmelse mod Rejsende, eller i Rentyveri,
 eller ulovlig Skovhugst, eller ved uagtsom
 Omgang med Ild udsætter Husene for Fare,
 eller
- d) for anden Lovovertrædelse dømmes til Straf-
 arbejde, eller
- e) unblader at opfylde sine Forpligtelser til at
 herbergere og forsyne de Rejsende efter for-
 anskaende 1ste og 2den Post, eller
- f) unblader at opsøge og hjælpe Rejsende, der
 have forvildet sig, naar han bliver vidende
 om deres Stilling, og han kan opfylde denne
 Pligt uden Fare for eget Liv, eller
- g) unblader den i § 2 omhandlede Pligt med
 Hensyn til Opflagningen.

Derfor Opsidderen selv opfører noget Hus
 paa Pladsen, forbeholdes ham Giendomsretten
 til samme, dog med Forpligtelse for ham eller
 hans Vo til, i Tilfælde af Græfning, at bort-
 skytte Huset og ryddiggjøre Tomten, dersom det
 Offentlige ikke er villigt at indløse det til den
 forlangte Pris.

For Jordforbedringer tilkommer Opsidderen i
 intet Tilfælde Erstatning.

Denne Kontrakt vedtages.

Til Vidsteblighed om
Daniel Samans Aarskrift
Harald Worm

Finmarkens Amtmands Embeds Vede
Yt. J. J. J.
Danmin Moders Nægt
Daniel Saman Siljavee
m. j. J.

VEDLEGG V

Finnmark Fylke

Vadsö, den 28. februar 1924.-

J. nr. 387/1924.

Jul.

L.D. 01651
1924 S.

W
S. Olsen
24
20
[Handwritten signature]

Landbruksdepartementet,

Kristiania.-

Vedlagt tillater jeg mig aa fremsende kontrakt med Isak Danielsen Triumf som opsitter ved fjellesuten Aiddjavre i Kautokeino herred.-

Vedkommende er ansatt som opsitter fra 1. juli 1924. Han er en sønn av den nuværende opsitter Daniel Adamsen Triumf, som paa grunn av alderdom har frasagt sig stillingen.

Jeg vedlegger til gjennemsyn Daniel Adamsens skrivelser av 11. oktober 1923, hvori han opsier stillingen samt søker om pensjon. Jeg har i mitt budgettforslag for 1924/25 foreslått pensjon for ham.

[Handwritten signature]

L.E. 01651
S.K o n t r a k t

1924

mellom skogforvalteren i Vest-Finmark paa det offentlige vegne og
ISAK DANIELSEN TRIUMF som opsitter paa fjellstuen AIDEGJAVRE i
Kautokeino herred.

§ 1.

Opsitteren forpligter sig til at bo paa stuen aaret rundt. Dog er det ham tilladt for kortere tid at forlate stuen, naar hans familie eller en av skogforvalteren godkjendt person er tilstede til enhver tid for at utføre de opsitteren paahvillende pligter.

Han pligter til hvilkenssaa helst tid av døgnet at capne huset for reisende.

§ 2.

Opsitteren er forpligtet til at sørge for, at der i stuen er tilstrekkelig av vand og tør ved til bruk for de reisende. Likelædes holdes petroleum til lampene. Likessa har han at sørge for, at der i sengene i gjestestuen altid er tørt frikt hoi eller ris og rene renskind. De reisende, som erlægger den for gjestestuen bestemte betaling, kan kreve, at opsitteren i rimelig utstrækning gaar den tilhaende under opholdet paa fjellstuen. Naar opsitteren paa forhaand kjender til, at reisende kommer til stuen, bør gjesteværelset være opvarmet. Gjesteværelset skal altid være rent og ryddig og færdig til mottagelse av reisende. Døren til gjesteværelset skal altid være avlaest, naar det ikke benyttes av reisende, som er berettiget til ophold der. Stuen maas ikke optas av andre til fortrængsel for statens tjenestemænd.

§ 3.

Opsitteren er forpligtet til enhver tid at ha rennøse til de reisendes bruk - overensstemmende med takst.

VEDLEGG VII

Kirkegårds-protokoll.

Leveret av Sem & Stenersen A/S, Oslo.

L-nr.	Begravelses-datum	Begravedes			Når	
		Navn	Stilling og siste bosted	født	død	
19	$\frac{24}{11}$	Edvard Robertsen	Gift-gårdarb.	Liland	1921	1944
20	$\frac{16}{12}$	Theodor E. B. Eriksen	Gift-karv.	Bjelsås	1858	—
21	$\frac{20}{12}$	Hemminga L. Hausen	Karvuke	Handlung	1855	—
19 45						
1	$\frac{8}{7}$	Lilly J. Hausen	Fiskers-kone	Kjøvdal	1911	1945
2	$\frac{4}{2}$	Erling N. Nilsen	Gift-fisker	Musøy	1886	—
3	$\frac{5}{2}$	Albert Nilsen	Luksm-karv.	Liland	1868	—
4	$\frac{11}{2}$	Vilhelmine J. Nilsen	Fiskers-kone	—	—	—
5	$\frac{18}{2}$	—	Fiskers-kone	Taugstøl	1887	—
9	$\frac{15}{4}$	Gundrop Andreassen	Gift-gårdarb.	Oslo	1903	—
10	$\frac{18}{2}$	Hausen E. H. Nilsen	Husm-karv.	Torshovd	1857	—
11	$\frac{31}{5}$	Edvard Nilsen	Gift-gårdarb.	Kjensås	1878	—
12	$\frac{1}{6}$	Nikkel Trümpf	Ugift-arbeider	Kjøvdal	1884	—
13	$\frac{5}{6}$	Kristian Johannsen	Luksm-karv.	Hydal	1877	—

22
1923

366

Efterforskning

Vestfinn. Politikanst. 3
Jan. 9 1923

anstillet av Kontokaim Lemstrøm i anledning
av begjering om bistand fra politiet til å på-
gripe den fællelige sindssyke Mikkel Davi-
sen Friemph, Aidejaorne.

— 11 —

17/5. 23 på kontoret avh.

Isak Davidsen Aidejaorne, 31 år, gjæstbræker,
bosat på Aidejaorne, bror av den sindssyke Mik-
kel Davidsen. Han gjordes bekjent med
vidneansvar efter skt. § 166. Han forklarte:
Omtrent i midten av november 1922
begynte Mikkel med i 2 dage at anrope
Jesus om at hjelpe ham og forbarne sig
over ham, for mi var det verdens ende
og mi kom Jesus selv. Han opfordret alle
de andre også til å be sammen med sig.
Noget dage før hadde han været mere stille
av sig end han alm. pleier at være. Efter
de 2 dages forløp blev han taust, bestilte
ingen ting, bare var stille eller lå. Han
sov som alm. men spiste nesten ikke noget
på en hel tid. Senere har han bare
ligget, ikke snakket noget, bare imellem
stret en liten stund for at gjøre sine
fornødenheter. Han har omtrent slet
ikke snakket, svart aldrig når vi
snakket til ham eller spurgt ham om
noget. Enkelte gange når de var frem-
mede og disse snakket til ham, kunde
han svart et enkelt ord. I slutningen
av mars var doktoren fra Aften og Hessa
ham. Doktoren snakket ikke med ham.
Mikkel kan ikke norsk og doktoren kunde

helt frisk igjen, og du har ikke tinnnet merkes
nogen usedvanlig ved fram for mi i virke.

Oplevt og uttalt.

19/5-23 på Hildjovers, avlinter

Pruta Trade Mikkeladalen Laette, ca

68 år, gift med Pederbarnsatter Daniel Adamsen
søn Trilleuf, boset på Hildjovers, hvor han
den søndage Mikkeladalen, gjorden be-
kjende med videmannsrett efter stbl. § 106.

Her forhandle sig her overenskom-
melde med Jakob Danielsen, hvor forhandle
her moter som kistig.

Her kiltogser på forkjøring:

Herher jeg eller nogen andre av
herets folk har noget kjendskap til nogen
af de forhandlede her Mikkeladalen.
Som bare var her en tydelig og sine gjet.
Efter at han som halvparten var helt
skrevet ud i marken, kendte den ikke
marken noget usedvanlig ved han efter.
Efter at han var helt voren, drak han
sig, som andre ungdommen her, endelstiden
herenit, men han var altid sine og med-
gjørlig i den kiltand. Det er her usedvanlig
at siden han overhødet var meget bra-
dive.

Siden han blev syg, var han, som
for altid var noisaglig med at holde sig
her, og mindst 1 gang var uden var i
badstuen, herher varket sigst og herder,
skiftet ikke eller på andre måde villet
holde sig her.

Siden her nævnte jeg her han, at

Henric Gylf. S. No. 266
1873

Lægeoplysninger

om den sinnsyke Mikkel Davidsen Triumpf. som
erstet opstet i Rönviks asy, avgit den 26/1/23 av Trygve Egeberg.

1. Den sykes fulde navn. Mikkel Davidsen Triumpf. Aidiavore
 Fødselsår og dag. 1882 24/2.
 Fødested Aidiavore Kaitokai no.
 Forsørgelsessted _____
 Opholdssted _____
 Stilling ~~tegnia~~ Fjeldstue apniddus søn
2. Farsens navn Daniel Aidiavore idamsen Triumpf. (ca 70)
 Fødested _____
 Nationalitet Lap.
 Moders navn Brita Gyete Mikkelssdkt. Lau Ho 68 år
 Fødested _____
 Nationalitet Lap.
 Uæde herkomst. ja
3. Led nogen av efternavne slekten av sinnsyke som nevnes i disse
 epikeri triekfeldighet.
 Det vites intet om.

VEDLEGG X

No 1

Sept
1934
DL 24.9.34

Navn Lnr. 3652 Mikkel Triimf

Rønvik asy

Avd. K. m.

Anm.

Er med i arbeidet på
Gjorsbruket, svært vitig, men
gør mest op i å snakke med
den 16/12. Spiste sin mat ^{så selv} der
måltid renslig, der dag
arbeide ikke på gårsarbeide
klode på der morgun, og
klode av der afften delvis
snakket høyt med sig selv
Reist den 16/12 1934

blev fljtt
til C. f. i
i Oktober

VEDLEGG XI

X

EGRAM fra 67 BT VADSØ 054 45 11/12 1200
T.mrk.

DEI NORSKE TELEGRAFVESEN	Adresse = BT = OVERLÆGEN RØNVIK ASYL BODØ	L.-nr. 7
	Rønvik asyl J. No. <u>1016</u> 1934	m sig
fra <u>Td</u>	Mottatt <u>12</u> kl. <u>1530</u> av <u>Lgn</u>	Sendt kl. / av /

= MIKKEL DANIELSEN TRIUMF BØR UTSETTES PRIVATFORPLEINING I
 FINMARK . BESTYREREN HAMMERFEST PLEIEHJEM FOR SINNSYKE ER GITT
 FORNØDEN UNDERRETNING MED ANMODNING OM AA TA SKRITT TIL AA FAA
 PATIENTEN OVERFLYTTET FORELØBIG TIL HAMMERFEST PLEIEHJEM .
 VIDERE ~~HENVENDELSER~~ HENVENDELSE BES RETTET TIL PLEIEHJEMMETS
 BESTYRER = FYLKESMANNEN +)

Bl. nr. 23 b. E. Sem. 1933.

MIDNATTSSOLENS LAND.

SOMMAR- OCH VINTER-RESOR I SVERIGE, LAPP-
LAND, NORGE OCH NORRA FINLAND.

AF
1835 - 1903
PAUL B. DU CHAILLU,

FÖRF. TILL FORSKNINGSRESOR I MELLERSTA AFRIKA, HISTORIER
FRÅN GORILLALANDET, DVERGARNES LAND M. M.

MED 240 ILLUSTRATIONER.

BEMYNDIGAD ÖFVERSÄTTNING

AF
HUGO GUMÆLIUS.

FÖRRA DELEN.

ÖREBRO.
LINDHNSKA BOKHANDELN.

1881

De voro af medelstorlek samt hade utstående kindknotor och ansigtstypen utvisade en blandning af finskt och lappskt blod. Deras kläder bestodo af byxor, hemmaväfda ylleskjortor och egendomligt formade, spetsiga stöflar. De voro mycket vänliga mot mig och ville nödvändigt, att jag skulle dricka en kopp kaffe.

FISKARKOJOR.

Från Givijärvi gick vägen norr ut genom en särdeles dyster och öde trakt till Aitijärvi. Vandrigen var emellanåt ganska tröttsam och det ensliga landskapet upplifvades endast då och då af någon ripa. Små sjöar eller tjärn syntes på alla håll och kanter.

Myggornas antal hade åter ökats och ehuru en ganska frisk vind blåste, följde oss dock stora skaror af dessa djur och plågade oss förfärligt. Höglätten härstädes tycktes utgöra gränslinien mellan de sjöar, som söka sitt utlopp norr ut, och dem, som söka sitt utlopp söder ut. Björkarna voro dvärgväxta och ställningen på deras grenar utvisade vinterstormarnes riktning och styrka.

I hög grad enslig föreföll oss gården vid Aitijärvi, då vi från höjdens topp fingo se en skymt af dess bygningar. Efter att hafva vandrat något mindre än en och en half timme från Givijärvi, anlände vi till stället.

Seadjejärvi

Gården, som var afsedd att utgöra en tillflyktsort för resande, låg långt aflägsen från alla andra menniskoboningar i en af norra Europas kallaste och kallaste trakter, der termometern stundom faller ända till 45° under fryspunkten. Huru kärkommet måste icke under vintern det skydd, som den erbjuder, vara för den trötte resanden, då en nalkande storm hotar att öfverfalla honom. I huset, som var trefligt och snygt, funnos två rum, af hvilka det ena begagnades af familjen och det andra var afsedt för de resande. En sådan lyx som mjuka sängkläder och fina lakan får man naturligtvis icke vänta sig i denna del af världen. Emedan renarne voro på bete, utgjorde två kor och några får för närvarande hela kreatursuppsättningen på stället.

Aitijärvi → Gården ligger nära den lilla sjön Aitijärvi och på stranden af Sitkajoki älf strax bredvid det ställe, der den senare förenar sitt vatten med den förra. Innan älfven utfaller i sjön, bildar den ett litet fredligt vattenfall, nedanför hvilket ligger en liten gräsbevuxen holme, hvars mark var väl gödslad. Mannen och hustrun voro de enda personer, som befunno sig hemma, och de välkomnade oss hjertligt. Adam Triumf var till växten medelstor och en hygglig gubbe, ehuru han med sitt långa, svarta, gräsprängda hår, som föll ned på axlarna, såg en smula egendomlig ut. Hans hustru Kristina var någonting i sitt slag alldeles särskildt. Hennes hufvud pryddes af en tätt åtsittande, slät mössa, det långa, glänsande svarta håret föll ned öfver skuldrorna och ehuru skrynklorna i ansigtet visade, att hon var till åren, hade hon ännu knappast ett enda grått hårstrå. För att fullända målningen bör tilläggas att hon hade på sig ett par af mannens stöflar. Både man och hustru buro hemmaväfdade kläder. De hade bott härstädes i tjugusex år och hade fått tolf barn. En af sönerna vistades hos dem, men var icke hemma, då jag gjorde mitt besök.

Norska regeringen betalar årligen en viss summa till de båda gamla för att de skola hålla stället. På vintern äro de mindre ensamma, alldenstund somliga af deras barn då besöka dem och lappar komma och gå. Gamle

Adam Triumf och Kristina hade mycket att göra under den korta sommaren, på hvars långa dagar de hufvudsakligen sysselsatte sig med fiske. En stor mängd fisk insaltades för vinterbehof. De hade emellertid utom fisket mycket annat att sköta. De måste slå och stacka hö, skaffa ved samt för boskapens räkning samla vinterförråd af renmossa, hvilken lägges i stora högar, som sedermera under vintern hemtas med ren och släde. Samlandet af mossan är en mycket viktig sak och måste ega rum, då marken är fri från snö. Mjölkkammaren kräfver äfven tillsyn, ty smör och ost höra till nödvändighetsvarorna. Genast efter vår ankomst satte Kristina framför oss en träskål med utmärkt mjölk samt smör, ost och en bulle nyss bakadt, groft svart bröd, i det hon vänligt sade: "Ni måste vara hungriga".

Jag begärde att få en båt, men Adam sade, att han först måste gå efter näten och skaffa fisk, hvilken plan också ögonblickligen sattes i verket. Det gamla paret lemnade oss i fullständig besittning af huset utan att läsa igen om någonting. De voro icke det minsta rädda för att vi skulle röra vid det obrända kaffet eller sockret eller vid de öfriga förråd, som de anskaffat ända från kusten. Efter två timmars förlopp kommo de till baka med en stor mängd präktiga laxöringar, af hvilka några voro sextio till sextiofem cm. långa och kunde hafva fröjdad hvilken fiskares hjerta som helst. Kristina kokade genast några stycken och sedan hon lagt dem på ett träfat, satte hon detta framför mig och sade: "Ät främling, ät så mycket ni orkar. Ni har en lång resa för er". Derefter fylde hon åter träskålen med mjölk och kokade kaffe. Då jag tog afsked stack jag två kronor i hennes hand.

Vädret blef varmare för hvarje dag. Klockan nio visade termometern 28° i solen; vattnets värme var $15 \frac{1}{2}^{\circ}$, hvaraf syntes att snön smält. Klockan elfva, då vi stannade för att hvila, var det 22° i skuggan, 40° i solen och $16 \frac{2}{3}^{\circ}$ i vattnet. Klockan ett rastade vi åter igen, alldenstund karlarne voro alldeles utmattade. Ehuru vi befunno oss på $67^{\circ} 30'$ n. lat., visade dock termome-

tern på middagen 27 $\frac{1}{3}^{\circ}$ i skuggan och 43° i solen. Detta var den andra synnerligt heta dag, som jag härstädes upplefde.

Klockan ett på morgonen 5 Juli tog jag afsked af Aitijärvi. Adam Triumf följde oss till stranden och önskade oss lycklig resa. Han skakade hand med mig och yttrade ett uppriktigt och gästvänligt: "Välkommen åter!"

Givijärvi och Aitijärvi ligga på södra sidan af den sluttning, uppför hvilken vi färdades sedan vi lemnat Palojärvi. Nu vidtog det norra vattenbäckenet, hvars vattendrag hafva sitt utlopp i norra Ishafvet. Vi foro genom många farliga forsar nedför älfvarna till Kautokeino, en väglängd af ungefär 44 kilometer.

Då man vände blicken mot söder, syntes månen långt bort vid synranden och i motsatt riktning befann sig solen. Den förre var blek och spred ej något skimmer, den senare åter var lysande och klar. Vädret var härligt och himlen molnfri. Termometern visade 14° och en stark dagg låg på marken.

I början var älfven smal och föga djup, och medelbredden öfversteg icke 5 meter. Björkskogar kransade båda stränderna. Sedan jag lemnade Stockholm, hade jag icke hört så många fåglar i sin fröjd öfver våren sjunga efter midnatt. Jag kunde icke annat än förvåna mig öfver den ringa sömn de fingo njuta till följd af det beständiga solljuset. Somliga dagar tycktes de hvila sig från klockan elfva till klockan ett eller tu; andra åter voro de i oafbruten rörelse. Svalorna, som vid denna årstid dragit ända till denna höga breddgrad, höllo sig stilla i sina bon ett par timmar eller så. Träden voro små i förhållande till sin tjocklek. Löfven hade nyss slagit ut och de hvita stammarne samt hängande grenarne bildade en vacker motsats till de friska gröna bladen. Växtligheten var ännu icke så långt kommen som på södra sidan af sluttningen och åtskilliga snödrifvor funnos ännu kvar. En drifva var flera hundra meter lång och nedanför denna sträckte sig en gräsvall ända ned till vattnet. Älfven var klar som kristall och der hon var lugn tycktes vår båt framglida på en spegel af grönaktigt

glas. Allt som vi färdades norr ut, foro vi genom fors efter fors, hvarvid båten darrade och skälfdde, då han ilade fram bland böljorna. Båtkarlarne kände hvarenda krökning af älfven och hvarenda sten och blindklippa. Af det skummande vattnets utseende kunde de bedöma, hvar vi trygt kunde färdas. Ofta voro vi endast på fem eller tio centimeters afstånd från en sten, som hotade att slå vår farkost i spillror, då karlarne just i grefvens tid utförde en väl beräknad rörelse med sina stakar, hvarigenom vi kommo undan och foro vidare tills vi åter anlände till en fors. Ett misstag eller ett felgrepp skulle hafva varit olycksbringande, men karlarnes skicklighet var utomordentlig. Den spänning, i hvilken man försattes genom denna färd nedför älfven, var långt större än den som orsakades af resan uppför Muonio.

Siehe →
Efter fem timmars förlopp kommo vi till en gård, den första vi sågo på vägen. Boningshuset var mycket snuskigt, ehuru egaren var burgen och rådde om tolf kor och ungefär tvåhundra renar. I familjen, som tycktes vara af lappska härkomst, funnos flera barn. En bok, som låg på bordet, fann jag vid närmare efterseende vara nya testamentet. Rundt omkring stället stodo höstackar, hvilka voro uppförda tre eller fyra meter ofvan marken för att skydda dem från att täckas af snö. De hvilade på långa stänger, af hvilka några gingo tvärs igenom stackarna för att hindra dessa att blåsa bort.

Sedan älfven bildat en följd af forsar, vidgar hon sig längre ned till en liten sjö, Suddumälopaljärvi, och sedan vi farit genom en fredlig fors, kommo vi in i Sopatusjärvi; ur denna sjö flyter älfven vidare tills han kastar sig i Alten älf strax ofvanför Kautokeino, till hvilken plats jag anlände efter nio timmars resa.

Detta var en mycket mindre besvärlig och långt intressantare färd, än om jag skulle hafva farit uppför Muonio ända till Karesuando och derefter gått ungefär 96 kilometer till fots, hvarunder jag emellanåt nödgats taga vägen öfver kärr, moras och andra hinder. Jag hade nu endast behöft vandra omkring tre timmar under

hela resan, på hvilken jag tillryggalagt ungefär 135 kilometer från Palojoensa.

Kautokeino ligger nära 69° n. lat. Liksom alla lappbyar är platsen nästan öfvergifven om sommaren. Renarne och boskapen äro på bete och endast få menniskor synas till, emedan de flesta invånarne hafva dragit till bergen eller befinna sig på fiske.

I byn funnos tio eller tolf gårdar. Boningshusen voro uppförda af stockar och de för boskapen afsedda byggnaderna af torf eller sten. Kreatursuppsättningen på platsen utgjordes af ungefär femtio kor, hundrafemtio får, fyra eller fem oxar och omkring tvåhundra femtio renar, af hvilka omkring hälften var inkörd. Några hästar funnos icke.

Byn har en kyrka och om vintern vistas en prest på platsen. Domaren i distriktet håller härstädes ting två gånger om året och kvardröjer hvarje gång en vecka. En skola finnes här äfven och besökes om vintern af ungefär sjuttio barn.

Omkring 11 kilometer derifrån ligger byn Autsi, som har ungefär lika stor befolkning. På Alten älfs stränder liggå dessutom flera gårdar, tillhöriga lappar. Hela distriktet eger nära tvåhundra kor.

Enär detta är en sedan gammalt bebyggd plats, är trakten nästan alldeles sköflad på träd och folket måste på betydligt afstånd skaffa sig sin ved. Stora granar och tallar funnos dock härstädes en gång i öfverflöd, såsom de i träsken funna återstoderna af stammar och rötter utvisa, men nu äro de fullkomligt försvunna.

Handelsboden i byn var tillika värdshus, men då det denna årstid icke var något att göra, hade egaren tagit sig sommarledighet och förrättningen sköttes nu af hans hushållerska med biträde af en tjenstflicka.

Här bor äfven en länsman. På en så liten plats som denna måste han, utom det att han öfvervakar lagarnes efterlevande, äfven hafva fångarne i sitt förvar. Ett litet rum i hans hus med jerngaller för fönstren utgör fångelset, men hyser sällan någon invånare. I Amerika och i de flesta stater i Europa skulle det icke dröja

länge innan en fånge sönderbrutit ett sådant klent galler och flytt, men här hyser folket i regeln fruktan för lagens majestät. Endast med två lappar under sig såsom polisbiträden sköter länsmannen hela distriktet. Både han och hans hustru mottogo mig mycket vänligt och till min angenäma öfverraskning talade han litet engelska.

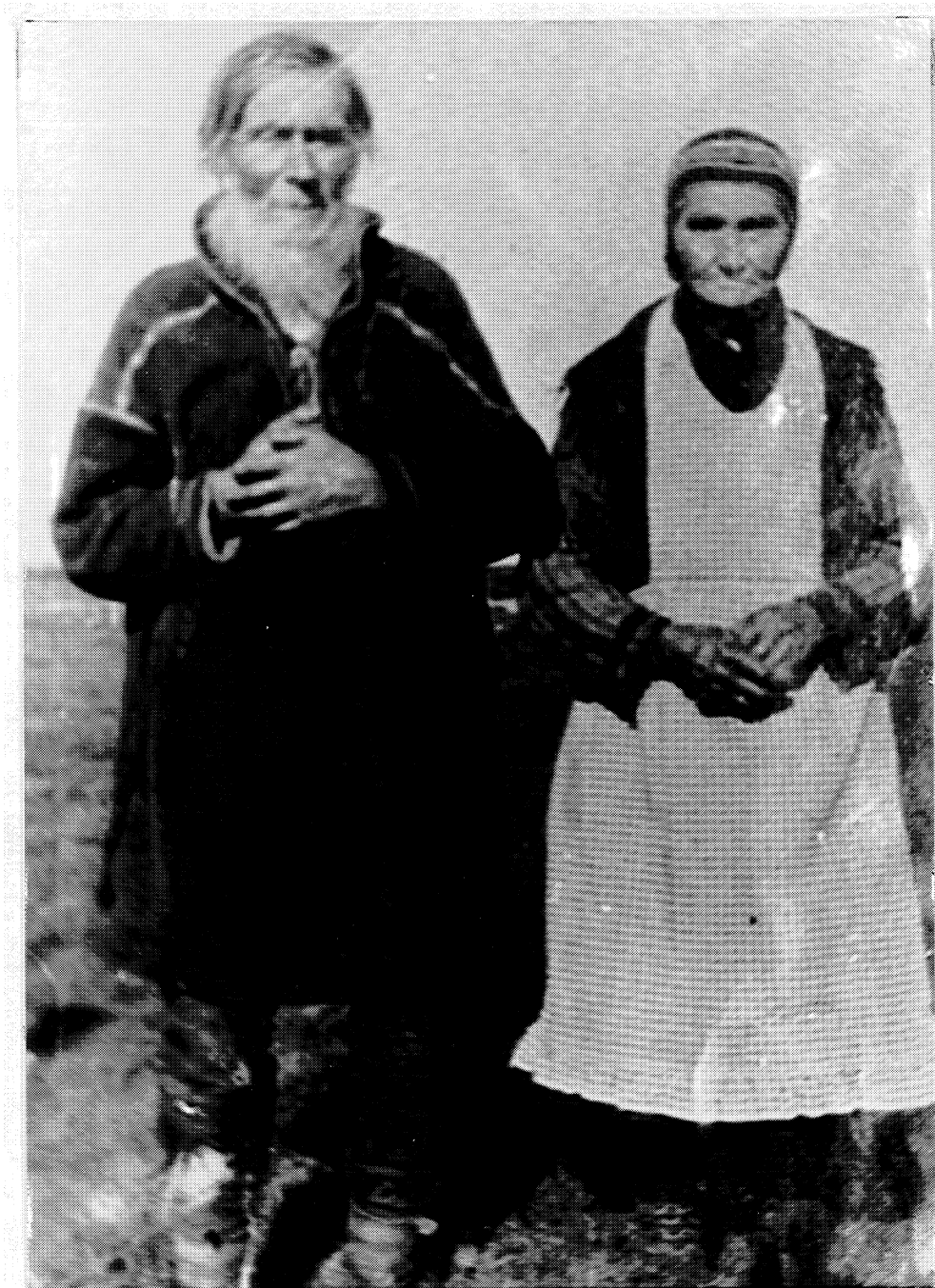
Bredvid huset låg trädgården, der rädisor och rofvor växte. Dessa blifva härstädes rätt stora, men potatisen deremot blir helt liten, alldenstund blastern växer så fort att rotknölarne i de flesta fall ej förmå att utveckla sig, och för den skull är det icke hvart år som länsmannen kan bestå sig den lyxen att hafva detta födoämne på bordet. Korn växer ibland, men måste då skäras innan det är fullkomligt moget. Det är emellertid så osäkert, huruvida det går till, att folket endast sällan odlar det samma. Höskörden är ofta särdeles riklig.

Sommaren är mycket kort. Alten älf fryser emellanåt i de sista dagarne i September och isen går icke upp förr än i slutet af Maj eller i början af Juni.

Jag beslöt att skicka Josefsson till baka, emedan jag förutsåg de svårigheter han skulle nödgas utstå på återvägen, om jag förde honom med mig längre från hans hem.

Den 27 Juli var luften kvaf och tryckande och ett häftigt oväder utbröt. Såväl åskknallarne som blixtarne voro ytterst starka och under fyra timmars tid vräkte ett ösregn ned. Detta var tredje gången sedan min ankomst till Skandinavien som jag öfverfölls af en dylik störtskur. Alla tre regnen egde rum ofvan polcirkeln och två åtföljdes af åska. Sedan himlen upphört att gjuta sina tårar öfver jorden, kastade vinden om och termometern sjönk från $25 \frac{1}{2}^{\circ}$ till $8 \frac{1}{3}^{\circ}$, d. v. s. ungefär 17° på några få timmar.

Till vägvisare skaffade länsmannen mig två bröder, hvilka voro postbud mellan byn och Bosekop. De hette Mattias Johannesen och Johannes Johannesen Hätta. Afståndet mellan de nämnda platserna utgör omkring 200 eller 210 kilometer.

Daniel Adamsen Triumph (1851-1931) og
Brita Greta Triumph (f. Lantho) (1851-1926).
Bildet er antakelig tatt i Áidejávri rundt
1923-24 fordi begge ser ut til å ha passert 70.

VEDLEGG XIII

INTERVJUMATERIALET

Intervjumaterialet er så lite bearbeidet som mulig, det er bare foretatt språklige justeringer. Det er mange gjentakelser selv om materialet er noe forkortet. Alle de gjengitte intervju er på kassetter som er arkivert hos forfatteren. Det har ikke vært mulig å finne foto av Mikkel Triumpf. Dette er årsaken til gjentakelser på hans utseende, både ansikt og kroppsbygning. Flere av informantene har gitt ganske detaljerte beskrivelser av ham.

De første to intervjuene er om tiden i Kautokeino, og de neste fra Skreifjord og Eidvågen. Så kommer Nuvsvågtiden og til slutt om den korte perioden Mikkel Triumpf var i Lofoten.

En samlet oversikt over intervjuene:

Perioden i Kautokeino

Daniel M. Hætta muitala Guovdageainnus

Brita Oleanna Vålitalo muitala eamppo

Andre intervjuer

Oppholdet i Hammerfestområdet

Emma Johannesen beretter fra Skreifjord og Eidvågen

Karina Olsen forteller videre ...

Andre intervjuer og opplysninger

Oppholdet i Nuvsvåg i Loppa

Mikkel Isak Oskal møte med Mikkel Triumpf

Sigvart Svanes miljøskildring

Mikkel Triumphs siste dager

Den siste stasjon. Otto Holdal beretter

PERIODEN I KAUTOKEINO

Intervju med Daniel M. Hætta 20. januar 1995

Om Mikkel Danielsen Triumpf: Intervju med min far Daniel M. Hætta (1904-95) ble tatt 20. januar 1995:

"Nu artegis boagustahkes ja hupmái, muhto de leai šaddan fáhkestaga dakkár ahte ii huma, - ii huma olbmuiguin. Ii huma iežas dálu olbmuiguin ge. Ja de leai balddihan dan eatnis nai, - dat leai oainnát eallime dat eadni. Leai dalle boares áhkku, in mun dieđe maid dat lohká áhkku, go lohká Mihkel: "Jos it oru jaská, son speddje du seainne vuostá, nu ahte ii báze go njuoska dielku." Eai'at šat duostan deinna šat eamppo hupmat.

Manne šaddai nu?

In mun dieđe. Dat leai nu máilmmi hupmái dat Mihkil. Šaddai dakkár ii huma šat. Unnohas dáidda dálu olbmuide.

Maŋemus de bođii Adam, dat viellja ja leansmánni. Mun ledjen dalle hui nuorra, muhto rávisolmmoš gal.

Muittan go dolvo. Bohte ihku, ja dat Mihkil bođii ovddemus vissui. Mun ledjen viesus, ja min vánhemat ledje gámmáris oaddime, dat bođii mu searjga gurrii, ja

čohkkedii dasa láhtái. Ja leansmánn ja Adam maŋis vissui. De álggiiga vuolgit dat. Adam válddii dan vieljas gihtii, ja logai ahte sii vulget dal - eai sii sáhte ija orrut dás.

Mun muittan go logai "ahte mun in beasa mága in fárvellet ge".

Nu dat manne, - ja go olleje reaga lusa, de viehkalii fas vissui, dat Mihkkil. Ja bođii sisa, ja de dego - doppe lei dat mu áhči boagan mas lei niibii. Muhto de ollii Adam ja doppii eret dan niibeboahkana. Ii dat vuostaldallan, ja de láidi fas dan olggos. De dat ii beassan dadjat fáreveala.

"Ja de de mannái, - ja dat lea doppe dan reaissus."

Mii dagahii go nu šaddai diet olmmoš?

Dat lohket Sálkko-Sálmmo noaiddui. Mihkkil dájuhii hirpmosit Sálko-Sálmmo. Dat dájuhii feara movt. Skuolffi lei báhčan dat Áidejávrr-Mihkkil gos leažžá, - go meahcis lea johtan. De bijai dan skuolffi biile-geahččái stáhkái, ja - ii mun dieđe lea go oadđime Sálmmo. De lohka "gea go skuolffi lea seivon stáhkái". Sálmmo logai "atte munnje bissu mun bážan". Ná dat attii iežas bissu, ja de njágai Sálmmo návvet duoge nu ahte dat skuolffi idii, - ja de rojahahtii. Skuolffis dušše oaivi bodjasii veahá. Sálmmo rojahahtii nuppe háve. Ii hal dat rievdan. De hal oinnii die ii leat gal leamaš eallime. Bođii vissui ja logai ahte "ii hal die lean ealli loddi maid son bážii. Muhto ii hal dienna bissuin daga ge maidege eará go jápma lottiid báhčalit."

Ja dat bissu šaddai dakkár ahte ii gotte ovttá ge lotti. Go meahcis manai bissuin, - ii hal dat goddan lotti.

De bođii ruoktot ja muitalii eatnasis, Riide-áhkku. Dat lea maid veahá diehtti - Dánela-Mihkkila eatni - muitalii dán áhkku ahte gal dat Sálmmo gal noaiddui su bissu. Deinna ii gotte šat lotti. Áhkku neivvui; mana meahccái ja baikke bovnna nala, ja de báže dan baikii. De manná gosa de leš. Ja de baikkii bovnna nala, ja de bážii dan iežas baikka. Ja bissu šattai lihka buorre go lei leamaš, ja nu goddá lottiid.

Ja de boahá meahcis, - ja dieđusge leat lottit dievva. "Gal dat don daiddat dakkáraš olmmái ii'at duonna birge mihkkege", logai Sálmmo. Ii hal dat dahkan diehttin ge, Áidejávrr-Mihkkil, eamppo logai ahte ii'at suinna gal daidde bállo birget.

Maid de, noaiddui go de maŋnil?

De leage maŋnil, de leage noiddon iežas: De šattai ge humuheapmi.

Gesagat Duolliejávrr-gáttis?

Dien Áidejávrr-olbmui ledje ollu hearggit maid gehčče Duolliejávrr-gáttis. Ledje dahkan Duolliejávrr gáddái heargeláđu vai čuoikan mannet láhtui.

Áidejávrr-Áttan ja Oskal-áddjá searvváiga oktii. De geahčaiga herggiid, ja atne olbmu sealskáhpinn.

Áttan gallanii, ja álggi irggastallat dan Jovsset-Sálmmo niiddii, Sálmmo-Iŋgái. Lei dušše 18-jahkkásaš, ja de easka náitaleigga. "Ii ge lean vel das, muhto go vel dat vuoini nai, Erkke-Ánne, oaččui máná dan Áttamii (34 jagi). Moarsi lea mannan guollebivdui Gorastatvuopmái, Erkke-Ánne áhkku (45 jagi) lea báhčan akto, dušše nieiddáš dan áhku luhtte. Ja de manai Áttan dat áhku baldii go ii lean dat moarsi dálus. Mánná lea Sálmmo-Elle, Ergon-Duopmasa áhkka."

"Ii hal dat šihtan ge, vel dat áhkku ge. Mun muittan go mun maid ledjen Márkanis, ja in mun dieđe maid: Áhkku čuožžu, ja in mun dieđe maid dat Áttan

láhtis njávká. De lohká Áttan ahte "giehta manná measta áhku helmmit vuollái". Áhkku lohka; "oahpes healmmit dat leat-ge jus manná ge." Sálmmo nammii dan mána risttaše, muhto de oáčui iežas vielja bártne vivvan, dat Erkke-Ánne (Vilgona-oabbá, Duomas-Ánne). Hui suohtas áhkku.

Láveje go mannat Bossekop-márkaniin?

Dánela-Mihkkil lávii maid mearramanni. Doppe láveje juhkan hirpmosit, nuorrageardi ja vel dat boares ádját nai. Álge measta hoavridit muhttimat. Muhto go vulge márkaniin, de gal heite juhkamis. (Leammo-Iisku maid álggii measte hoavridit go lea juhkan hirpmosit).

Dalle go leaigga Beaskađasa nalde, Kárena-Mahtte-áddjá ja Áidejávrr-Mihkkil, de čuoigái Mihkkil eret dan iežaska ráiddu luhtte. Mu áhčči gii lea juo máhka, dat čuoigái maŋŋái. Ja de jearrá gosa lea vuolgán, muhto ii hal dat orron ieš ge diehtime gosa son lea vuolgán. Ja de jorgaleagga, - ja de ii šat vuolgán meahccái go bođiiga ráiddu lusa.

Lávii go geasset bargat, ládjet?

Okte bođii lájuid álggus deike dán min dálui. Mu áhčči siđai ládjet dan mágas, ja dat ládji ovttá beaivvis dan min gietti. Lei issoras gievra ládjet, ja dieđusge lea buorre oážžut lišša ávjui.

Makkár dat leai dat olmmái?

Na hirpmat fávrros olmmoš. Hui máilmmi fávrro, stuora fávrros olmmoš. Ii lea dieid earáid ládje. Mihkkil leai veahá gavvaris njunat. Ii lean áhčis ge ládje. Leai earálagan dat Dánela-Mihkkil.

Árvideames leai gievra. Ii'at lean buoidi, muhto muđui hui stuora olmmoš.

Dalle go dolvo, leai rávis olmmoš, dahko 40 jahkásaš. "Mun ledje maid juo rávis olmmoš".

Makkár giela hupme?

Sámegiela ja suomagiela. Dat hupme guokte giela váikko man olu. Suomagiela hupme gaskaneasset Áidejávrris, ja sámegiela maid.

Gii leai Sálko-Sálmmo?

Sálko-Sálmmo leai Suoma beale olmmoš, Näkkáliis eret. Ii'at lean náitalan, muhto de náilalii dainna biiggain. Ja dat oáčuiiga máná, nieiddáža man namma leai Injá. Sus leai boazo-čora, ja orui dainna boazočorrágis gessiid Áidejávrris. Ja dat leai maid biiga. Biiggaineaska vurrolaga guođoheaba daid bohccuid. Oalle stuora čora. Ii sutnos lean viessu, oruiga Áidejávrris olbmuid viesus. Viessu seamma sajes dalle go dál.

Intervju med Brita Oleanna M. (f. Hætta) Váitalo

Dette intervju er tatt 26. august 1998 med Brita (Máhte-Riihtá) som var niese til Mikkel.

"Muittan hui bures Áidejávrr-Mihkkila go ledjen doppe dego mánnán (ledjen smávvasvaskuvla-ágis dalle), - mu bidje dohkko dego gohčostahkan dan áhkkui, Riht-áhkku (Áidejávrr-áhkku) - dat lea goit muittus mus. Mun muittan dan hui bures. Áhkku lei riegádan Vuottisjávrris, dat humai sámegiela, muhto hupme gal muhtomiin suomagiela nai."

Makkár leai Mihkkil?

Hui stuora, guhkes olmmoš. Dánel-Issát leamaš unnimus dain vielljažin. Áttan (Adam) leai stuora olmmoš maid, ja Ánte (Anders) leai maid guhkes seakka olmmoš. Dain lea dakkár "lađas njunit, eai lean goit nu stuora njunit, dan goit muittan". Makkár leai? Na Dánel - du áhčči - lea dan ládje.

Dábálaš, bargai áhčinis, muoraid smávvisa doppe olgun, *giđđageasi*. Loddi ja ladji go lájut álge. Muittan go lávii mannat doppe Siebes, dego dábálaš olmmoš, lávii humadit daiguin boarrášet olbmuiguin.

Lántho-Heikka orui Áidejávrris dassa go jámii. Buores bardni ja su áhči oabbá dat áhku. Riht-áhku leai siessá. Mihkkil vilbealli.

Muittan go Mihkkil álggii buohcat, - ja lean oadnán nai dalle go lea buohcci.

Muittat go dalle go doalvo?

Go vuolge doalvut, de bohte - hui maŋŋi *giđđa* leai - ja bohte dasa min dállui Siebii. Dat bođii máŋŋi eahket, vissui, dasa sisa, ja velledii. Dego dat ahte son ii vuolge dađii guhkkelii, muhto báhcá dasa. Dat álge fas hástit; dál mii vulgit, - mii vuodjájat fasten. De dat lihkei ja vulgii, ii'at álgan gal dasa nágget. In muite daid geat dolvu. Isak leai náitalan go dolvu.

Ballat go álgii?

Dat (Mihkkil) álggos álggii ballat, ja leai lohkan; "dál bohtá máilmmi loahpá". Leai álggos dego suorganan. Eai earát jahke dan, lohke don hoavridat, - ja nu dat leai heaitan hupmamis. Fahkestaga dat lea bohtán dasa dakkár sivva. Ii dat bargga šat maidege, - dušše čohkká. Nie leat muitalan. Dan rájes ii lean bargan šat.

Heittii hupmamis. Leai dego oaidnán, dego suorganan. Ii maidege bahás dáhkan. Muhto jos šaddá bahá, nie geasii áigge. Eai dustan geasi deinna báhcit, de vulge doalvut. Eai diehtán gosa dolvu. Vánhemat ledje eallime. Ii lean nihtan, - ii lean maidege dáhkan, dušše šattái dakkár ii bargga iige huma.

Nevarrit?

Gii bat doppe meahce-máilmmis bidjá daid?

Ehpet dii šat oaidnán su?

Ii bohtán šat ruoktot goassege,- gos dal leš leamaš divššus. Šattai doppe mearariikkas muhtin dállui, - válde bargui. Barggan fal leai doppe, dat bargai nu viššalit, - heasttain dat bargai. Ja heasttain fal hupma nu, muhto olbmuiiguin ii hupman maidege.

Gulaimet gal ahte dat lea jápman. In dieđe gosa álggos dolvu, juogalágan báikái.

Samtaler med flere andre, bl.a. hennes søster Kristines døtre; Kirstem M. Hætta (1909-99) og Anne Margrethe M. Hætta (f. 1927) samt Joham Mathis Klemetsen (1917-98). Disse samtaler har stort sett stadfestet det inntrykk som hovedinformantene har gitt.

OPPHOLDET I HAMMERFEST-OMRÅDET

Intervju med Emma Johannesen, 22. juli 1998.

Lillevoll (sam. Suoinneluokta) mellom Eidvågeid (7 km fra ferge) og Hølseby (ca 8 km), onsdag 22. juli 1998 kl. 10.15-13.15.

Intervju på kassett med Emma Johannesen (f. 1927), supplert av samboer Fredrik Nilsen (f. 1924). Emma har en søster, Karina Olsen (f. 1925) i Kårhamn som fremdeles lever.

Hvordan startet det hele?

Et par i (kanskje i 35-40 års alderen) Isak og Lilla Andreassen fra Rødøy (nord for Mo i Rana og Nesna, rett nord for Polarsirkel) kom på 1930-tallet, muligens 1934-36. "Jeg regner med at de kom mellom 1933 og 1935 (...) de kjøpte eiendommen til kusina til mamma mi; Karina Nakken." De kom til Skreifjordeidet hvor de slo seg ned på et småbruk som de hadde kjøpt. De bodde på Skreifjordsiden, men hadde naustet (skjåen, brukshus) med redskap, juksa og garn, på Jøfjordsiden. "Han var fisker, ja, han var både fisker og gårdbruker".

Hvor ligger stedet?

Stedet ligger på eidet mellom Skreifjorden og Jøfjorden på Seiland. Fortsetter man utover halvøya, kommer man til Kårhamn.

Isak var en "stor, kraftig kar". Kona var også "ganske stor". De hadde ikke barn selv. "De hadde en liten gutt, et fosterbarn. Han begynte på skolen etter krigen." Fostersønnen er død nå (1998).

Enn Gyfjord?

Innerst i Skreifjorden ligger stedet Gyfjord, der Emma Johannesen vokste opp (flyttet i 1947), og var nærmest nabo til Andreassens. Med båten var det ca 3 km mellom naboene.

Under krigen evakuerte de, men kom tilbake og bygde opp igjen huset som står fremdeles. Da Emmas familie flyttet fra Gyfjord i 1947, bodde Andreassens fremdeles i Skreifjorden.

Så tilbake til Mikkel Triumf.

Før krigen hadde de hos seg "han Triumf, Pedersen og han Hans." Pedersen var fra Nord-Norge, men ikke fra Finnmark. "Hans var heller ikke så gammel, men han brukte å fiske lamme han (Isak). Han var med han overalt".

"Han Triumf var en sånn landmann, han var ikke med å fiske. Han måtte arbeide litt på land. Dem hadde jo jordbruk og fjøsstell, med sauer, geiter og kyr. (...) Det var selvfølgelig rydding av steina. Her i Eidvågen dreiv dem sånn nybrottsjord, og de fikk betalt for å bryte opp, av kommunen eller staten eller kem det var. De hadde ikke lange arbeidsdager, dem kunne stå opp ka tid dem ville. Dem arbeidet når dem ville. Han var ingen slavedriver. Men Triumf fiska ikke."

Hvordan husker du han Triumf, hva slags kar var han?

"Mannen var nå snill, han gjorde aldri noe med oss ungan. Han var veldig glad i ungan. Hele mannen, - ansiktet i smil når ungan kom. Han prata med ungan. (...) Han prata samisk med ungan, og litt norsk og. Nei, han satt ikke taus. Han snakka litt norsk, han brukte å snakke litt norsk med de "here fosterforeldran, de Isak og Lilla"."

"Dem stelte godt med de dere pasientan sine. De satt sammen med pasientan

rundt bordet og hadde fellesmåltid med dem. Fast spisetid hadde de.

Fredrik Nilsen: "Han prata med seg sjøl når det ikke var noen andre som prata med ham. ... Han likte å prate. Med kvert keik han opp i himmelen og så sa han."

"Svein han kommer og spør; nå Triumf, *maid bat don dal oainnaát, - maid don dál geahčat? Dál, dál mun gal in geahčá eará go engela hářčegaskii!*"

"Han var en tynn mann, - han var ikke så liten, sånn alminnelig, ikke liten."

"Han hadde tynn og mager ansikt, det husker jeg, og så bart, det hadde han. Han hadde mye hår, han var ikke mørkt, hva man kaller; mellomblond. Han hadde glatt hår."

Emma tilføyer: "Det var en pen mann, veldig pen var han, det husker jeg. (...) Nese, det var ikke sånn krum nese eller sånn liten gummiball."

Hvordan kom Mikkel Triumf til Nuvsvåg i Loppa?

Inga (Nilsen) reiste til Nuvsvåg og giftet seg med Klemetsen. (Det var Inga som hadde ansvaret for pasientene fordi "foreldrene til Inga var så gamle at ...). Klemetsen rodde fiske her, og "havna inn i familien der." Inga var "sånn liten og rund, sånn rund menneske." "De gifta seg en stund etter at krigen kom til Finnmark (1940). Jeg tror det var i juli måned, fredag før Olsok (29. juli) ble søstra min konfirmert, og de gifta seg søndag." Inga var da 35 år.

De byttet pasienter, noen hos Andreassen, noen hos Inga, og noen hos Trondstad. Han Trondstad holdt brødstumpen i mellom beina og smurte på gammel grakse, og så skar han brødiskiva. De døde av dårlig kosthold, - og så henta de nye pasienter." "Pasienter (Triumf) ble bytta (ambulerte) mellom Skreifjord og ho Inga."

9. august 1998: Telefonintervju med Karina Olsen, Kårhamn

73 år (f. 1925). Foreldre: Ole og Marie Juliussen. De hadde 9 barn.

Hvor bodde dere?

"Vi bodde på Gyfjord, og en hadde nabo lenger ute som hette Selbukt.

Husket da Isak flyttet til Skreifjord der de kjøpte eiendommen hos en lærer. Jeg gikk i 2. klasse. Først etter at Isak og Lilla hadde bosatt seg der, kom Triumf, Utsi, Pedersen og jeg vet ikke hva. De hadde 4 under tilsyn.

Isak Andreassen var fra Hammerfest, og hadde en bror der. Kona var helgelending. Det hadde et poliorammet barn i pleie, kunne ikke bevege føttene". "Fjæraskjå" på Jøfjordsida, 5 min. gangtid over eidet. De hadde noen sauer.

Hva med Triumf og de andre som var i omsorg?

De stelte godt med sine pasienter. Vasket i stampvann. Isak skraut av ham, og Triumf gikk turer. Isak var snill, men han ble svak. Isak brukte å ta dem med på fisketurer, han hadde en liten båt. "Han Triumf var nå ikke helt enig med ham. Med ved fint vær gikk det bra."

Oppsynslege "helsemyndighet" var der en gang i året.

"Vi kalte dem for åndssvake". "Har De forstått?" brukt Isak å si til sine pasienter. En til hadde pleiepasienter, Johan Bertelsen samme med sønnen Reidar. De hadde en mann som hette Labarus.

Snakket dere med Mikkel Triumf?

Triumf snakket ekte samisk, og finsk. Var "veldig barnegod". En episode husker jeg; "vi var på tur over Eidet, vi kom roende. Triumf sto midt på eidet og snakka

samisk, veldig høgtalt mann, vridde alle veier, vi stoppa opp og snakka; "*vuoi harpmat, dat soahti mii dál buolaskka. Vuoi harpmat varra golggas. Ja buot sajiid saddá máilmmi sleahttu helt olggos.*" Han så store børser ("stuora bissut"), geværer og kjørevogner. Han så at de slapp ned fra himmelen. "Kan vi tro hva han Triumf snakka om. Så såg han opp i himmelen og så sier mamma; "*Maid don doppe oainnát?*" "*Sån gal guovllala eŋgela hárc̥egaskki!*" Vi drog litt på smilebåndet.

Triumf hadde mye godt også. Men han "brukte å sitte hele natta og kommentere. (...) Han snakka fryktelig mye, både finsk og samisk, men lite norsk. (...) Derfor fikk ikke Isak forståelse av nokka av det han prata. (...) Han kunne prate og prate, - og flire," Snakka ikke norsk, bare samisk."

Hvordan så han ut?

Han hadde bart, og hadde slett fint ansikt. "Jeg må karakterisere han som en som hadde en pen, velskapt kroppsbygning. (...) Han hadde veldig tett, fint hår, med kanskje litt måne midt på hodet". Han hadde litt fyldigere nese, fint ansikt. Han var nokså stor, høg slank kar. "Det husker jeg at han hadde lang, slank kropp, og mørkt hår, en liten bart hadde han og."

Ellers har Anton Bæivi (f. 1941) og Hildur Nilsen, begge Eidvågeid, samt Hildurs søster, Anny Urås fra Stamsund vært viktige informanter og gitt verdifulle opplysninger pr. telefon om Mikkel Triumf, stedene og miljøet i området på 1930-tallet og ikke minst personopplysninger:

Inga Marie (f. Nilsen) Klemetsen (f. 5.8.1905, d. 1.8.68). Hun døde knapt 63 år gammel av hjerneblødning og er gravlagt i Nuvsvåg.

Anton Bæivis mor ble enke og hun giftet seg seinere med Inga Nilsens bror som da ble stefar til han. Anton Bæivi kan huske at man snakket av og til om Mikkel Triumf og en annen som var i omsorg hos Inga. Hun hette Mathilde.

Inga hadde også to søstre som hette Else og Martha. Martha er bestemor til stortingsrepresentant Mimmi Bæivi.

Informanten Hildur Nilsen er datter av Mathis Nilsen (d. 1990) som var bror til Inga), gift med Hildur (1990) fra Nuvsvåg. På grunn av fiskemottak i Nuvsvåg var det gode forbindelse fra Seiland mot Loppa.

OPPHOLDET I LOPPA

Det ser ut til at Mikkel Triumfs oppholdet på Eidvågeid og Skreidfjordeidet varte i 5-6 år (ca 1935-40). Han var nesten like lenge i Nuvsvåg (1940-44).

Da jeg startet undersøkelsen, visste jeg ikke hvor han hadde oppholdt seg, men jeg regnet med at de var mulig å komme nærmere saken.

Etter tips av Anne Margrethe M. Hætta ringte jeg til Emma Karoline Williamsen i 1994. Hun var da 85 år, men hun husket godt Mikkel Triumf for hun var vel 30 år under krigen. Hun hadde sett ham flere ganger i Nuvsvåg. Men hun føyde til at jeg kunne kontakte Ovedia Pettersen (f. 26.8. 1913) i Nuvsvåg. Under krigen var hun nærmere 30 år, - og hun husket godt Mikkel Triumf. Det var ikke var mulig å finne ut hvor lenge Mikkel Triumf oppholdt seg i Loppa, når han døde og hvor han var gravlagt. Nå visste jeg at han hadde bodd i Loppa.

Gjennombruddet kom i januar 1995 da jeg kontaktet Einar Fjell Dahl (1913-2002) i Øksfjord som visste at Karl Klemetsen evakuerte til Lødingen og at Mikkel Triumf kom ikke tilbake fra Lofoten. Jeg fikk også oppgitt andre mulige

informanter, bl.a. Otto Holdal, Bøstad i Lofoten, Mikkel Isak Oskal, Kautokeino. Ella Bårdsen og Anny Amundsen som var i 20-års alderen under krigen husket at Triumf var dyktig arbeidskar og at han virket normal og avbalansert."

Intervju med Mikkel Isak Oskal 20. januar 1998

Orrohat leai Duoktavuotna (Nuvsvåg).

"Mun muittan dan vuosttaš geasi go leai bohtán dohko, - eai dat dan diehtán gos Mihkkil leai, - eai headis ge." De leai fáhkestaga Duoktavuonas, doppe Leammo-Kárla (Karl Klemetsen) luhtte. Kárla ja eamit (Injá) humaiga sámegeiela. Eamit leai eret Sievjus, gos leai váldán "moadde diekkár pásienttaid, ja dat ledje mielde." Dáin ledje gihcit ja sávccat.

Áhčči (Oskal-Máhtte) dovddai, dego verdde lagaš. Juohke geasi Mihkkil bohtá dohko bajás, ja láveje hupmat, ja lávii mielde suhkat áhčiin doppe ja bohccuid geahčcat. Ja lea guodnan bohccuid nai vulos.

"Mun in šaddan nu olu hupmat suinna, muhto lávejin nie. De šaddá Mihkkil suvdit fatnasin nuppe beallái diehmánni lusa. Suhkan letne moai máŋgga háve rastá. Lávii hupmat Guovdageainnu birra. Muhtomiin dat goit jearái mus "vel go son dat lea nu ruskai go dalle lávii?" Muhto mun in diehtán maid galggan vástidit. Láveje dan áiggi lohkat ahte Mihkkil gal lea oččon dakkár nevriid. Dat leai dego dan buoris dat jearai.

Lagabui 60 jagi, leai go boares oaidnit?

"Ii headisge, leai hui nuorra oaidnit. Njuolggut velá, - oba gievrras olmmái. Leai máđoheapmi; givra'at gal leai." "Go fiervvas leimme fatnasiin, movt moai ožžo bajás. Gal son gal duon rohte bajás. Dat lea oalle čáhceluošku. Válddii njunnegeahčái, ja rohtii nu guhkas bajás, - ii deatte gal."

"Hirpmat čáppat, rukses varat olmmoš, stuora lagan olmmái, nu njuolggut dego dážža. Leai unnan dieid vieljjaid ládje, muhto hupman jietna gal leai. Muhtin gaskkaid gal leai hui hupmái. (...). Leai nuorra oaidnit. (...).

Nu movttaskii go oinni min, - dego gii áibbašii ruovttu guvlui.

Ii lean garrasit barggahuvvon, ii (Klemetsen) garrasit barggahan. Dieppe gal leai buorre dilis dien ádjá luhtte. Ii váidalan ii goassege, - ja Mihkkil leai velá hui sivui, logai Klemetsen. Dat borre ovttas. Mihkkil lávii ládjet, muoraid suvdit, dárffid roggat ja suinnit guoddit. Vuordit lávii; "ii got vel boađe dat Oskal-Máhtte?" Suomagiela lávii áhčiin hupmat.

Hans Ludvig Jacobsen Hætta ("Ludden") leai boaris, várra 80 jagi. Dát jámii dohko. Doainnu vielja (gii orui Soahtefielmmas) maid ledje dolvon.

Mihkkil go jámii, "ii lean bihkon maidege ovdal go jámii. (...) Fáhkestaga dat jámii, lean gullan hui čielgasin."

Ja Pedersen, dat leai maid stuoressa, muhto dat ii hupman sámegeiela."

Telefonintervju med Sigvart Svane, Hammerfest, 13. august 1999

Sigvart Svane (f. 1942) bor i Hammerfest, men han var pleiesønn hos Karl og Inga Klemetsen fra 1954 til 1959, og gikk på skole i Nuvsvåg. Sigvart Svanes mor hadde aner i Kautokeino. "Da ho mamma begynte på skolen, kunne ho ikke norsk, og ho lærte jo nesten ikke noe på skolen. (...). Det var skole på Vinna, men det var kanskje på Jøfjorden hun gikk på skole." Fredrik Nilsen fra Lillevoll er onkel til Sigvart. Inga og Karl Klemetsen hadde tidligere hatt et søskenbarn av Sigvart hos seg. Hun hette Anny (f. 1939), men hun døde i ung alder, bare 17-18 år gammel. Inga døde i allerede i 1968, Karl på midten av 1980-tallet.

Hva vet du om Triumph og Pedersen?

Lite om Triumph, men Pedersen var der. "Han Pedersen og broren hans som var fra Nordland, hadde hatt en fiskebåt, men det var gått over styr. Pedersen prøvde å berge dem fra konkurs, men det lyktes ikke, og dette hadde gått utover nervene." "De som var satt i pleie, var nærmest gårdsgutter, - og de gjorde alt mulig. Jeg hørte aldri noe ufordelaktig om Triumph. Også han Pedersen var et arbeidsjern. Han var flink med alt, han var en kraftkar og var nesten som to gårdsgutter. Han gjorde slåttarbeid fordi Inga og Karl hadde både sauer og geiter. (...) Han var fortsatt i Nuvsvåg da jeg reiste derfra i 1959."

Hva levde de av?

De hadde geit og sauer, - og det var fiske. Du veit, det var sånn kombinasjonsbruk. Karl Klemetsen drev med fjordafiske med åpen båt. Det var mye sildefiske. Men Karl satte også opp tørrfisk fordi det var god avsetning den gangen. Inga var dyktig til å arbeide, men hun var meget svaksynt. Sauer og geiter? Du vet sauene var ute såfremt det var vær, så var sauene i fjæra og oppover marka der det var bart. Det samme med geitene. Selv om det ikke var levering av melk, så laget man geitost, og det er ikke noe forskjell på smaken på saue- og geitmelk. Om vinteren passet vi flyttsamenes geiter. Når de kom ned om våren, tok de geitene sine med til sommerstedene sine, bl.a. til Gammelvær der de hadde sine rein. De bodde også hos han Karl, og når de for tilbake til vinterbeitene, slaktet de rein til han Karl og eltet de geitene sine hos dem. De hadde geitene så lenge jeg var i Nuvsvåg, - til 1959.

Karl og Inga hadde ikke kyr?

De holdt ikke kyr. Det fortelles om ho Inga at "det var satt gann på ho Inga for det holdtes ikke kyr i fjøset. Det var nokka med at ho ikke hadde vært snill med naboene sine (på Eidvåg). (...). Kyrene fikk sjukdommer og døde. (...).

Men hvorfor...?

Historien forteller at hun hadde gjort nokka: "Hun hadde botten (bundet) geita til naboen som var så fortæranes, og kom inn på jordene demmes. Ho hadde botten geita i fjæra så den holdt på å drukna i fløa." Det var da naboen satte gann på henne!

Geita var kommet inn på jorda ...?

"Du veit at geita er et sånt utspekulert dyr så du klarer jo nesten ikke å gjerde den ute. Den er jo så fantasifull når det gjelder å smyge seg under gjerdet."

MIKKEL TRIUMFS SISTE DAGER

Etter å ha etablert kontakt med Otto Holdal pr. telefon den 12. januar 1995, besøkte jeg han i Bøstad 4. august 1995. I mellomtiden hadde jeg også hatt kontakt med kirketjener Bjørg Volden ved kulturkontoret i Vestvågøy kommune. Under besøket i pøsende regnvær i Bøstad påviste kirketjeneren Mikkel Triumphs grav som ligger i den gamle delen av Borge kirkegård. Forøvrig ligger rekonstruksjon av Lofotr jernaldergård bare 200-300 m fra Borge kirke.

Intervju med Otto Holdal, Bøstad i Borge, 4. august 1995

Otto Holdal (f. 1930) var 15 år i 1945, mens kona hans var 9 år.

"Jeg var ganske ung, men hadde denne sak vært tatt opp tidligere, så hadde mine foreldre levd, og de hadde nok husket flere detaljer. (...) men jeg fikk det inntrykk at han snakket aleine med noen."

Hvordan så han ut, - var han høg?

"Han var høyere, og han var en kraftig kar, - det var en muskuløs kar. Han var en kraftkar, men veldig godmodig. (...) Det bildet jeg har av ham, var at han var en høgreist, kraftig kar og han hadde et pent ansikt. Han var ikke skallet, men hadde kraftig hår. (...) Klemetsen derimot var en liten, tettvokst kar, mindre enn Triumph."

Husker du ellers noe fra Triumph?

Det var Triumph og Pedersen som utførte arbeidet for Klemetsen. De bar (brensels-)torv i sekker eller drog dem på kjelken til hytta der de bodde. De var også på butikken på fiskeværet i Tangstad - tre km herfra. De drog varer derfra, fisk og annen proviant på kjelke. Det var tungt. Jeg husker spesielt at mora mi sa at hun syntes synd i de to fordi de måtte slite så hardt."

Karl Johan og Inga Klemetsen evakuerte i november 1944 fra Nuvsvåg i Loppa sammen med Mikkel Triumph og Pedersen som de hadde omsorg for. Dessuten hadde de med seg ei jente på 5-6 år - Anny - som Inga var slektning til. (Hun døde forøvrig i 17-18 års alderen). De første par måneder bodde de på Lødingen før de flyttet til Holdal i Borge (i dag: Vestvågøy kommune).

De siste dager av Mikkel Triumphs liv?

Triumpf ble syk, - det gikk nå fort. Han var bare en kort tid sengeliggende. "Det gikk nokså fort. (...) Fra begravelsen husker jeg ikke noe, - det gikk vel nokså enkelt for seg."

Mikkel Danielsen Triumph døde 28. mai 1945, og ble begravet på Borge kirkegård 6. juni 1945.

TILLEGG

"Också 1930 uppträdde samer i Hagenbecks regi Om desse sistnämnda grupper reste runt på längre turnéer är inte bekant."

(Broberg, G. 1982: Lappkaravaner på villovägar.)

1.0 Samer på utstilling i Tyskland 1930

I 1930 reiste 32 samer fra Norge, Sverige og Finland på utstilling¹ til Tyskland. De hadde sameleir i flere byer i Tyskland fra våren 1930 til høsten samme år.

De hadde med seg telt med utstyr og redskaper som sleder og seletøy, vinterklær som pesk og skaller og annet utstyr som man har i en sameleir. Dessuten hadde de med seg hunder og 50 rein.

Denne sameleiren i Tyskland 1930 danner slutten på en lang tradisjon med etnografiske utstillinger rundt om i Europa. Etter krigen er tradisjonen med utstillinger tatt opp igjen, men i en noe annen form. Det er sameleirer som samene selv har etablert, f.eks. i forbindelse med souvenirsalg eller kunst- og håndverksutstillinger.

I denne stillingen er "utstilling" brukt om reisen, deltakerne, utstyret og oppholdet i Tyskland. Selve reisen, oppholdet og utstillingen bygger i det vesentlig på muntlig kildemateriale fra en av deltakerne, Daniel M. Hætta, men delvis også på intervju med Isak N. Hætta og Kirsten M. Pentha, samt fotografier fra oppholdet i München. Det siste avsnittet, om tradisjonen med sameutstillinger, bygger på litteraturen. Framstillingen har fem deler:

1.1 Deltakerne

1.2 Reisen og utstyret

1.3 "Så reiste vi med dampbåt til Königsberg"

1.4 Utstillingene i tyske byer; Chemnitz, Dresden og Leipzig

1.5 München og oktoberfesten

1.6 Hjemreisen

1.7 Deres egen vurdering og tanker i ettertiden

1.8 Sameutstillinger i Europa fra 1700- til 1900-tallet

1.9 Deltakernes bilde og navn

1.1 Deltakerne

Vinteren 1930 var det blitt kjent i Kautokeino at tyskeren Franz Dubbick arbeidet med å rekruttere samer fra svensk Karesuando og finsk Kare-suanto til en utstilling i Tyskland - som han hadde gjort tidlig på 1920-tallet (jfr. bilde i Valkeapää: Beavi, áhčážan. DAT 1988. ISBN 82-90625-06-5).

¹ Broberg kaller dem for "lappkaravaner", Berthelsen benevnelse er "folkekaravaner". I denne framstillingen er det brukt "utstilling".

Franz Dubbick har muligens også vært en tur til Kautokeino fordi flere meldte sin interesse. En familie med to barn og fem unge menn og kvinner ble med på ekspedisjonen til Mellom-Europa.

Familiefaren var Mikkel Nilsen Pulk [Dule-Mikku] (1904-1994) og kona Anna Helene Isaksdtr. Rantatalo [Ristiinná Ánne] (1905-1972) og deres barn Isak Mikkel (1927-1935) og Nils Johan (f. 1929). Kona var fra Närva i Karesuando. Året etter, i 1931, emmigerte til de Canada hvor de drev med reindrift. Da kona døde i 1972, flyttet Mikkel til Kautokeino året etter. Kort tid før Mikkel døde, reiste han tilbake til Canada. Begge er gravlagt i Inuvik.

Det var Anne Persdtr. Pentha [Bekk-Ánne] (1911-1987) og hennes svigerinne Kirsten Anne Marie Mathisdtr. Hætta Pentha [Sunnen Risten] (1908-2000), Isak Nilsen Hætta [Nilut Issát] (1900-1987), Ole Mathisen Hætta [Máhte Ovllá] (1906-1972) og Daniel Mathisen Hætta [Máhte Dánel] (1904-1995). Ole og Daniel var gode kamerater, og seinere ble de svogre fordi Daniel giftet seg med Oles søster Susanne. Anne og Kirsten kom fra Máttaluoppal, 4-5 km sør for Kautokeino kirkested, Ole og Daniel fra Siebe, 18 km sør for kirkestedet. Mikkel og Isak kom fra kirkestedet, men alle kunne ganske godt finsk og var godt kjent både i Karesuando og Hetta.

Alle deltakere fra Kautokeino var under 30 år, med unntak av Isak N. Hætta som var 30 år. Den yngste var Anne som nettopp hadde fylt 19 år. Barna var henholdsvis ett og tre år.

På bildet er Mikkel nr. 24, Anna nr. 20, barna nr. 21 og 25, Anne nr. 3, Daniel 11, Isak nr. 12, Kirsten nr. 26 og Ole nr. 27.

Av klesdraktene på de andre deltakerne kan man se at de er fra den tidligere svenske kommunen Karesuando (nå Kiruna kommune) og fra Enontekiö kommune i Finland. De fleste snakket samisk til daglig. Noen få brukte finsk, men kunne samisk, forteller informanten Daniel M. Hætta. Han og Ole snakket flytende finsk, mens de andre kunne gjøre seg forstått. Isak, Daniel og Ole kjente de fleste andre deltakere godt fra før.

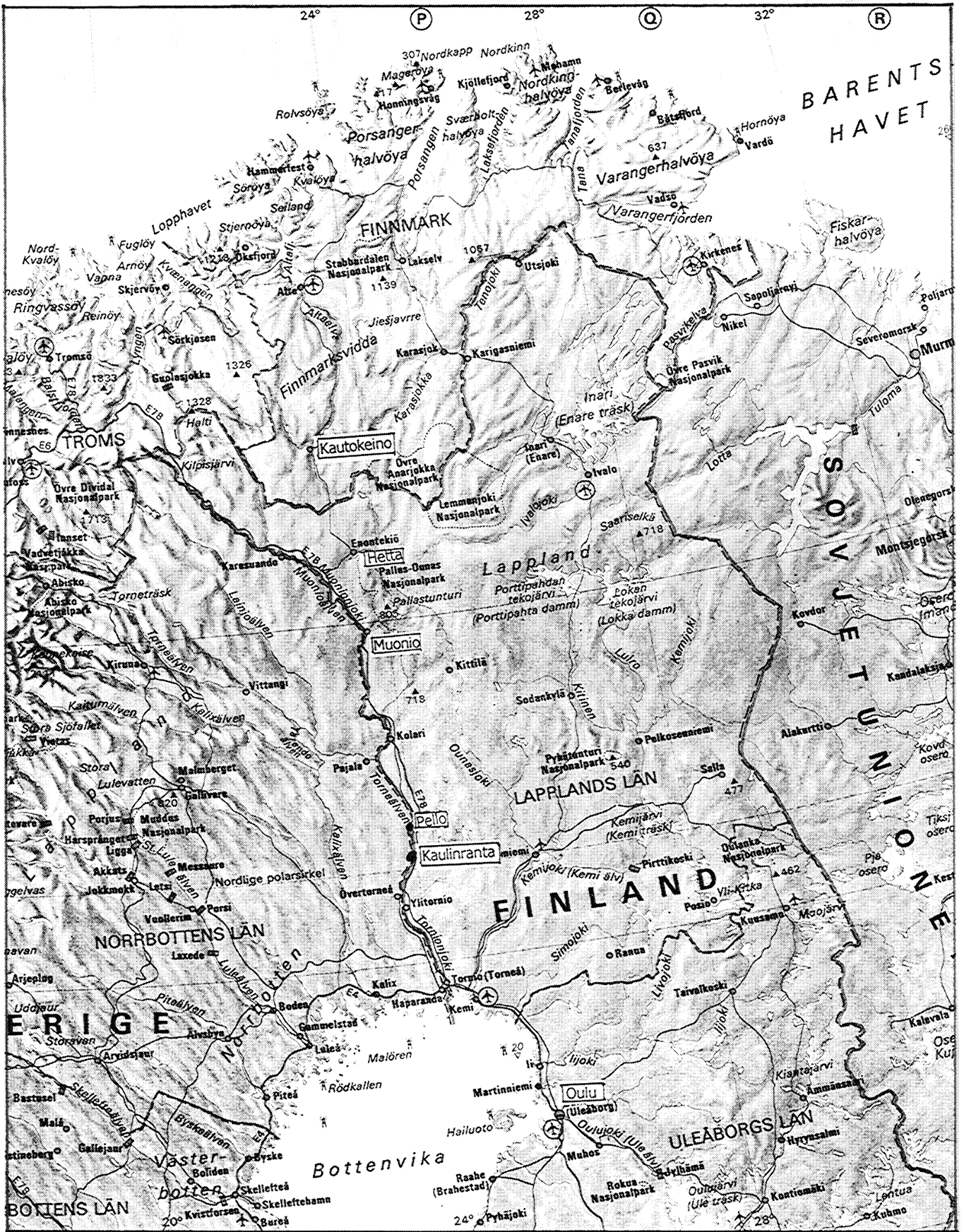
Av bildet ser man at minst 10 personer er godt over 40 år, og noen av dem sannsynligvis over 60. Det er også fem barn med, alle godt under 10 år, og dessuten to ungdommer på rundt 14-16 år.

De fikk i lønn 100 kr. pr. måned., sannsynligvis en gang i måneden. Ved hjemkomsten hadde de fått utbetalt for 8 1/2 måned. Og i tillegg hadde de lært en del tysk. De leste litt (antakelig overskrifter og ingress) aviser og blader i Tyskland. De kunne på den måten følge med i den gryende politiske uroen i landet.

1.2 Reisen og utstyret

Deltakerne fra Kautokeino startet noen uker etter Bossekopmarkedet (vårmarkedsdagen er første onsdag i mars), sannsynligvis i slutten av mars eller en av de første dagene i april 1930. Påsken kom meget seint det året; 1. påskedag var 20. april (i 2003 var 1. påskedag på samme dato).

Det var en fin vinterdag da Mikkel Pulk med familie og Isak N. Hætta kom seg avgårde ut på ettermiddagen. De kjørte med rein fra Kautokeino

Nord-Finland med Finnmark og Nord-Sverige

kirkested og underveis sluttet Anne og Kirsten seg til selskapet. I Siebe rastet de. Nå ble også Ole og Daniel med. Det var allerede blitt kveld og det begynte å snø. De kjørte forbi Áidejávri og kom seint på kvelden til Palojärvi, - ca ei mil inn i Finland.

Nå hadde de kjørt nesten fire mil, og var godt over halvveis til Hetta. På vei til Hetta, stoppet de i Leppajärvi, der bl.a. Armas Niemela fra Näkkäljärvi og flere andre sluttet seg til. Ut på kvelden kom de til Hetta, der de overnattet.

Fra Hetta var det hestetransport fordi bilveien var vinterstengt. Alt utstyret, også dyr og mennesker, måtte her på hestesleder. I Palojoensuu møttes alle, også deltakerne fra Karesunado-området. Det finske jernbanenettet nådde ikke lenger enn til Polarsirkelen; til Kaulinranta som er på høyde med Rovaniemi (Seinere ble jernbanelinjen ført ca 120 km lenger nord, til Kolari). Fra Kautokeino til Hetta var det ca 70 km. Nå gjensto en lang reise med hestetransport, vel 250 km til Kaulinranta. Det ble en lang kjøretur på vinterføre i kalde aprilnetter. Men folk var vant med kulde. De hadde kledd seg godt, og frøs ikke.

Da de startet fra Palojoensuu var det i alt 32 personer, 52 arbeids- og kjørerein, inkludert 2 simler og 10 hunder. De hadde alt utstyret for å rigge opp en hel siida (=sameby), bl.a. 11 store beallje-gohti, (Bealljegohti er familietelt satt opp med buer og sperrer, i motsetning til lávvo som er et lettelt), flere arbeids- og kjøresleder, lassouer og tømmer (reip), vinterklær som pesk, dork, kofter, bellinger, skinnbukser (=sisttehat), skaller og komager. Dessuten hadde de med festklær både for brud og brudgom. De hadde til og med sennegras, never for å gjøre opp varme og litt brenselsved.

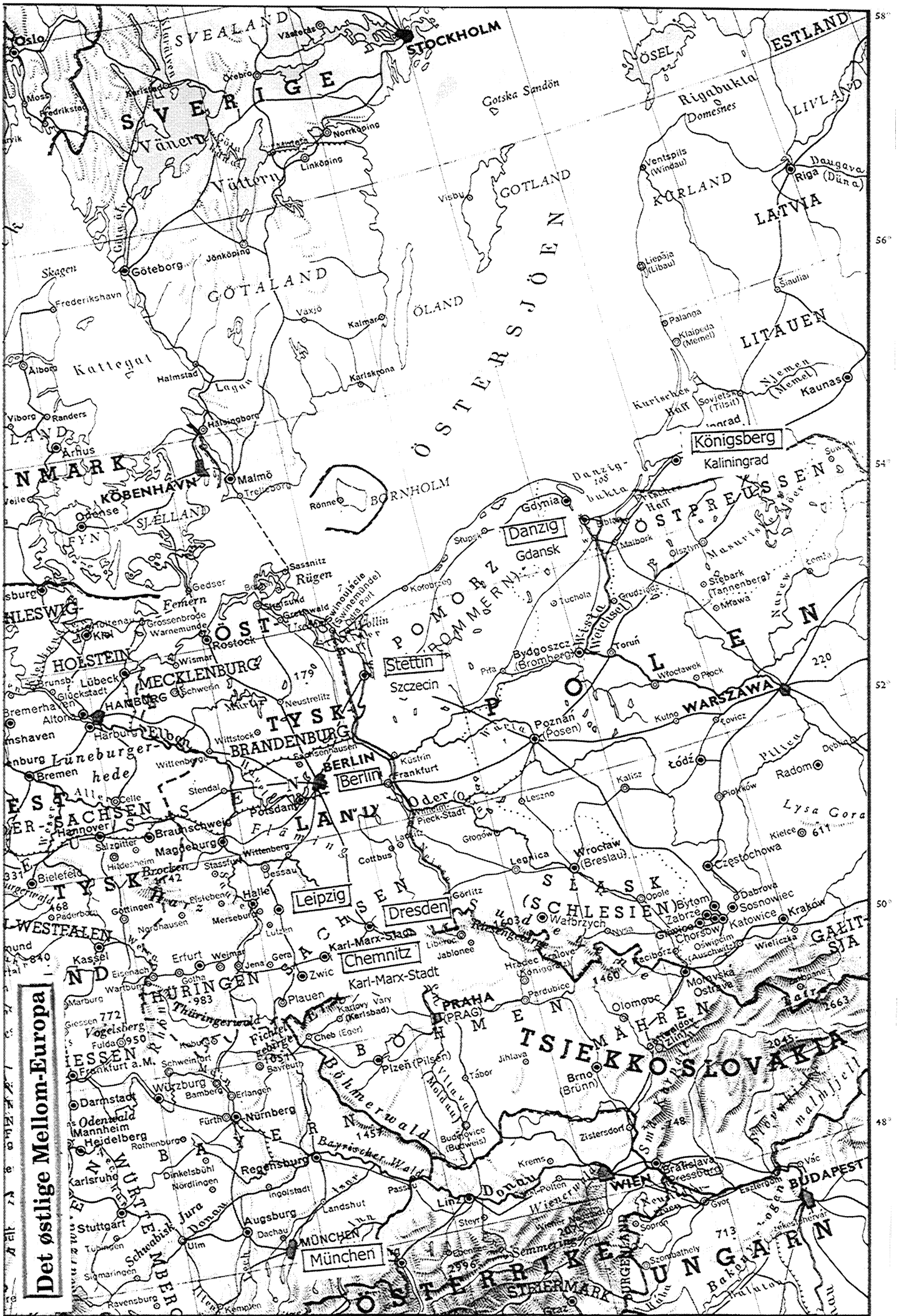
I Kaulinranta ble alt utstyr og rein lastet over på jernbanevogner. Toget gjorde sin første lengere stopp i Torneå. Her kjøpte de utstyret som manglet, bl.a. kaffekjeler og jerngryter. Dessuten supplerte de med nødvendige forbruksvarer som brød, smør, kaffe og tobakk. Alt ble betalt av Dübeck.

Togreisen på over 800 km fra Kaulinranta til Helsinki tok flere dager. Vel framme losset de utstyret og dyrene, og så slo de opp teltene. De ble her i flere dager i påvente av båttransport.

1.3 "Så reiste vi med dampbåt til Königsberg"

Ny pakking og klar for en ny reiseetappe, denne gang med båt over Nordsjøen. Nå skulle de for alvor forlate det kjente og begi seg ut på det ukjente.

Daniel M. Hætta forteller at "så reiste vi med dampbåt til Königsberg". Verken han eller de andre informanter kan huske noe spesielt på reisen fram til Königsberg, - annet enn innkjøp av varer i Torneå og at de reiste med reinskyss, hestetransport, tog og båt. Polen gjorde et mektig inntrykk på Daniel. De reiste med tog fra Königsberg over Danzig til Stettin. Daniel var plassert i en godsvogn for å passe på rein og hunder og holde øye med utstyret. I ei annen godsvogn var det 50-60 svartspraglete kyr. Toget kjørte meget sakte. "Fra snøvær i Kautokeino var vi nå kommet

til vår i Polen, med grønt lauv og grønne marker." Han forteller at han så ut "hele dagen. Alt var åker, og alt var flatt, som en eneste stor innlandssjø (jávri), eller som en pannekake (bánnogahkku)." Alt var "helt flatt, ikke fjell, som golv." Toget fortsatte gjennom Stettin via Berlin og over Dresden til Chemnitz. Informantene forteller at den første utstillingen var i Chemnitz /kemnits/, - og ikke i de større byene som Leipzig eller Dresden.

1.4 Utstillingene i tyske byer; Chemnitz, Dresden og Leipzig

Reisen fra Kautokeino og Hetta må ha tatt over to uker. Etter over 50 år husker ingen av informantene særlig mye fra reisen, og heller ikke fra oppholdet i de tyske byene. Det er likevel noen opplevelser og detaljer som Daniel M. Hætta husker.

"Chemnitz var en liten by" mente han, men byen hadde ca. 200 000 innbyggere i 1930. Her slo de leir inne i en nedlagt dyrehave, bak en høy og tett innhengning. Innhengningen hadde en stor port som ble åpnet når publikum skulle inn. Her i Chemnitz blir de sannsynligvis i flere uker. Her hadde Daniel to sterke opplevelser som har satt seg i sinnet: "Det var mye soldater i gatene, og det var stadig militærparader gjennom byen. Bilene måtte stoppe, og av og til hørte vi skudd." Han klatret oppå gjerdet for å se hva som skjedde. Da så han to menn som ble skutt fordi de forstyrret paraden. Episoden skjedde så nært at han kunne se at det var blod på gata. De ble tatt inn på en bil og kjørt bort, men han vet ikke om de ble drept. Andre som forsøkte å forstyrre paraden, ble slått med køller.

Den andre opplevelsen var et omen: En natt - det er helt mørkt - mens de tre kamerater sover, Ole, Daniel og Armas Niemela, våkner Daniel. Han merker at noe eller noen åpner hovedporten, kommer inn gjennom porten, "tung som en elefant, - jeg er våken, de andre sover tungt. Jeg trekte teppet over hodet da den tunge skikkelsen stanset foran vårt telt. Så gikk den ut gjennom hovedporten, og låste etter seg". Dette vesenet gikk til alle 11 telt, stoppet litt opp og fortsatte, men gikk ikke inn i noen av dem. Ingen andre hadde sett eller hørt noe den natta.

Ved middagstider kom budskapet om at en av ungdommene var død. Det var datterdatter til Juhánas Ánte og Binne-Ánir, begge fra finsk side. Ungjenta var tidligere blitt lagt inn på sykehuset på grunn av tuberkulose. Hun ble gravlagt i Chemnitz, ved siden av en annen sameungdom som døde noen år tidligere, sønn av Duommás Heaika (Henrik Thomasson). Da var en gruppe samer på utstilling, muligens i 1926 (Broberg 36:1982). I et annet lydbåndintervju antyder Daniel at de ble gravlagt i Leipzig. Det er derfor noe usikkert om de er gravlagt i Chemnitz eller Leipzig.

Det var mange inntrykk og sterke opplevelser som møtte deltakerne. Det er derfor ikke så underlig at de i søvn eller i ørske hadde marerittaktig drømmer, og at det var vanskelig å skille mellom drøm og opplevelse.

Etter noen uker var det oppbrudd, og neste stoppested var Dresden, - den gang en by med ca. 500 000 mennesker. Verken Daniel eller de andre informanter har andre minner derfra enn at de hadde utstilling også der. Herfra gikk reisen igjen med tog, nå til Leipzig, en by med over 600 000

innbyggere.

Når sameleiren står i Leipzig, er det sannsynlig at det er blitt slutten av mai eller begynnelsen av juni. Leiren er plassert like ved en stor dyrehave med elefanter, sjiraffer, løver, tigrer og nordiske rovdyr som bjørn, gaupe og jerv. De er særlig imponert over "den store sibirske fjellulven". Her skal de være hele juni, juli og august.

Direktør Dubbick som har ansvaret, er alltid tilstede, legger forholdene godt til rette for deltakerne, organiserer rammen om leiren med vakthold og billettsalg. Han ga dem mye fritid og stor frihet. De får gå fritt i byen, de går gratis inn på dyrehaven, og de kan gå på Bierstuben når de måtte ønske det. Det tyske øl er godt og billig. Direktør Dubbick er en eldre hyggelig og omgjengelig mann som er godt likt av alle. Det ble mye drikking, og Dubbick måtte stramme opp noen. Det hjalp, men en av deltakerne som hadde både sin kone og en 16-18 års datter med seg, ble etter 2-3 måneder sendt hjem til Finland etter mye fyll og krangel. Kona og datteren ble igjen og reiste hjem sammen med de andre deltakerne.

Deltakerne hadde et fast program hver dag med oppgaver som skulle gjennomføres. Klokket to på ettermiddagen var det brudeprosesjon der alle hadde sameklær på seg, "bruden" og "brudgommen" var kledd i sin fineste stas med nye kofter, silketørkle, belter med sølvspenner, bellinger og skaller. Solen stekte, "det var sikkert over 30 grader", men vi måtte gjennom programmet på ca. to timer hver eneste dag, forteller Daniel. De startet opptoget fra en av de innerste teltene med en liten "fortropp" på 4-5 par, så "brudeparet" og til slutt brudedefølget. Reinene gikk fritt omkring, men hundene bjeffet på folk. "Det var et yrende liv med fullt av tyskere som hadde betalt billett for å komme inn," forteller Daniel. Etter brudeprosesjonen var det å kaste lasso på reinhorn, kløve rein og kjøre med slede eller pulk. Og så joiket de når de kjørte med pulk på plenen! Tyskerne strømmet til. Det kom mye folk både i Chemnitz og Dresden, og til å begynne med i Leipzig. Seinere på sommeren dabbet interesse, - og det var lite folk de siste ukene i Leipzig.

Etter en het sommer, så var det pakking og oppbrudd. Reisen gikk til München, antakelig i begynnelsen av september.

1.5 München og oktoberfesten

Nå var reisefølget godt sammensveiet, de visste hva som ventet dem, og alle visste hva de skulle gjøre. Allerede i Chemnitz hadde de lært å ta godt vare på hverandre når tyskerne spanderte øl på dem, og de skulle til leiren seint på kvelden.

I Leipzig hadde interessen begynt å dale, men i München var interessen enorm. Innenfor innhengningen i München var det god plass. Her satte de opp teltene og rigget til alt utstyr før portene ble åpnet for publikum. Troppen var nå redusert fordi en ung pike var død, og en av deltakerne var sendt hjem på grunn av krangel og drikking. Dessuten var over halvparten av reinene død. Reinen var så sterkt plaget av varmen at de døde, - de hadde bare 20 rein igjen. Flere av hundene var også døde.

Likevel var sameleiren fylt av liv og aktivitet.

Den bayerske hovedstaden var en storby med en million innbyggere. Tilstrømning av folk var stor, og ved siden av sameleiren var det en stor utstilling fra andre verdensdeler. Her var folk med mørk hud, handicappede som slepte seg avgårde, dverger som opptrådte som klovner og folk med defekter som de hadde, f.eks. kvinner med små føtter (China) eller kvinner der halsen var forlenget med ringer (Burma). Og ikke minst var der mange tryllekunstnere og sjonglører.

Hele byen forberedte seg til den store oktoberfesten. Dette er en årlig folkefest innstiftet av Ludvig I av Bayern i 1810. Denne årlige folkefesten der man bl.a. kommer for å drikke øl, holdes fra slutten av september til begynnelsen av oktober.

Her var et yrende folkeliv som de ikke hadde sett verken før eller siden, og et minne for livet, sier Daniel. Under oktoberfesten var det hele tiden fullt av folk i leiren. Det er fotografering av den samlede tropp, leiren, brudfølget og når de spaserer i byen. Flere av fotografiene som bl.a. Ole M. Hætta hadde med seg, er prospektkort/postkort. Han hadde også med seg en del slike kort fra restuarenter med musikkband og grupper som bærer masker. Et gruppebilde tatt i München viser bare 29 av deltakerne. De skulle være 32. Forklaringen er at en er hjemsendt og en er død. Likevel er det en til som mangler. Det kan være at én var fraværende da bildet ble tatt, eller at man regnet Dübeck som så integrert i gruppen at man telte ham med.

Deltakerne kunne gå fritt for å se på alle de rare mennesker med forskjellig hudfarge og handicap. På Bierstubene kunne de kjøpe øl eller bli spandert på. Daniel er forøvrig meget sparsom med opplysninger om det siste, men det ser ut til at enten var det mye strengere disiplin i München, spesielt under oktoberfesten, eller så passet de godt på seg selv og hverandre.

En gang ut i november tar det slutt. Det er oppbrudd og hjemreise.

1.6 Hjemreisen

Alt utstyret ble ikke tatt med. Hvor det skulle, visste ikke Daniel. Det er ikke usannsynlig at noe ble overlatt til etnografiske muséer i byen eller at firmaet som hadde engasjert folk til denne utstillingen, selv tok vare på dem, - kanskje til seinere bruk. De få hunder som var igjen, ble avlivet. En del rein døde eller ble tatt til dyrehaver. Da de kom til Hetta, var det 8 rein igjen, og en del utstyr.

Nå var det blitt slutten av november 1930. Hjemturen gikk med tog, men det er bare en by Daniel husker; Berlin. De var der i flere dager før neste etappe. De fikk se og høre president Hindenburg (valgt 1925, gjenvalgt 1932) tale, muligens på et stort utendørsarrangement.

Turen gikk videre med tog. Det ser ut til at toget fortsatte forbi Königsberg til Estlands hovedstad, Tallinn. Daniel forteller nemlig at i Estland snakket de finsk, men likevel var det ikke mulig å forstå dem hvis de ikke snakket sakte, for de hadde "halve ord". Han tenkte muligens at de

hadde ikke samme system med kasesendelser som i finsk.

Nå gikk turen med dampbåt til Helsinki, og umiddelbart videre med tog til Kaulinranta. Herfra til Hetta reiste de med bil fordi veiene enda ikke var vinterstengt. Dubbick var reisefører og fulgte dem helt til Hetta.

Nå, i månedsskiftet november-desember, etter 8 1/2 måned, var de hjemme igjen.

1.7 Deres egen vurdering og tanker i ettertiden

De informanter som jeg intervjuet, Kirsten H. Pentha, Isak N. Hætta og Daniel M. Hætta, hadde bare positive minner fra reisen. De to første husket ikke så mange detaljer, men de bekreftet direkte eller indirekte de minner og opplevelser som Daniel M. Hætta hadde fortalt på lydbånd og kassett (siste gang 26.12.1980). Det ser ut til at ikke minst "direktør Dubbick" bidro til trivselen fordi han tok godt vare på dem fra første til siste dag under den over 8 måneder lange reisen. Daniel forteller at han og flere andre deltakere snakket tysk med Dubbick. Ut fra deres (samenes) eget syn og egne opplevelser kan ikke denne "lappkaravanen" karakteriseres som "lappkaravanerna på villoväger ute i Europa" slik som Gunnar Broberg uttrykker det.

Under krigen, antakelig sommeren eller tidlig på høsten i 1943 eller 1944 traff Daniel M. Hætta Franz Dubbick igjen: Han forteller at Franz Dubbick var løytnant allerede under den første verdenskrig. Mot slutten av siste verdenskrig var han forfremmet til general. Hvordan kunne Daniel vite det?

Franz Dubbick manglet lillefingeren (šelččen) og tommelen (bealgi) på høyre hånd. Han hadde mistet dem under første verdenskrig. "Jeg kjente jo Dübeck godt, og jeg så og kjente ham når vi hilste på hverandre, at han manglet lillefinger og tommel." Han var altså i Kautokeino enten sommeren eller høsten 1943 eller 1944 på vei til den tyske fronten i Murmansk og Kolahalvøya. De snakket sammen på tysk, og Dubbick fortalte at han var "forsyningsgeneral".

Det må forøvrig føyes til at verken Daniel eller noen av de andre deltakerne på utstillingen i Tyskland, var med i noe naziparti eller hadde nazistiske sympatier.

1.8 Sameutstillinger fra 1700- til 1900-tallet

Sameutstillingen i Tyskland 1930 var antakelig den siste store "lappkaravane" i den over 100-årige tradisjonen.

Å vise fram samer og andre folkeslag har lange tradisjoner. De ble betraktet som eksotiske naturbarn og sendt på utstillinger i Europa eller gitt bort som "gaver". Ved et kongelig bryllup i 1478 var en av gavene "en ung levende Vildlap som Fogden i Jämtland hadde fanget paa Fjeldet og sendt ned til Köbenhavn. Den unge Vilde var endaa iført sin Pels av Rendyrsskind og sin lange Træske (ski) og havde sin lue i Haanden".

Den første dokumenterte sameutstilling fant sted i Stockholm på

slutten av 1780-tallet². I 1804-05 besøkte en svensk samefamilie Wien. De ble mottatt av keiseren som dekorerte dem med en medalje. Ved tilbakekomsten til Stockholm fikk familien gaver av det svenske hoff.

I 1822 engasjerte en engelskmann en sørsamefamilie fra Røros til en utstilling på Piccadilly i London. De var fullt utstyrt med telt og med 8 rein. I løpet av 6 uker besøkte 58 000 mennesker utstillingen i Egyptian Hall³. I 1849 skal det ha vært en tilsvarende utstilling i Edinborough.

Interessen for slike utstillinger var størst i Tyskland. Carl Hagenbeck (1844-1913) var en tysk dyrehandler som i 1907 anla en stor zoologisk dyrepark i Stellingen i Hamburg. Men allerede i 1878 ville han lage en utstilling med "Europas siste nomader". Han hadde tidligere fått kontakt med Johan Adrian Jacobsen (1853-1947) fra Troms⁴. Jacobsen fikk med seg en gruppe samer med utstyr og rein til Tyskland. De hadde utstillinger med stor suksess i zoologiske haver i Hamburg, Berlin og Leipzig. Hagenbeck kalte utstillingene for "antropologische-zoologische Ausstellung". Det er skrevet en god del om disse utstillingene, og både Broberg og Berthelsen har fyldige litteraturfortegnelser.

På flere av verdensutstillinger har det vært sameleirer. Verdensutstillinger er internasjonale mønstringer av kulturelle, økonomiske og sosialpolitiske ytelser og resultater. De første verdensutstillinger ble holdt i London 1851 og 1862, Paris 1855 og 1867 og Wien 1873. Det er mulig at det var sameleir på noen av dem. Både i Paris 1889 og i Chicago 1893 var det sameleir.

De første årene etter den 2. verdenskrig dalte interessen for slike utstillinger, men fra 1970-tallet har interesse tatt seg opp igjen. Denne interesse er særlig knyttet til kunstutstillinger og folkekunst med bein- og skinnprodukter, bruksgjenstander, bøker og samer som foredragsholdere og guider.

Tidligere var målsettingen å vise fram det eksotiske og "primitive". Fra 1970-tallet har hensikten vært å synliggjøre samene og samekulturen på sine egne premisser.

² Broberg, G, 1982: Lappkaravaner på villovägar. Antropologin och synen på samerna fram mot sekelskiftet 1900. Side 27-86 i: *LYCHNOS. Lärdomshistoriska samfundets årsbok 1981-1982*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm.

³ Berthelsen, H. 2002: Skjeggete damer og siamesiske tvillinger. Kap. Folkekaravaner, s. 148-158. Cappelen, Oslo. ISBN 82-0221509-9

⁴ Den oppdagelsesreisende fra Risøy. Nordlys, Tromsø 10.09.1999

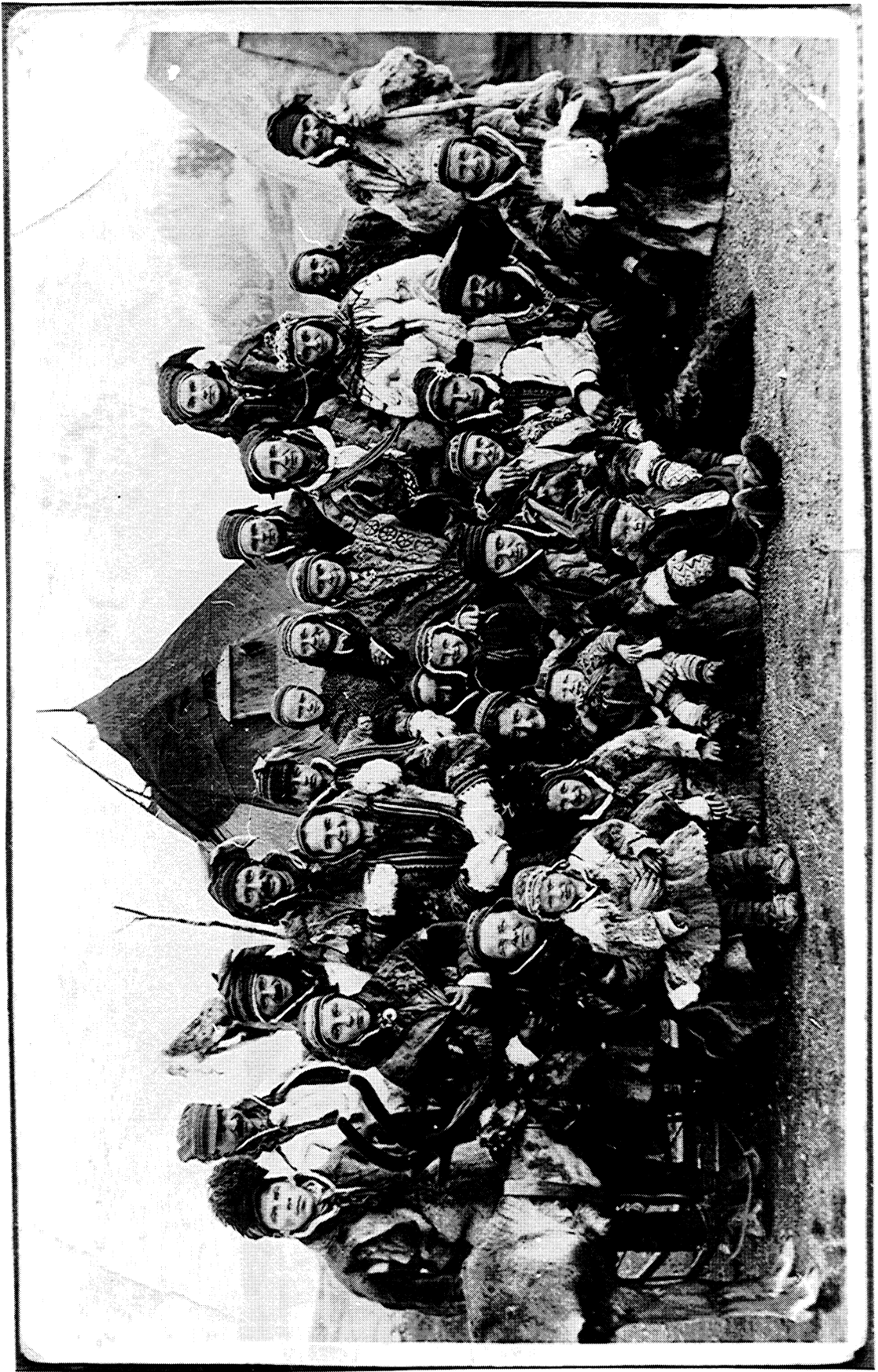
1.9 Deltakernes bilde og navn

Navnene er på samisk med de offisielle navn i parentes. Dessuten er det knyttet noen korte kommentarer til enkelte av dem.

(1) Keto-Joavnnáš (seinere i tjeneste hos Ántta-Ásllat. Ble gift med hans datter
(2) Rijaid Niillas og
(17) kona Paulos-Ántta Gnná (Gunhild)
og (18) deres datter
(3) Bierá-Ánne (Anne Pentha Sara)
(4) Armans Niemela, Näkkäljärvi
(5) Simoni Laakso,
(6) kona Ella Stina, og
(7) deres sønn Veikko
(9) Iŋgá, kona til Kumbol-Emila (Emil Kumppulainen) og
(8) datteren Elli. (Kumbol-Emila kom ikke med på noen bilder fra Tyskland
(19) Ánttu Elle og (23) hennes datter (mannen til Elle var ikke med til Tyskland)
(11) Máhte-Dánel (Daniel M. Hætta)

(12) Nilut Issát (Isak N. Hætta)
(13) Einari Leppäjärvi (sønn til Gusttu Piedár). Einari døde året etter at de kom fra Tyskland.
(15) Rugaš Iŋger Ánná og
(16) mannen Duommás Duommá (Thomas T. Magga), og
(14) datteren Aini
(22) Jovsseba Niillas (Nilla J. Magga)
(24) Dule-Mikku (Mikkel N. Pulk) og
(20) kona Anna Helene Rantatalo og barna (25) Isak Mikkel og
(21) Nils Johan
(26) Sunnen Risten (Kirsten H. Pentha)
(27) Máhte Ovllá (Ole M. Hætta)
(28) Nuhte Niga (Nils Nutti)
(29) Márjá, Juhánas Ántte nielda (datter til Anti Johaninpoika)

HiF-Rapporter

Hætta, Odd Mathis: **Samiske påsketradisjoner i Kautokeino.** Kautokeino i nåtid og historie. Bryllupsskikker og reinkappkjøringen . Påskehopprennet. Joikekonsert og Sámi Grand Prix. Beaivváš Sámi Teáhter. Samisk filmfestival. Snøscootercross. 125 s. Alta, oktober 2003. HiF-Rapport 2003:8. ISSN 0805-1062. ISBN 82-7938-088-4

Hætta, Odd Mathis: **Triumfslekta, Áidejávri fjellstue og Mikkel Triumfs tragiske skjebne.** Tillegg: Samer i Tyskland 1930. 99 s. Alta, oktober 2003. HiF-Rapport 2003:9. ISSN 0805-1062. ISBN 82-7938-089-2

Hætta, Odd Mathis: **Samiske personnavn i Kautokeino gjennom 30 år (1970-1999).** Med oversikt over personnavn 2000-2003 (3 år) og et tillegg om samiske ku- og hundenavn. 84 s. Alta, oktober 2003. HiF-Rapport 2003:10. ISSN 0805-1062. ISBN 82-7938-090-6

Hætta, Odd Mathis: **Urfolks organisering og status 1975-2003.** 105 s. Alta, oktober 2003. HiF-Rapport 2003:11. ISSN 0805-1062. ISBN 82-7938-091-4

Høgskolen i Finnmark (HiF) har følgende skriftserier:

HiF-Rapport som skal godkjennes av to førstekompetente for utgivelse. HiF-Notat er også forskningsrapport, men behøver ikke godkjenning. HiF-Undervisning er til bruk for undervisning, trenger ikke godkjenning.

HiF-Notat

Hætta, Odd Mathis: **Dekanens enetaler.** 44 s. Alta, november 2002. HiF-Notat 2002:9. ISSN 1502-5268

Hætta, Odd Mathis: **Samiske påsketradisjoner i Kautokeino.** Kautokeino i nåtid og historie. Bryllupsskikker og reinkappkjøringen . Påskehopprennet. Joikekonsert og Sámi Grand Prix. Beaivváš Sámi Teáhter. Samisk filmfestival. Snøscootercross. 121 s. Alta, desember 2002. HiF-Notat 2002:11. ISSN 1502-5268. [Out of print]

Andre skrifter

Hætta, Odd Mathis: **Samer før oss I**. Same Tema 1. 67 s.
Lærerutdanninga i Alta 1976. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Samer før oss II**. Same Tema 2. 68 s.
Lærerutdanninga i Alta 1976. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Samelands eldste bosetting**. Same Tema I. 35 s.
Skoleledirektøren/Høgskolen i Finnmark. Vadsø 1979. ISBN 82-90342-00-4. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Fra steinalder til samisk jernalder**. Same Tema II. 110 s. Skoleledirektøren/Høgskolen i Finnmark. Vadsø 1980. ISBN 82-90342-01-2. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Eldste skriftkilder om samer**. Same Tema III. 52 s. Skoleledirektøren/Høgskolen i Finnmark. Vadsø 1980. ISBN 82-90342-01-2. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Urbefolkningenes organisering kontaktnett anerkjennelse**. 90 s. ALH-Rapport 1992:1. ISSN 0803-6837. ISBN 82-7646-007-0. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Samene. En arktisk urbefolkning. Introduksjon**. ALH-Rapport 1992:2. ISSN 0803-6837. ISBN 82-7646-007-0. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Samene. Historie-kultur-samfunn**. 294 s. ALH-Rapport 1993:1. ISSN 0803-5156. ISBN 82-7646-028-3. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Samisk erfaringskunnskap og lokale ressurser**. Grunnleggende kunnskaper og ferdigheter i tradisjonelle aktiviteter knyttet til utnytting av lokale ressurser hos den samiske fastboende befolkning. 70 s. Korrekturutgave 20 ex. Høgskolen i Finnmark, Alta 1998. Ikke ISSN eller ISBN. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis: **Reinflokken som ble til stein**. Et opphavssagn fra Kautokeino om Durkkinhanvárri og Sárásuolu.
Eallu mii šattai geađgin. Čilgenmáinnas Guovdageainnus Durkkinhanvári ja Sárásullo birra. 16 s. Kulturminneåret 1997. Kulturमितojahki 1997. Kautokeino historielag. ISBN 82-993-2532-3

Oppdragsforskning

Hætta, Odd Mathis: **Bysamelytterundersøkelse 1984**. 53 s. Ca 50 eks. NRK Forskningen, Oslo 1986

Hætta, Odd Mathis: **NRKs sørsamiske lytterundersøkelse 1986-87**. 40 s. + 10 s. Ca 50 eks. NRK Forskningen, Oslo 1988

Hætta, Odd Mathis: **Sameredaksjonens fellesnordiske radiosendinger over Nord-Finland (P3), Nord-Norge (P2) og Sverige (P2, Riks)**. 24 s. + 6 s. Ca 50 eks. NRK Sámi Radio 1988

Private utgivelser

Hætta, Odd Mathis: **Samisk erfaringskunnskap og lokale ressurser**. 70 s. 20 eks. Alta 1998. Ikke ISSN eller ISBN. [Out of print].

Korrekturutgave for **Sámi resursa geavaheapmi**. 88 s. Landbruksforlaget, Oslo 2000. ISBN 82-529-2360-7

Hætta, Odd Mathis: **Triumf sohka/slekt**. 104 s. 100 eks. Alta 1999. Ikke ISSN eller ISBN. [Out of print]

Hætta, Odd Mathis, Palojärvi, Laila og Hætta, Britt Ellen: **Anders Mikkelsen Bæhr (Aasel-Ánda) og Anna Olsdtr. Turis etterkommere**. 89 s. 500 eks. Alta 2001. Ikke ISSN eller ISBN

Nye bøker

Hætta, Odd Mathis, 2002: **Samene. Nordkalottens urfolk**. 260 s. HøyskoleForlaget - Norwegian Academic Press, Kristiansand 2002. ISBN 82-7634-428-3

Hætta, Odd Mathis, 2002: **Sametinget i navn og tall** (høsten 2001-høsten 2005). 188 s. Sametinget, Karasjok 2002. ISBN 82-91200-03-3

Hætta, Odd Mathis, 2003: **Dá lea Sámi Radio**. NRKs samiske sendinger 1946-1980. NRK sámegiell sáddagat 1946-1980. 282 s. NRK Sámi Radio/Davvi Girji, Karasjok 2003. ISBN 82-7374-xxx-x

